

Початкова школа: *практики, ідеї, рішення*

ЕЛЕКТРОННИЙ ДАЙДЖЕСТ

ВИПУСК № 1 / ЧЕРВЕНЬ 2026

**Нормативні
документи**

**Методичні
матеріали**

**Практика
вчителів**

**Професійне
зростання**

УДК 373.3.091

П 66

П 66 Початкова школа: практики, ідеї, рішення : електронний дайджест / Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради; Л. К. Задорожна (гол. ред.); уклад. І. В Сараєва, О.К.Гончарова, Н. Ю. Кравець. Одеса, 2026. Вип.1 (червень). 82с.

УДК 373.3.091

© КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради», 2026

СЛОВО РЕДАКТОРА

Шановні колеги!

Новий навчальний рік – це не просто календарна точка відліку. Це момент переосмислення пройденого шляху і водночас – горизонт нових педагогічних можливостей. Для вчителя початкової школи цей період має особливе значення: саме тут закладається той фундамент особистісного розвитку дитини, який визначатиме її здатність учитися, мислити, співпрацювати та творити впродовж усього життя.

Сучасна початкова школа перебуває в стані активної трансформації – і це не данина моді, а відповідь на об'єктивні виклики часу. Оновлення підходів до навчання й оцінювання, широке впровадження цифрових технологій та інтерактивних методик, посилення уваги до психологічної безпеки дитини, розвитку ключових компетентностей і формування стійкості особистості в умовах суспільних змін – усе це визначає сьогоднішній вектор розвитку педагогічної науки і практики.

Водночас, очевидно, що ефективний учитель початкових класів – це не лише фахівець із предметних знань, а й стратег освітнього середовища. Партнерська взаємодія з батьками, системне професійне самовдосконалення, участь у фахових заходах та освітніх проєктах, орієнтація в змінах освітнього законодавства – все це невід'ємні складники сучасної педагогічної компетентності. Важливо не просто встигати за змінами, а вчитися бачити в них ресурс для власного зростання і творчого пошуку.

У новому випуску журналу «Початкова школа: практики, ідеї, рішення» ми зосередилися на темах, що мають реальну практичну цінність для вашої щоденної роботи: сучасні підходи до планування та організації освітнього процесу; розвиток ключових компетентностей учнів молодшої школи; створення безпечного, мотивувального і розвивального освітнього середовища; використання штучного інтелекту для підготовки навчальних матеріалів; інтерактивні методики, формувальне оцінювання та гнучке планування; розвиток читацької, математичної й громадянської компетентностей молодших школярів.

Особливу увагу в цьому номері приділено підтримці молодих педагогів, тих, хто лише розпочинає свій шлях у початковій школі. Адже саме тепер, в умовах постійних змін та невизначенності, фахова спільнота, практичні орієнтири і відчуття причетності до спільної справи мають надзвичайно важливе значення.

Вчитель початкових класів – це не просто педагог. Це людина, яка формує перші уявлення дитини про світ, навчання і себе саму. Ваша щоденна праця – це інвестиція в майбутнє, яка не має аналогів за своєю значущістю.

Нехай новий навчальний рік стане для кожного з вас роком натхнення, сміливих педагогічних експериментів, підтримки колег і малих, але таких важливих щоденних перемог. А журнал «Початкова школа: практики, ідеї, рішення» залишатиметься для вас надійним простором сучасних ідей, фахових рішень і живої педагогічної взаємодії.

До зустрічі на сторінках журналу!

*З повагою головний редактор
Любов Задорожна*

ЗМІСТ

ПРОФЕСІЙНА ПІДТРИМКА ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ В УМОВАХ ОСВІТНІХ ТРАНСФОРМАЦІЙ.....

Кузнєцова О. В.	<u>Початок шкільного навчання у вимірах групової динаміки: як зробити клас працюючою системою</u>	7
Ряба Л. М.	<u>Математика: від конкретного до абстрактного</u>	11
Истоцька О. В.	<u>Використання ігрових технологій на уроках математики в початковій школі</u>	13
Остапенко Г.	<u>Навчаємо молодших школярів створювати письмові тексти: методичні знахідки</u>	15
Красуцька І. В.	<u>Створені з любов'ю та вірою в перемогу: традиції і відкриття новому поколінню підручників УОВЦ «Оріон»</u>	18
Яковенко Л. В.	<u>Любов до України як джерело сили: виховуємо стійкість та гордість молодших школярів</u>	20

МЕТОДИЧНА МАЙСТЕРНЯ: ФОКУС ІНТЕГРАЦІЯ.....

Іщенко О. Л.	<u>Міжпредметна тематична інтеграція: від викликів до успішної реалізації в підручниках для початкової школи видавництва «Літера»</u>	23
Прошкуратова Т. С., Пархоменко А. В.	<u>Система інтегрованих завдань з математики як засіб формування у молодших школярів цілісної картини світу</u>	26
Хитра З. М.	<u>Формування цілісної картини світу засобами інтегрованого курсу «Я досліджую світ»</u>	28
Гуркіна Т. М.	<u>Перші кроки у велику науку</u>	30

ОЦІНЮВАННЯ БЕЗ СТРЕСУ

Кравець Н.Ю.	<u>Формувальне оцінювання: від алгоритму вчителя до суб'єктності учня</u>	34
Баландіна І. В.	<u>Оцінювання, яке навчає</u>	37

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПІДТРИМКА КОЖНОЇ ДИТИНИ

Алейнікова І. С., Холостенко С. С.	<u>Мовленнєві труднощі першокласників у НУШ: як учителю їх розпізнати і допомогти дитині</u>	41
Хлопецька І. Ю., Єрморатій Л. О.	<u>Індивідуальний підхід до учнів з дислексією у початковій школі</u>	44
Хлопецька І. Ю., Жайворонка О. Г.	<u>Ігрові технології у подоланні дисграфії в учнів 1 класу</u>	47
Кузмінська Н.	<u>Простір, чутливий до осіб з РАС: руйнування міфів та практичні стратегії впровадження інклюзії в закладі освіти</u>	51

ЦИФРОВА ЛАБОРАТОРІЯ ВЧИТЕЛЯ

Гаєвець Я.С.	<u>ШІ-інструменти: ресурс оновлення та цікавого наповнення уроків математики в початковій школі</u>	55
Бучкова Г. В.	<u>Створення дослідницьких завдань на дошці GYNZY для учнів 4 класу</u>	59
Митрофанова Н. М.	<u>Використання Gemini для підготовки презентацій до уроків у початковій школі</u>	61

КОРОТКО. КОРИСНО. НАДИХАЮЧЕ

Караман О. М.

Криголами як інтерактивні техніки створення позитивної атмосфери на початку уроку

65

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ

Сараєва І. В.

Практикум творчого відродження: від виснажливої рутини до життя, сповненого натхнення

68

Савенчук Л. М.

Внутрішня стабілізація вчителя початкової школи

70

КАЛЕНДАР ІДЕЙ

ПРОФЕСІЙНА
ПІДТРИМКА ВЧИТЕЛЯ
ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
В УМОВАХ ОСВІТНІХ
ТРАНСФОРМАЦІЙ

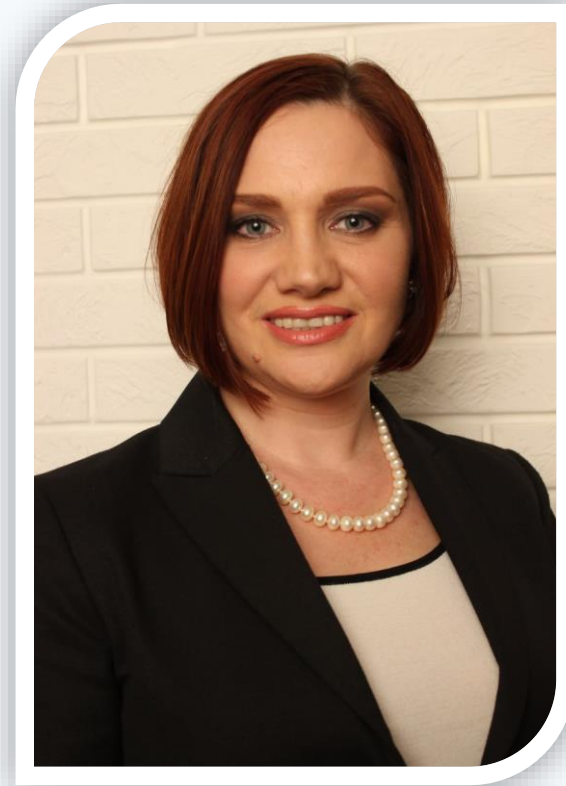
КУЗНЄЦОВА ОКСАНА ВОЛОДИМИРІВНА

проректор з науково-педагогічної та соціально-гуманітарної діяльності

КЗВО «Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради»

м. Одеса

e-mail: o.v.kuznetsova@live.com

ПОЧАТОК ШКІЛЬНОГО НАВЧАННЯ У ВИМІРАХ ГРУПОВОЇ ДИНАМІКИ: ЯК ЗРОБИТИ КЛАС ПРАЦЮЮЧОЮ СИСТЕМОЮ

Перший клас – надважлива сходинка у зростанні кожної дитини, що зобов’язує усіх відповідальних дорослих акумулювати зусилля для забезпечення адаптації і благополучного входження молодшого школяра у освітній простір. Це старт шкільного життя, яке наповнено не лише навчанням, а й стосунками, що породжуються у освітньому середовищі. Саме організація стосунків між усіма учасниками освітнього процесу значною мірою визначає емоційний комфорт і задоволення кожного, згуртованість і координованість у спільній діяльності, досвід взаємодії і, в цілому, якість життя. Чинник стосунків, які утворюються між учнями першого класу, їх батьками, вчителем, іншими членами шкільної спільноти, важко переоцінити. Це система, яка за певних умов може стати фундаментом результативності у освітній діяльності, психологічного благополуччя та гармонійного розвитку кожного учасника взаємодії та усього шкільного колективу. Але, разом з тим, ця система може зазнати негативних впливів, стати деформованою і заважати вирішенню усіх завдань освітньої діяльності. Тож для кожного учителя початкової школи, який готується до роботи з першим класом, важливим стає питання про те, як зробити клас працюючою системою. Як вплинути на утворення та розвиток такої системи? Як зрозуміти групову динаміку в класі? Як побачити своє місце і роль у організації багаточисельних стосунків у системі шкільного класу? Спробуємо окреслити деякі кроки, що допоможуть вчителю зорієнтуватися у цих питаннях.

Рис.1. Лінійна і системна логіки

Ми говоримо про шкільний клас як соціально-психологічну групу, що є відносно стійким утворенням і характеризується наявним складом, метою спільної діяльності, нормативно визначеним способом створення та функціонування, розташуванням у певному просторі. Також підкреслюємо той факт, що шкільний клас є системою, де усі учасники взаємодії знаходяться у стосунках один з одним і впливають один на одного. Системний погляд на шкільний клас дозволяє в процесі живої взаємодії не лише зосереджуватися на сприйнятті індивідуальних особливостей кожного її учасника, а й тримати у фокусі уваги власне системні феномени.

Чому це важливо? Такий підхід відкриває нові можливості в управлінні групою, коли аналіз причин успіхів/проблем у житті класу не прив’язаний до особистості та поведінки конкретного учня або його сім’ї, а здійснюється через осмислення того, як ці явища виникли в ході групової динаміки. Тоді для вчителя відкривається значно більш широкий спектр можливостей у реагуванні та впливу на події, що виникають у класі.

Традиційна логіка – лінійна: Хто правий? Хто винуватий? Така модель незмінно веде до шаблонного сприйняття «успішних» та «неуспішних», «гарних» та «поганих» учнів, врешті - до навішування ярликів. Системна логіка полягає у тому, щоб бачити те, що відбувається між людьми, у просторі комунікації, взаємодії, групової динаміки. І тоді вчитель може підтримувати і запускати процеси, які створюють умови для ефективного самовираження кожного і досягнення спільного успіху через прийняття групових норм, зрілих ролей, конструктивних позицій. А також вчитель може гальмувати і виправляти ті процеси, які заважають гармонійному розвитку особистості кожного і класу як групи, як системи в цілому.

Саме в першому класі створюється архітектура цієї системи: склад, ціль, зв'язки, правила, ієрархія, кордони. З системних позицій до **складу** шкільного класу відносяться учні, вчителі, батьки, інші суб'єкти, які знаходяться один з одним у стосунках, отже, мають певні взаємозв'язки саме у просторі функціонування класу. Слід відзначити, що такий склад може суттєво відрізнятись від формального, адже зв'язки передбачають певну стабільність взаємодії та особистісне ставлення. **Ціль** шкільного класу як системи

визначається реальними прагненнями учасників взаємодії, орієнтирами бажаного результату для усіх, хто утворює його склад. Оптимально функціонуюча система характеризується наявністю чітко визначеної **спільної мети**, що спрямовує інтеракції учасників. Важливим елементом системи є **зв'язки**, які сформувались у міжособистісній взаємодії, тому шкільний клас можна описати як мережу таких зв'язків, розглядаючи їх наявність, обсяг, емоційну забарвленість, спосіб організації та підтримки. **Правила**, за якими функціонує шкільний клас як система, можуть бути усвідомленими та неусвідомленими. Як відомо, основою конструктивної міжособистісної взаємодії є спільно створені правила на основі домовленостей, усвідомленого прийняття обов'язків, обмежень та відповідальності. Саме цей аспект має бути в центрі уваги вчителів ще на початку утворення групи і впровадження Нової української школи передбачає значну увагу опрацюванню правил класу [1, С. 65].

Рис.2. Елементи системи класу

Ієрархія як ознака системи передбачає наявність у шкільному класі певного розшарування між учасниками у питаннях впливу, авторитету, влади. Тут важливо пам'ятати, що сам вчитель є не тільки учасником цієї ж системи, а й закономірно займає вищу сходинку у ієрархії системи. Система чутлива до його реакцій, рішень, комунікації. Тож будь яка дія чи бездіяльність вчителя – це суттєвий вплив. Кожна система має свої **кордони**, що дозволяє будувати стосунки з іншими системами, розвивати групову ідентичність та утверджувати самобутність. Шкільний клас як система характеризується своїми кордонами, що в значній мірі впливає на спосіб міжособистісної взаємодії та розвиток групи, в цілому. Вплив на означені аспекти у напрямку їх гармонізації, позитивного розвитку, посилення здорових інтегральних ефектів сприяє оптимізації функціонування шкільного класу як цілісної системи, що закономірно призводить до покращення її соціально-психологічних аспектів, зокрема, й стимулює організацію конструктивної та безпечної взаємодії між учасниками освітнього процесу [2].

Рис.3. Роль вчителя в ієрархії класу

Там, де зустрічаються люди і утворюють стосунки, завжди виникає групова динаміка. Це сукупність процесів, що визначають функціонування групи як цілісності. До їх числа відносять норми і правила, групові рішення, ролі і позиції, згуртованість, лідерство. Початок формування шкільного класу у перший рік навчання – це етап зародження групи, її становлення, розгортання групової динаміки. Наскільки ці процеси призведуть до становлення цілісної групи, її сталого та продуктивного розвитку, настільки клас стане ефективно працюючою системою.

Вчителям варто практикувати системний погляд на перший клас. Для цього корисно застосовувати вправи і техніки, які дають уявлення про клас як цілісність. Наприклад, вправа «Метафора»: «Придумайте метафору, в якій може бути відображено образ класу, як Ви його відчуваєте. Намалуйте. Спробуйте, дивлячись на створений образ, визначити, що є проблемною частиною, а що ресурсом. Наскільки образ цілісний, де є Ваше метафоричне місце? Про що це Вам говорить?». Матеріал для аналізу класу з системних позицій надає використання моделі Римана-Томана, яка дозволяє визначити такі аспекти стосунків між всіма учасниками взаємодії як автономія (дистанція) – зв'язок (близькість), незмінність (порядок) – зміни (хаотичність). Класичною для аналізу групової динаміки є модель Такмена, за допомогою якої можна визначити етап розвитку групи/команди: формування (адаптація), шторм (конфлікт), нормування, виконання (функціонування), завершення (розформування).

Рис.4. Інструменти аналізу класу як системи

Грунтовний аналіз різних аспектів групової динаміки дозволить вчителю зрозуміти логіку подій і побачити можливості покращення функціонування шкільного класу як системи.

Література:

1. Бібік, Н. М. (Ред.). (2017). *Нова українська школа: порадник для вчителя*. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди».
2. Кузнєцова, О.В. (2023). Шкільний клас як система: шляхи організації конструктивної і безпечної взаємодії учасників освітнього процесу (В.Ягоднікова, Ред.) *Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку* (С.195-198). Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович.

ПЕРШИЙ КЛАС ЯК ПРАЦЮЮЧА СИСТЕМА: АРХІТЕКТУРА УСПІШНОЇ АДАПТАЦІЇ

Шкільний клас — це не просто група дітей, а складна соціально-психологічна система. Розуміння групової динаміки дозволяє вчителю управляти процесами взаємодії та допомагати класу зростати як єдиному цілому.

1 КЛЮЧОВІ ЕЛЕМЕНТИ СИСТЕМИ

 Мережа емоційних зв'язків	 Склад (учасники)	 Спільна мета
 Правила	 Клімат довіри та підтримки	 Ієрархія та кордони групи

АРХІТЕКТУРА СИСТЕМИ КЛАСУ

Лінійна

Вчитель аналізує особистість учня

Системна

Вчитель аналізує процеси у просторі комунікації та взаємодії

Системна логіка замість лінійної

3 РОЛЬ УЧИТЕЛЯ В ІЄРАРХІЇ

Вчитель займає вищу сходинку; будь-яка його дія чи бездіяльність суттєво змінює стан системи.

4 ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ

Модель Такмена: шлях до продуктивності

5 ВПРАВА «МЕТАФОРА» ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ

Створення візуального образу класу допомагає вчителю знайти проблемні зони та ресурси системи.

6 МОДЕЛЬ РИМАНА-ТОМАНА

Допомагає оцінити баланс між дистанцією та близькістю, порядком та хаотичністю у стосунках.

Сильний клас — це система, що вміє адаптуватися, взаємодіяти та розвиватися. Розуміння її архітектури — ключ до довіри, розвитку та успіху кожної дитини.

РЯБА ЛЮДМИЛА МИХАЙЛІВНА

методистка з початкової освіти
бренду «Формула» видавництва «Лінгвіст»
м. Київ
email: liudmyla.riaba@formula.education

МАТЕМАТИКА: ВІД КОНКРЕТНОГО ДО АБСТРАКТНОГО

Молодші школярі мислять конкретними образами та власним досвідом. Саме тому шлях до розуміння математики має починатися з дії, проходити через наочність і лише потім переходити до символів та правил.

Цю ідею підтверджують дослідження Джерома Брунера та Жана Піаже. Брунер описав три послідовні способи пізнання світу: через дію, образ і символ. Піаже довів, що молодші школярі спираються на конкретний досвід і лише поступово переходять до абстрактного мислення. Саме на цих засадах побудовано CPA-підхід (Concrete – Pictorial – Abstract), який є однією з ключових складових сингапурської математики. Його суть полягає в тому, що учень послідовно проходить три етапи: працює з предметами, моделює математичну ситуацію за допомогою схем і малюнків, а потім переходить до числового та символічного запису.

Конкретний етап: математика через дію

На першому етапі дитина виконує реальні дії: групує предмети, додає та віднімає об'єкти, вимірює довжину, місткість чи масу, розкладає числа на частини. У цей момент математичне поняття ще не існує як правило чи формула, воно проживається через практичний досвід. Саме так формується зміст математичної дії, без якого подальше навчання перетворюється на механічне виконання вправ.

Наочний етап: від дії до моделі

Наступний крок — перехід до схем, малюнків і моделей. Дитина вже не обов'язково виконує дію руками, але бачить її в наочному вигляді. Саме тут формується місток між реальним досвідом і математичним записом.

Абстрактний етап: мова математики

Лише після накопичення предметного та візуального досвіду дитина переходить до роботи із символами: числами, виразами, рівностями, алгоритмами та правилами. На цьому етапі математичний запис уже не є набором незрозумілих знаків, а відображає знайомі дитині дії та моделі.

Як реалізувати CPA-підхід на уроці

Плануючи урок, учителю варто поставити собі три прості запитання:

- Що учні будуть робити руками?
- Що вони будуть бачити або малювати?
- Що вони будуть записувати?

Проста формула уроку виглядає так:

дія → модель → запис → пояснення.

Варто уникати ситуацій, коли навчання починається з готового правила чи формули. Натомість доцільно створити проблемну ситуацію, організувати практичну діяльність і запропонувати дітям самостійно знайти закономірність. Корисними прийомами є прохання показати дію предметами, намалювати власну модель, пояснити розв'язання товаришеві, встановити відповідність між моделлю та записом або повернутися до предметного рівня, якщо виникають труднощі з розумінням.

Формувальне оцінювання: оцінюємо розуміння

CPA-підхід змінює й підхід до оцінювання. Важливо оцінювати не лише правильність відповіді, а й глибину розуміння. Учитель може спостерігати, чи вміє дитина показати математичну ідею на моделі, пояснити свої дії, перейти від схеми до запису та обрати спосіб розв'язання. Для цього можна використовувати такі прийоми, як «Математична пастка», «Математичний детектор», «Мікрофон експерта», «Міст розуміння» або «Карта погоди». Вони допомагають учням усвідомити власний прогрес і зробити процес оцінювання підтримувальним та мотивувальним.

Висновок

Математичне розуміння не виникає миттєво. Воно народжується тоді, коли дитина спочатку діє, потім бачить і лише після цього узагальнює та записує. Саме тому шлях від конкретного до абстрактного є природним шляхом навчання молодших школярів. Якщо дитина може не лише виконати обчислення, а й показати, пояснити та застосувати знання в новій ситуації — це означає, що математика стала для неї зрозумілою.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

«Компетентнісний підхід – це місток, який поєднує школу з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя».

Концепція НУШ

«Не можна позбавляти учнів радісного духовного життя. Воно повноцінне лише тоді, коли дитина живе у світі гри, казки, музики, фантазії, творчості»

В.Сухомлинський

ІСТОЦЬКА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

учитель початкових класів
КЗ «Липецький ліцей ім.П.В.Щепкіна»,
Харківській ліцей «Імпульс»
м. Харків
email: istotskaya_olga@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У сучасному світі успішній людині вже не обійтися без критичного мислення, креативності, вміння співпрацювати та комунікувати. Саме ці навички об'єднує поняття 4К. Саме ці навички вчителі намагаються розвивати та формувати на кожному своєму уроці. Отже, які форми роботи можна застосовувати, як привчити дітей мислити нестандартно, шукати нові способи розв'язання проблем, знаходити вихід із будь-якої ситуації, знаходити слова на підтримку своєї ідеї та аргументи на захист своєї думки, як бачити сильні сторони в кожному? Розгляньмо деякі з форм роботи.

1. Задачі-дилеми

Задачі-дилеми мають величезну цінність, бо найбільше наближені до життя: вони не мають правильної відповіді. Будь-яка думка є прийнятною та правильною при наявності аргументів на її підтримку, будь-яка думка може змінюватися під впливом почутого, осмисленого, знайденого. Додавайте до дилеми різні умови, змінюйте їх в процесі обговорення та спостерігайте за тим, як змінюється вирішення проблеми у дітей.

Дилеми дають чудовий результат на будь-яких уроках, адже це про життєві, або майже життєві ситуації. Наприклад, задача.

Село майбутнього.

Ви – член ініціативної групи, яка займається відбудовою маленького села після війни. Ви хочете отримати гроші на свій проєкт. Ваша група складається з декількох людей: учительки, голови села, студента, підприємця тощо. Ви можете побудувати лише три об'єкти, сумарна вартість яких не перевищує 1000000 грн. Майте на увазі, що наступні 5 років ви не зможете нічого будувати. Що ви оберете, якщо:

Школа – 400000 грн

Пункт медичної допомоги – 500000 грн

Асфальтована дорога – 300000 грн

Інтернет-вежа для покриття села – 200000 грн

Простір для молоді (спортмайданчик та клуб) – 350000 грн

Ремонт водогону – 450000 грн

Крамничка з місцевими товарами – 300000 грн.

В процесі обговорення варто задати запитання, які змусять групу переосмислити своє рішення під впливом певних змінних умов. Скажімо, чи зміниться ваше рішення, якщо це будівництво буде відбуватися під час епідемії?

Задачі-дилеми можуть бути короткими та прив'язаними до повсякдення. Наприклад, четверо друзів замовили піцу за 240 грн. Троє з'їли порівну, а четвертий з'їв лише один шматочок. Коли при йшов час платити, хтось запропонував розділити суму порівну по 60 грн. Чи це справедливо? Як можна вчинити по-іншому? Як би вчинили ви, якби ви були тим, хто з'їв лише один шматочок?

Такі задачі можна поєднувати із будь-якої темою, вони можуть містити різні обчислення або не містити їх. Наприклад, завдання для першого класу: запишіть п'ять тварин, які мешкають в лісі від найбільш до менш важливої. Кожен складає свій список, для створення якого дитина згадує всю інформацію, яку вона має на цей момент, про тварин. Але потім ми просимо об'єднатися в пари та домовитися про один список, спираючись на їхні два. У цей момент діти починають жваво обговорювати своїх тварин та доводити, що саме вони мають рацію. Але після цього ми пари об'єднуємо в четвірки, які знову мають дійти згоди щодо одного списку. Ця форма роботи проявляє не тільки всі навички 4К, вона формує лідерство, вміння дебатовати, приймати чужу думку, реагувати на чужу думку тощо.

2. Задачі-детективи.

Ну, хто ж із нас не любить розгадувати таємниці? Детективи – це пошук чогось, на що ніхто не зважає, це зовсім інший кут зору на проблему, та й чи варто говорити, що розвивають усі навички 4К. Детективи змушують бути уважними до дрібниць, аналізувати почуте критично, розуміти прихований текст тощо. Детективи можуть бути частиною уроку математики чи ЯДС, чи літературного читання.

Наприклад, *о 16.50 тихенько відчинилися двері на кухню та хтось зайшов. О п'ятій вечора на кухню зайшла мама та побачила, що зі столу зникли п'ять котлет.*

Дітям пропонується вислухати кожного члена родини та визначити, хто ж з'їв котлети. Хочеться зауважити, що такі задачі, хоч і не дилеми, але теж можуть мати не одну правильну відповідь. Скажімо, у цій задачі передбачено, що винен кіт, який бреше про те, що він спав, хоча хлопчик сказав, що грався з котом в той самий час. Але якщо юні детективи можуть аргументувати, чому кіт не єдиний, хто говорить неправду, то ми не можемо категорично звинуватити кота. Задачі-детективи чудово обігруються судом, де будуть захист та обвинувачення. Окрім того, якщо задача має варіанти, то які запитання треба ще задати підозрюваним? Які відповіді ми можемо отримати, та про що вони будуть свідчити?

Окрім зазначених форм роботи, є багато сервісів, які дозволяють швидко «прокачати» навички креативності та не займуть багато часу. Це класичні вправи для розвитку креативності: пошук спільного між об'єктами, продовження рандомного речення, швидкий пошук альтернативного застосування предметів, кубики рорі тощо. Багато подібних вправ можна знайти в Інтернеті на сайті davebirss.com, можна використовувати Gemini та Notebook LM для створення флешкарток, які будуть спрямовані на розвиток креативності та критичного мислення.

Сайт davebirss.com

ГАННА ОСТАПЕНКО

авторка лінійки підручників та посібників
[«Українська мова та читання»](#) для 1–4 класів,
співавторка лінійки підручників
[«Я досліджую світ»](#) для 1–4 класів
Електронна пошта ost22@ukr.net

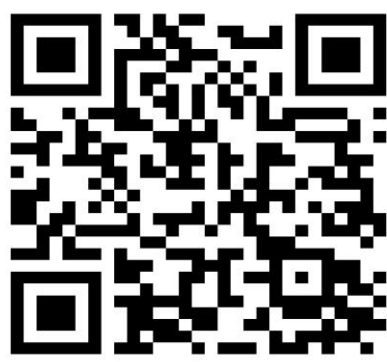

НАВЧАЄМО МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ СТВОРЮВАТИ ПИСЬМОВІ ТЕКСТИ: МЕТОДИЧНІ ЗНАХІДКИ

Сучасні реалії вимагають від педагогів гнучкості та вміння виділяти пріоритети. Тож одразу визначимо їх для цієї теми. Навчання учнів початкових класів в умовах стресу має відбуватися **повільно, із задоволенням та достатньою кількістю повторень**. Головне правило — перетворити складний процес написання текстів на захопливий, забезпечивши дитині ситуацію успіху і доступний темп для засвоєння. Розглянемо цілісну систему роботи від першого до четвертого класу, яка допоможе зробити цей процес легким та ефективним.

1 клас

2 клас

3 клас

4 клас

Базові принцип: уповільнення та опора на усне мовлення

Загальна рекомендація для педагогів — сповільнитися, заглибитися і навчитися відділяти головне від другорядного. Якщо намагатися охопити багато цілей одночасно, ефективність буде мінімальною. Варто обирати ті форми роботи на уроці, які багаторазово покращують одне й те саме вміння.

Будь-якому письмовому висловлюванню має передувати усна практика. Чим більше діти розповідають, вигадують і обговорюють, тим легше їм буде висловлювати свої думки на письмі. Тому групова робота, створення спільних плакатів та презентації є невіддільною частиною підготовки до написання текстів.

1 клас: Від букви до першого речення

У першому класі основна задача це навчання грамоти, а щодо написання текстів здійснюється пропедевтична робота: читання та обговорення текстів, складання усних розповідей.

2 клас: Опори та зняття страху «чистого аркуша»

У другому класі важливо розпочати роботи зі створення текстів з простих і доступних завдань, які будуть посильні учням та учницям з різними рівнями навчальних досягнень.

Дописування слів у готовий текст. Учням пропонується текст із пропусками (наприклад, розповідь про школу). Вписуючи лише кілька слів (назву міста, улюблений урок), дитина бачить значний обсяг тексту і відчуває гордість за «написане».

Продовження речень. Написана початок речення є хорошим стимулом для тих, кому складно сформулювати власну думку (Рис. 1).

Рис.1. Написання продовжень речень

- **Текст за системою запитань.** Замість абстрактного завдання «напиши про дракона», дітям дають чіткі запитання (Де він живе? Що вміє робити?). Відповідаючи на них повними реченнями, учень самостійно будує структурований текст.
- **Проектна діяльність.** Створення власної книжки (наприклад, альбому «Про себе», який ведеться протягом року). Це надихає та мотивує, адже результати праці оформлені у справжній продукт.

3 клас: Збагачення словника та написання «реальних» текстів

У третьому класі фокус зміщується на виразність мовлення та практичну цінність текстів.

- **Накопичення лексики (скарбничка слів).** Перш ніж описувати предмет (наприклад, бурульку чи осінній пейзаж), діти виписують або обирають влучні прикметники з віршів. Це розширює активний словниковий запас і вчить бачити, як слова прикрашають текст.
- **Створення текстів за алгоритмом.** Робота будується поетапно: читання зразка (дитячої роботи) - збір слів-підказок - вибір плану - створення власного опису чи розповіді (Рис.2.).

Рис.2. Створення власних текстів за алгоритмом

- **Реальні тексти з конкретним адресатом.** Написання відгуків на роботи однокласників (наприклад, на презентований плакат) або організація «класної пошти», де діти пишуть та надсилають листи одне одному. Коли текст має справжнього читача, мотивація писати значно зростає.

4 клас: Есе, рефлексія та мистецтво редагування

У випускному класі початкової школи учні вдосконалюють свої навички, пишуть есе, вчаться аргументувати позицію та глибше працюють над редагуванням.

- **Дитячі тексти як приклад.** Важливо, щоб учні та учениці мали можливість читати не лише літературні твори, а приклади текстів, написаних їхніми однолітками. Це є важливий орієнтир для наслідування та джерело натхнення («якщо інший учень зміг, зможу і я») (Рис.3).

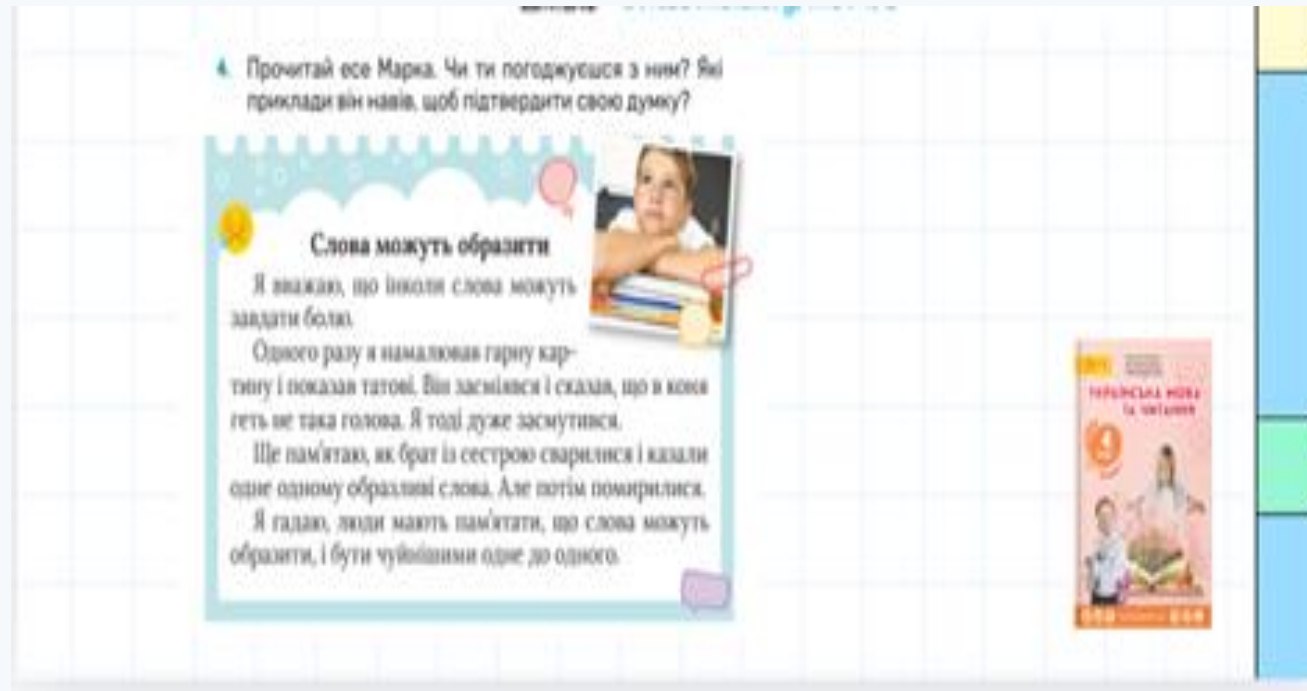

Рис.3. Дитячі тексти як приклад

Редагування як обов'язковий етап. Робота з покращення власних текстів на цьому етапі навчання вже має бути відпрацьованою навичкою. Редагування потребує часу, тож розставляйте правильно пріоритети: краще написати один текст та покращити його, ніж два нередагованих. Учням допоможе чіткий алгоритм, приклад якого ви можете знайти за цим кодом.

- **Культура конструктивної критики.** Написанню якісних текстів сприяє обговорення їх у класі, але важливо робити це коректно — не критикувати тотально і не хвалити бездумно, а тактовно радити, що можна покращити.

Висновок

Навчання молодших школярів створення текстів вимагає системної роботи, у ній вам допоможуть використання опор, алгоритмів, дитячих робіт як зразків, редагування та постійна рефлексія. Допоможіть учням розкрити свій потенціал, не боятися помилок і писати тексти впевнено та із задоволенням.

КРАСУЦЬКА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,
головна редакторка
Українського освітянського видавничого центру
«Оріон»
email: Ikras@ukr.net

СТВОРЕНІ З ЛЮБОВ'Ю ТА ВІРОЮ В ПЕРЕМОГУ: ТРАДИЦІЇ І ВІДКРИТТЯ У НОВОМУ ПОКОЛІННІ ПІДРУЧНИКІВ УОВЦ «ОРІОН»

У сучасних умовах розвитку української освіти підручник перестає бути лише джерелом інформації. Він стає важливим інструментом формування особистості, світогляду, ціннісних орієнтирів і громадянської позиції дитини. Особливої ваги ця роль набуває сьогодні, коли українське суспільство проходить через складні випробування, пов'язані з війною, захистом державності та збереженням національної ідентичності.

Український освітянський видавничий центр «Оріон» є одним із провідних вітчизняних видавництв навчальної літератури для закладів загальної середньої освіти. Авторські колективи видавництва працюють над створенням сучасних навчально-методичних комплексів, що поєднують компетентнісний підхід, національно-культурний зміст, цифрову підтримку та сучасні педагогічні технології.

З погляду сучасної педагогіки підручник є **матеріалізованою моделлю освітнього процесу**. Він поєднує зміст освіти, дидактичні підходи, методичні рішення та систему взаємодії між учителем і учнем. Водночас підручник не лише навчає, а й допомагає дитині відкривати світ, усвідомлювати себе його частиною, вчитися мислити, аналізувати та робити власний вибір.

Освітні зміни останніх років суттєво вплинули на процес підручникотворення. Новий Державний стандарт початкової освіти, типові освітні та модельні навчальні програми відкривають нові можливості для створення авторських концепцій навчальної літератури. Сучасний підручник уже не є набором інформації для запам'ятовування. **Його головна мета – формування компетентної особистості, здатної застосовувати знання в реальному житті та навчатися впродовж життя.**

Однією з провідних ідей сучасної освіти є перехід від запам'ятовування до розуміння. Саме тому особлива увага приділяється розвитку мислення учнів. Завдання підручника полягає не лише в тому, щоб дати готову відповідь, а й спонукати дитину ставити запитання, шукати пояснення, аналізувати інформацію та робити висновки. Такий підхід формує навички самостійного пізнання світу й допомагає виховати особистість, здатну критично мислити.

Особливого значення набуває розвиток читацької компетентності. Сучасне читання — це не механічне відтворення змісту тексту, а складний процес осмислення інформації. Учень навчається критично сприймати прочитане, порівнювати різні точки зору, перевіряти достовірність фактів, формулювати власну позицію. Саме тому в сучасних підручниках значне місце займають проблемні запитання, завдання на аналіз, порівняння та оцінювання інформації.

Важливою ознакою нового покоління підручників є їхня інтегративність. Сучасний світ є цілісним, тому й навчання має допомагати дитині бачити взаємозв'язки між різними явищами, подіями та процесами. Інтеграція знань сприяє формуванню цілісної картини світу, допомагає усвідомити гармонію навколишнього середовища та місце людини в ньому. Через міжпредметні зв'язки учні вчаться поєднувати знання з різних освітніх галузей і використовувати їх для розв'язання життєвих завдань.

Особливу роль у сучасному українському підручнику відіграє національно-культурний компонент. У час, коли Україна виборює своє право на свободу та незалежність, надзвичайно важливо формувати в дітей почуття приналежності до своєї держави, повагу до історії, культури та традицій українського народу. Кожен текст, ілюстрація чи навчальне завдання можуть стати важливим засобом виховання громадянської свідомості та патріотизму. Саме тому сучасний підручник розповідає про Україну не лише через факти, а й через емоції, цінності та особистий досвід дитини.

Суттєвим складником змісту сучасної навчальної літератури є розвиток емоційного інтелекту. Дитина має навчитися розуміти власні почуття, співпереживати іншим, будувати доброзичливі стосунки та відповідально ставитися до своїх вчинків. У цьому контексті важливими є тексти, ситуаційні завдання, вправи для обговорення та рефлексії, які допомагають школярам осмислювати життєві цінності та моральні орієнтири.

У нових освітніх реаліях особливого значення набуває також виховання вміння радіти життю. Попри всі труднощі сьогодення, дитинство має залишатися простором безпеки, творчості, відкриттів і позитивних емоцій. Саме тому сторінки сучасних підручників наповнені прикладами краси навколишнього світу, досягнень українців, культурних надбань і життєствердних історій. Такі матеріали допомагають формувати оптимістичне світосприйняття та віру у власні сили.

Практична реалізація ключових ідей сучасного підручника у навчальних виданнях УОВЦ «Оріон» представлена в таблиці 1.

Освітній акцент	Практична реалізація в підручнику	Очікуваний результат
Критичне мислення	Проблемні запитання, аналіз інформації, порівняння фактів	Уміння оцінювати та перевіряти інформацію
Інтеграція знань	Міжпредметні зв'язки та комплексні завдання	Формування цілісної картини світу
Національна ідентичність	Тексти про Україну, культуру, традиції та сучасність	Громадянська свідомість і патріотизм
Емоційний розвиток	Завдання на рефлексію та обговорення життєвих ситуацій	Емоційний інтелект і емпатія
Творчість і дослідження	Відкриті завдання, проекти, пошукова діяльність	Самостійність і креативність
Радість пізнання	Життєствердні приклади, цікаві факти, творчі вправи	Позитивна мотивація до навчання

Таблиця 1. Ціннісні орієнтири сучасного підручника початкової школи

Досвід створення сучасних підручників засвідчує, що навчальна книга може бути не лише засобом передачі знань, а й простором формування цінностей, сенсів і життєвих орієнтирів. Саме через поєднання змісту, методики, культури та емоційної складової підручник стає важливим учасником освітнього процесу.

Отже, сучасний український підручник — це більше, ніж книга. Це інструмент формування особистості, розвитку мислення, виховання громадянина та створення простору довіри, пізнання і радості.

Саме такі підручники допомагають дитині не лише здобувати знання, а й навчатися розуміти себе, інших людей і світ навколо, зберігаючи віру в майбутнє та любов до України.

Саме такі підручники ми і намагаємося створювати в Українському освітянському видавничому центрі «Оріон».

Список використаних джерел

Державний стандарт початкової освіти.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

Концепція Нової української школи.

URL: <https://mon.gov.ua>

УОВЦ «Оріон». Навчально-методичне забезпечення початкової освіти. URL: <https://orioncentr.com.ua>

Інформація про навчально-методичні комплекти, електронні додатки та освітні ресурси для початкової школи доступна на сайті УОВЦ «Оріон»: <https://orioncentr.com.ua>

ЯКОВЕНКО ЛЮБОВ ВАСИЛІВНА

методистка з початкової та дошкільної освіти
методичної служби видавництва «Ранок»
м. Харків
email: iakowenko@gmail.com

ЛЮБОВ ДО УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО СИЛИ: ВИХОВУЄМО СТІЙКІСТЬ ТА ГОРДІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Національно-патріотичному вихованню підрастаючого покоління відводиться велика увага в будь-якій країні. Україна – не виключення. Звісно, метою нашого громадського суспільства є виховання патріота країни: людини, яка буде в майбутньому впевнено розбудовувати та зміцнювати свою державу, матиме національну гідність; знатиме не лише про свої права, а й про обов'язки; стане свідомим носієм української культури; виросте гуманною, толерантною та самодостатньою людиною.

Видавництво «Ранок» весь час працює в напрямку виховання національно-патріотичної свідомості наших маленьких громадян. Особливо це важливо зараз – під час ворожої навали.

Окрему увагу хочу приділити незвичайному НМК, який складається з декількох посібників. Це навчально-методичний комплект, об'єднаний спільною назвою «Ми – українці», до якого входить «Посібник для вчителя» (1-4 клас), «Хрестоматія» (1-4 клас) та «Робочий зошит» для школярів на кожен клас.

Посібник для вчителя
1-4 клас

Хрестоматія
1-4 клас

Робочий зошит
1 клас

Робочий зошит
2 клас

Робочий зошит
3 клас

Робочий зошит
4 клас

Таблиця 1. Навчально-методичний комплект «Ми – українці»

Навчально-методичний посібник для вчителя має на меті сформувати справжнього громадянина України – людини самодостатньої, толерантної, здатної до всотування культурних надбань свого народу та шанобливого ставлення до інших культур.

Посібник адресовано вчителям молодших класів. Його можна використовувати як на уроках, так і в позаурочний час. Вчителі, які прагнуть навчити дітей цікавитися історією, традиціями та звичаями Батьківщини, знайдуть у цьому посібнику зразки різноманітних бесід, цікаву роботу над текстами, методичні поради та підказки для створення нестандартних уроків.

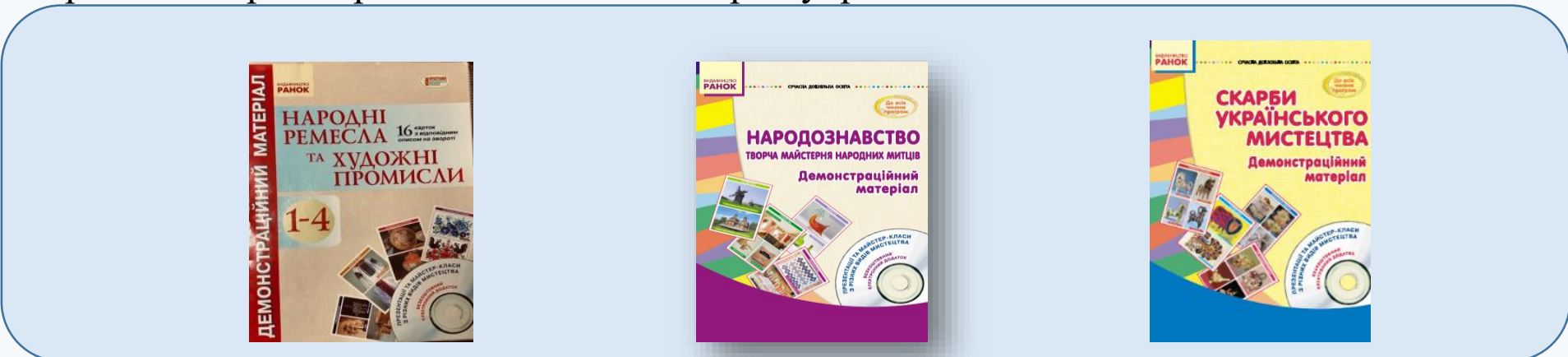

Хрестоматія «Ми – українці» націлена на формування позитивного образу Батьківщини, любові до родини, поваги до українського народу. Адресується в першу чергу школярам. В змісті посібника школярі та вчителі знайдуть цікаві факти з народознавства (традиції, побут, народні ремесла та промисли); художні твори (казки, легенди, коротка проза та поезія); фольклор (приказки, прислів'я, народні вислови). Вчителів може зацікавити інтерактив (запитання для обговорення та головоломки на закріплення отриманих знань).

Робочі зошити «Ми – українці» створені для кожного класу окремо. Вони покликані підтримати програму з національно-патріотичного виховання дітей молодшого шкільного віку. Навчальні матеріали мають доступні для розуміння та адекватного сприйняття тексти, вправи, завдання, які активують увагу й бажання до пізнання державних символів, культурних традицій та історії України. В структурі зошитів велика кількість завдань ігрового характеру (загадки, головоломки, кросворди, ребуси, лабіринти, шифровки). Все це сприяє розвитку продуктивного мислення, виробляє навички роботи з тестом, поліпшує увагу та пам'ять.

У зошитах також розміщені кольорові додатки (ілюстрації, фотографії), які допомагають візуалізувати теоретичні матеріали. Завдяки інтеграції з різними освітніми напрямками, робота в робочому зошиті стає більш різноманітною та цілісною. На зворотніх сторонах обкладинки розміщені QR-коди для швидкого переходу до анімаційного проєкту «Дивомандри». В цій серії діти можуть переглянути надзвичайно захопливі мультиплікаційні фільми, створені фахівцями-мультиплікаторами з телеканалу «ПЛЮСПЛЮС». В роликах ідеться про легенди та міфи українського народу, створені за подіями багатьох віків.

У якості додаткового матеріалу до зазначеної тематики також пропонується авторський огляд демонстраційної трилогії, яка вийшла друком у відділі навчальної літератури. Це комплект із трьох папок: «Народні ремесла та художні промисли», «Народознавство – творча майстерня народних митців» і «Скарби українського мистецтва».

Таблиця 2. Комплект - трилогія демонстраційного матеріалу з національно патріотичного та народознавчого напрямку

Третя складова частина цього випуску присвячена власним авторським творам з національно патріотичного та народознавчого напрямку. Це, в першу чергу, віршовані твори невеликого формату, які легко запам'ятовуються та сприяють формуванню любові до Батьківщини, національної гідності та патріотичної свідомості.

Список використаних джерел

Навчально-методичний посібник «Ми – українці» Н. Косовцева, А. Назаренко, Л. Хітієва та ін. Видавництво «Ранок»

Хрестоматія «Ми – українці». Н. О. Півнюк. Видавництво «Ранок»

Робочі зошити «Ми – українці» (1, 2, 3, 4 класи). І. В. Гусельникова, Н. В. Печериця. Видавництво «Ранок»

Папка «Народні ремесла та художні промисли». Л. В. Яковенко. Видавництво «Ранок».

Папка «Народознавство – творча майстерня народних митців». Л.В.Яковенко. Видавництво «Ранок».

Папка «Скарби українського мистецтва». О. Гноїнська. Видавництво «Ранок».

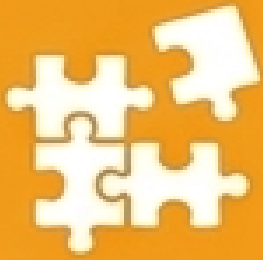
МЕТОДИЧНА
МАЙСТЕРНЯ:
ФОКУС ІНТЕГРАЦІЯ

ІЩЕНКО ОЛЕНА ЛЕОНІДІВНА

автор підручників і посібників «Українська мова та читання», «Я досліджую світ» для 1–4 класів
видавництво «Літера»

м.Київ

email: elena.rud@gmail.com

МІЖПРЕДМЕТНА ТЕМАТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ: ВІД ВИКЛИКІВ ДО УСПІШНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ В ПІДРУЧНИКАХ ДЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ВИДАВНИЦТВА «ЛІТЕРА»

Коли ми починали впроваджувати НУШ, інтеграцію часто ілюстрували приблизно так: на одному уроці читаємо про яблуко, на іншому лічимо яблука, на мистецтві малюємо яблуко. Прекрасно й продуктивно. Але де вчителю взяти час і матеріали, щоб так працювати щотижня, а не від випадку до випадку? Це не просто складно – практично неможливо.

Саме тому у 2018 році видавництво «Літера» першим в Україні синхронізувало теми тижня курсу «Я досліджую світ» із мовленнєвою темою букваря, а згодом – із темами української мови у 2–4 класах. У цій статті на прикладі фрагменту лише одного тижня – «Погода» у 2 класі – покажу, як така синхронізація працює.

Що таке тематична синхронізація і чого побоюються вчителі

Якщо теми синхронізовано, то протягом одного тижня на уроках української мови та ЯДС діти зустрічаються з тими самими словами й мікротемами, але розглядають їх з різних боків і вирішують різні навчальні завдання.

Головне побоювання: «Якщо так працювати постійно і самому добирати матеріал – це нереально». Це так. Тому ми зробили цю роботу за вчителя: у підручниках, зошитах, конспектах та презентаціях уроків усе вже узгоджено.

І два поширені міфи: «На уроці мови все перемішається – і діти не навчаться ні читати, ні писати». А про ЯДС – інше: «Якщо це інтегрований курс, то на кожному уроці мають бути представлені всі змістові лінії». Ці міфи тримаються на хибному уявленні про інтеграцію як про калейдоскоп: лічимо снігурів, бо «зима», і визначаємо кількість звуків у слові *сніг*, бо «це ж інтегровано». Тема тут – лише декорація.

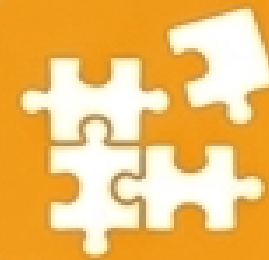
Справжня синхронізація – інакша. Зміст кожного предмета залишається на своєму місці. На уроках української мови й читання вчимо говорити, читати, писати, аналізувати тексти. На ЯДС – досліджувати себе, природу і світ. Спільна тема – місток, який допомагає переносити з предмета на предмет чотири важливі речі.

Фрагмент тижня «Погода» у 2 класі: тематична синхронізація

1. Розширюємо словниковий запас, розвиваємо мовлення

У підручнику «Я досліджую світ» діти спершу з'ясовують, що ми маємо на увазі, коли говоримо про погоду, а потім виокремлюють складники погоди. Вони обговорюють, навіщо прогноз потрібен лижнику, фермеру, моряку, учневі, працюють із картою погоди, умовними позначеннями; знайомляться з термометром та одиницями вимірювання температури і вчаться її вимірювати (на вулиці і в класі (на початку і в кінці уроків), фіксують у таблиці, порівнюють величини, висувають припущення; виготовляють простий вітровказівник і вимірюють силу вітру в різних місцях біля школи; знайомляться з опадами як природним явищем і описують їх за фото; проводять дослід, щоб зрозуміти причини веселки.

Цього тижня зустрічаються зі словами *атмосфера, опади, термометр, флюгер, вітровказівник, явища природи, мряка, ожеледь, іній, заметіль, веселка*.

Ці самі слова з'являються на уроках української мови й читання – уже як матеріал для мовних завдань. Діти ділять на склади слова *злива, гроза, ожеледь, ожеледиця, туман, іній, снігопад, дощ*. Тренуються переносити з рядка в рядок слова *бурулька, ожеледь* та ін. Читають вірші про дощ та росу.

Слово *ожеледь*, яке на уроці ЯДС могло б промайнути й забутись, на уроці мови діти вимовляють «як роботи» – ділять на склади, чують у вірші, описують явище. Воно входить в активний словник – без додаткових зусиль.

2. Переносимо знання з предмета на предмет

Найяскравіший приклад – карта погоди. На ЯДС діти вчаться читати карту погоди, розрізняти знаки, розуміти позначення температури.

За кілька днів, уже на уроці української мови, карта погоди з'являється знову. Але завдання тепер мовленнєві. Діти визначають, які твердження за картою істинні, а які хибні; самостійно складають запитання до карти і ставлять їх однокласникам; нарешті – уявляють себе ведучими прогнозу погоди й виступають перед класом.

Зверніть увагу: робота з картою, схемою, інфографікою – серед очікуваних результатів програми з української мови. А знання, отримані на ЯДС, не просто згадуються – закріплюються і поглиблюються.

3. Переносимо вміння

На уроці української мови й читання діти читають та обговорюють оповідання Джен Торп «Моя погода» – про те, як настрій схожий на погоду: ясно на душі, у голові туман, усередині буря чи дощ. Діти вчаться говорити про власний стан і передають його за допомогою умовних позначень – як на карті.

На ЯДС цього тижня їх запитують: «Чи впливає погода на ваш настрій? Що ви відчуваєте, коли на вулиці сонячно? Коли ллє дощ?» Уміння говорити про свої почуття, перенесене з уроку читання, тут уже працює – і розмова виходить значно змістовнішою.

Ще приклад – уміння спостерігати й описувати. На ЯДС діти виконують дослід з утворення веселки за допомогою посудини з водою, дзеркала і ліхтарика, фіксують і пояснюють побачене. Це загальнонавчальне вміння. Воно потрібне і на уроці мови, коли треба переказати текст, скласти план, виступити з прогнозом.

На уроці технологій діти виготовляють об'ємну парасольку з паперу – і знайомляться з поняттям симетрії. На уроці інформатики розглядають вікно програми «Погода»: як зчитати з нього температуру, відчуття, опади. У результаті дитина бачить ту саму тему чотирма різними способами – через текст, дослід, виріб і екран – і це найкращий спосіб закріпити нове.

4. Вчимо вчитися

Це найголовніше. Не лише «що вивчили», а й «як працювали». Діти вчаться розуміти завдання, користуватися зразком, перевіряти себе, працювати в парі, обмінюватися запитаннями, фіксувати результати спостережень. Блок «Перевіряю себе» у презентаціях наприкінці уроку повертає дитину до конкретного результату: я вмію читати карту погоди; я можу пояснити, що таке легенда; я розрізняю істинні й хибні твердження; я можу розповісти, як утворюється веселка. Це проста, але дуже важлива навчальна дія – побачити власний поступ.

Така синхронізація полегшує роботу і вчителю, і дітям. Учитель отримує не набір випадкових «цікавих завдань», а готову логіку тижня: від спостереження й дослідження – до читання, письма, мовлення, роботи з інформацією. Діти краще орієнтуються в матеріалі, бо він не розпадається на окремі фрагменти. Вони частіше впізнають слова й поняття, сміливіше говорять, легше будують відповіді, бо мають зміст, про який можна говорити.

Учитель може розширити дослід, замінити приклад, додати місцевий прогноз погоди чи карту своєї області, однак основна навчальна траєкторія вже продумана.

І на завершення, інтеграція – засіб, а не самоціль. На кожному уроці запитуйте себе: для чого ми це робимо? Перевірте простим запитанням: якщо прибрати з уроку «погодні» картинки – урок мови залишиться повноцінним уроком мови? Чи достатньо текстів і чи цікаві вони дітям? Якщо так – інтеграція працює як треба. Якщо ні – це декорація, і її варто переробити.

Тематична синхронізація не замінює змісту жодного предмета. Вона лише прибирає штучні стіни між уроками там, де життя їх не ставить.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

*«Щоб вивчити щось швидко і добре, треба це
«щось» бачити, чути і відчувати».*

Тім Стоквел

*«Мої учні будуть дізнаватися нове не від мене;
Вони будуть відкривати це нове самі.
Моє головне завдання – допомогти їм розкритися,
розвинути власні ідеї».*

Йоганн Генріх Песталоцці

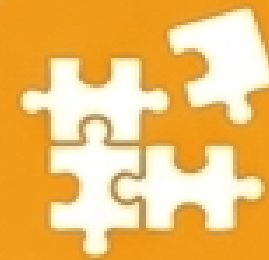
*«Розум полягає не лише у знанні, а й в умінні
застосовувати знання в житті»*

Аристотель

*«Не дозволяйте годинникам та календарям дати вам
забути, що кожен момент життя – диво та загадка».*

Герберт Джордж Уеллс

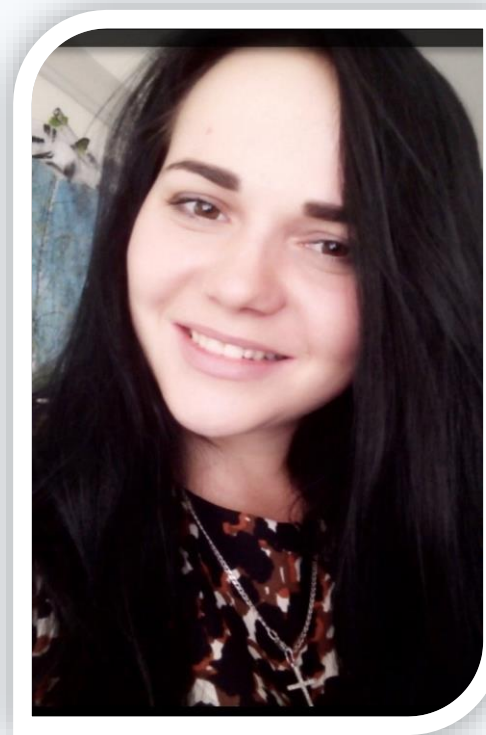
ПРОШКУРАТОВА ТАМАРА СЕРГІЇВНА

доцент кафедри початкової освіти педагогічного Факультету Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, Заслужений учитель України, Герой України
м. Київ

ПАРХОМЕНКО АЛІНА ВАЛЕРІЇВНА

методист кафедри початкової освіти педагогічного Факультету Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.
м. Київ
a.parkhomenko@kubg.edu.ua

СИСТЕМА ІНТЕГРОВАНИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Система інтегрованих завдань з математики сприяє всебічному розвитку учнів початкових класів. Ми на прикладах новостворених інтегрованих підручників «Математика» для 1–4 класів покажемо процес формування у молодших школярів цілісної картини світу.

У 1 класі розділ «Просторове відношення предметів» об'єднано з темою «Школа відчиняє двері нам свої», де учнів в доцифровий період знайомлять з рослинами, які ростуть на шкільному подвір'ї, тваринами, транспортом, який можна побачити дорогою до школи.

Під час вивчення розділу «Числа 1–10», інтегрованого з розділом «Україна — наша Батьківщина», діти вивчають цифри, знайомляться з державними та народними символами, містами, селами та водоймами своєї держави.

Розділ «Додавання і віднімання в межах 10» сприяє з знайомству дітей зі змінами, які відбуваються в осінній природі, зі щедрими врожайми овочів, фруктів, як ростимуть садах і на городах та у фермерських господарствах. Діти вчать підбирати одяг відповідно до погоди та пори року.

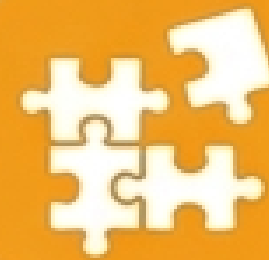
Дослідження розділу «Задачі. Типи задач» відбувається паралельно з ознайомленням з видами та призначенням техніки, яка створює зручності в людській оселі, використовується на будівництві, несе інформацію, та робить дозвілля цікавим.

Розділ «Числа 11 – 20» інтегровано з темою «Люба зимонька – зима».

Розділ «Числа 21-100» інтегровано з темою «Твоя праця і дозвілля». Під час його вивчення діти віртуально побувають в гостях у бібліотеці, в театрі, в музеї, у цирку і т.д. У розділі «Додавання і віднімання в межах 100» відбувається ознайомленням з життям дітей у весняному доквіллі.

У 2 класі учні дізнаються, як математика «допомагає» у магазині, у спорті, на подіумі, на кухні та «зробить» ремонт у квартирі, «підготує» до туристичного походу, свята, «спланує» подорож.

Вивчення розділу «Множення і ділення» відбувається шляхом віртуальної подорожі Україною, під час якої діти знайомляться

знайомляться з рослинами, тваринами, гірськими породами і ґрунтами, квітучими галявинами, фруктовими садами, палацами і замками України.

Розділ «Задачі на множення і ділення» знайомить учнів із життям їхніх ровесників у світі.

Третьюкласники, вивчаючи правила множення і ділення та розв'язуючи задачі, «подорожують» царством снігів і полярних ночей, айсбергів і криголамів. Вони пізнають таємниці Північного і Південного полюсів, знайомляться з царством вічної мерзлоти, рідколісся, тайги, степів, пустель, американських прерій і африканських саван.

А в четвертому класі, вивчаючи багатоцифрові числа, дізнаються про незвіданий і таємничий космос, а також продовжують пізнавати свою державу, і знайомитись з особливостями кожної області.

У підручнику пропонується різні, завдання : полічи, визнач, досліди, розв'яжи, повідом, поміркуй , доведи і т.д.

Нова Українська Школа, як ніколи, потребує нових підходів у навчанні і вихованні дітей, нових підручників та нового бачення освіти сучасним вчителем.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

«Урок – дзеркало загальної педагогічної культури вчителя, мірило його інтелектуального багатства, показник його світогляду, ерудиції. До хорошого уроку вчитель готується все життя»

В.Сухомлинський

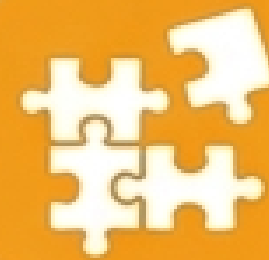
«Єдиний шлях що веде до пізнання, - це діяльність»

Дж. Б. Шоу

«Мистецтво навчання є мистецтво пробуджувати в юних душах допитливість і потім задовольняти її»

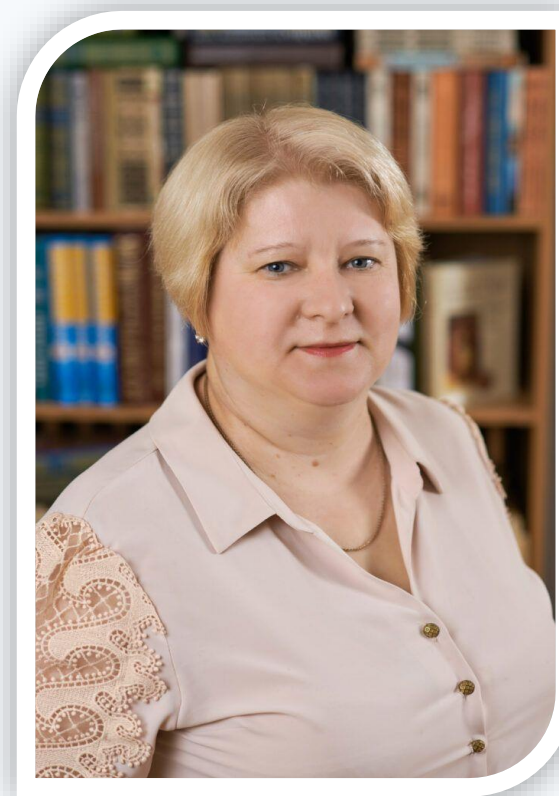
А. Франс

ХИТРА ЗОЯ МИХАЙЛІВНА,

кандидат педагогічних наук,
вчитель-методист Технічного ліцею м. Києва,
співавтор підручників «Я досліджую світ» для 1–4
класів
email: soja1981@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ЗАСОБАМИ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ»

**(на прикладі навчально-методичного комплекту
до підручника авторства І. В. Грущинської, З. М. Хитрої, видавництва «Оріон»)**

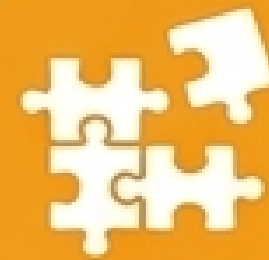
Сучасна початкова освіта покликана не лише забезпечити учнів системою знань, а й сформувати компетентності, необхідні для успішного життя в суспільстві. Саме тому інтегрований курс «Я досліджую світ» посідає важливе місце в освітньому процесі Нової української школи. Його зміст спрямований на формування в молодших школярів цілісної картини світу через поєднання природничої, громадянської, соціальної, здоров'язбережувальної та технологічної освітніх галузей. У центрі навчання перебуває дитина, яка не просто здобуває знання, а вчиться спостерігати, досліджувати, аналізувати інформацію та застосовувати її в повсякденному житті.

Особливістю сучасного змісту курсу є його відповідність актуальним викликам сьогодення. Значна увага приділяється питанням безпеки, взаємодопомоги, благодійності, розвитку громадянської відповідальності, екологічної культури та національно-патріотичного виховання. Такий підхід сприяє вихованню активної особистості, здатної усвідомлювати власну роль у житті громади та держави.

Одним із ключових напрямів реалізації курсу є формування природничо-наукової компетентності. Дослідницька діяльність дозволяє молодшим школярам отримувати знання через власний досвід. Під час вивчення тем, пов'язаних із природою, учні проводять спостереження, висувають припущення, виконують прості досліди та аналізують отримані результати. Наприклад, досліджуючи умови росту рослин, діти можуть спостерігати за проростанням насіння за різного освітлення чи рівня вологості, фіксувати зміни в таблиці спостережень та формулювати висновки. Такі завдання сприяють розвитку допитливості, логічного мислення та навичок дослідження.

Важливим складником курсу є формування функціонального читання. Сучасна людина щодня працює з різними видами інформації, тому школярі мають навчитися розуміти та використовувати її на практиці. На уроках доцільно залучати інструкції, оголошення, карти, меню, довідки, таблиці, діаграми, інфографіку та інші інформаційні джерела. Наприклад, учні можуть аналізувати етикетки продуктів, визначаючи їх склад, або працювати з прогнозом погоди, плануючи власну діяльність. Такі вправи допомагають зрозуміти практичну цінність знань і формують вміння приймати обґрунтовані рішення.

Окремої уваги заслуговує розвиток екологічної компетентності. У сучасних умовах надзвичайно важливо виховувати відповідальне ставлення до довкілля та усвідомлення взаємозв'язку людини і природи. Ефективними формами роботи є спостереження за природними об'єктами, ведення щоденників спостережень, участь в екологічних акціях, догляд за рослинами, виконання проєктів та дослідів. Учні із зацікавленням працюють над проєктами «Екологічні звички моєї родини», «Як зберегти воду?» або «Друге життя речей», під час яких вчать знаходити практичні шляхи розв'язання екологічних проблем.

Важливим компонентом змісту курсу є ознайомлення молодших школярів із засадами біоетики та екоетики. Обговорення життєвих ситуацій, пов'язаних із взаємодією людини та природи, допомагає учням усвідомити цінність життя в усіх його проявах, відповідальність за збереження біорізноманіття та необхідність дотримання принципу «не нашкодь». Такі завдання формують гуманістичний світогляд, повагу до всього живого та готовність діяти відповідально.

Розвиток критичного мислення є одним із наскрізних умінь Нової української школи. На уроках інтегрованого курсу цьому сприяють завдання на аналіз інформації, порівняння фактів, перевірку достовірності повідомлень та пошук аргументів. Здобувачі і здобувачки освіти вчаться розрізняти факти і судження, оцінювати надійність джерел інформації, висловлювати та обґрунтовувати власну позицію. Особливо актуальними є вправи, пов'язані з аналізом інформації з інтернет-ресурсів та медіа, що сприяють формуванню інформаційної грамотності.

Практична спрямованість навчання реалізується через компетентнісно орієнтовані завдання, які наближають навчальні ситуації до реального життя. Приклади таких завдань наведено в таблиці 1.

Тема	Приклад завдання	Компетентності, що формуються
Рослини та умови їх росту	Провести дослід із пророщування насіння за різних умов освітлення та вологості	Природничо-наукова, екологічна
Економне використання ресурсів	Скласти сімейний план заощадження води та електроенергії	Екологічна, громадянська
Безпечна поведінка	Розробити алгоритм дій під час надзвичайної ситуації	Соціальна, громадянська
Карта України	Визначити маршрут подорожі між містами та обґрунтувати вибір	Громадянська, математична
Благодійність і волонтерство	Запропонувати класну ініціативу допомоги громаді	Соціальна, громадянська
Сортування відходів	Розподілити побутові відходи за відповідними контейнерами	Екологічна, природнича
Інформаційні джерела	Проаналізувати інфографіку та зробити висновки	Інформаційно-комунікаційна, критичне мислення

Таблиця 1. Приклади компетентнісно орієнтованих завдань на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Практика використання таких завдань свідчить, що найбільший інтерес в учнів викликають дослідницькі та проблемно-пошукові види діяльності. Робота з картами, інфографікою, статистичними матеріалами та реальними життєвими ситуаціями сприяє інтеграції знань із різних освітніх галузей і допомагає формувати цілісне бачення навколишнього світу.

Суттєво розширюють можливості навчання сучасні цифрові ресурси. Електронний додаток до підручника містить інтерактивні вправи, вікторини, завдання на встановлення відповідностей, сортування, флеш-картки, кросворди та вправи для роботи з картою. Використання таких інструментів підвищує навчальну мотивацію, забезпечує оперативний зворотний зв'язок і створює додаткові можливості для індивідуалізації навчання. Особливо ефективними цифрові ресурси є під час дистанційного та змішаного навчання.

Таким чином, інтегрований курс «Я досліджую світ» створює умови для всебічного розвитку молодших школярів, формування ключових компетентностей і наскрізних умінь, визначених Державним стандартом початкової освіти. Поєднання дослідницької діяльності, функціонального читання, роботи з інформаційними джерелами, компетентнісно орієнтованих завдань та цифрових ресурсів сприяє формуванню в учнів цілісної картини світу, розвитку критичного мислення, громадянської відповідальності та готовності до активної участі в житті суспільства.

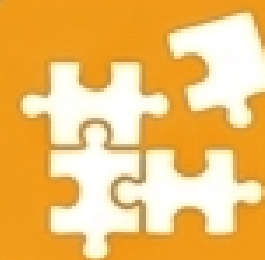
Список використаних джерел

Грущинська І. В., Хитра З. М. *Я досліджую світ : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти : у 2 ч.* Київ : УОВЦ «Оріон».

УОВЦ «Оріон». URL: <https://orioncentr.com.ua>

Освітня платформа FAINO. URL: <https://faino.school>

ГУРКІНА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА

вчитель початкових класів
Шабівської гімназії
Шабівської сільської ради
Білгород-Дністровського району
Одеської області
с. Шабо
email: tanagurkina70@gmail.com

ПЕРШІ КРОКИ У ВЕЛИКУ НАУКУ

Світ сучасної дитини змінюється швидше, ніж ми встигаємо змінювати та переписувати підручники. Замість окремих знань з математики чи природозна-вства, діти потребують цілісного розуміння того, як працює цей світ. І саме тут на сцену виходить STEM — модель освіти, яка перетворює навчання на захопливе дослідження, де наука перетинається з мистецтвом, а грамотність стає фундаментом для інженерних рішень. Раннє залучення учнів до STEM може підтримати не лише розвиток креативного мислення та формування компетентності дослідника, а й сприяє кращій соціалізації особистості, оскільки розвиває такі навички, як практичність, наочний дослідницький підхід, вміння працювати в команді тощо.

STEM чи STREAM?

В процесі впровадження нової моделі в початкову освіту часто виникає питання: *чи не достатньо впроваджувати класичний STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics)?*

Хочу зазначити, що для базової школи — можливо. Але для учнів 1–4 класів саме STREAM є більш органічним та ефективним. Чому? До звичної аббревіатури додаються ще дві букви, які допомагають забезпечити гармонійний розвиток учнів.

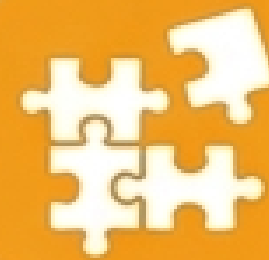
«R» (*Reading & Writing*) має свою магію для початкової школи, де навички читання та письма лише формуються. Додавання читання (*Reading*) чи гуманітарних аспектів допомагає формувати навички аналізу текстів та критичного мислення, розширення словникового запасу через обговорення наукових тем. Дитина не просто читає «про бджіл», вона читає та аналізує інструкцію до експерименту, може писати власний щоденник спостережень або коротке оповідання. Без уміння аналізувати інформацію (*Reading*) неможливо побудувати логічний ланцюжок у науці.

«A» (*Arts*) мистецтво — це «місток» до складних понять. Через малювання, ліплення (зокрема пластилінографію), дизайн та конструювання діти візуалізують абстрактні ідеї. Це залучає праву півкулю мозку, розвиває креативність та дрібну моторику, що є критично важливим у віці 6–10 років.

STREAM дозволяє створювати інтегровані уроки, які охоплюють декілька дисциплін. Наприклад, під час вивчення теми «Спіралі в природі. Слідами равлика»:

S (Наука) Діти знайомляться з будовою равлика, де він живе, навіть йому спіральна мушля.	T (Технологія) За допомогою лупи розглядають спіралі.	R (Читання) Читають вірш або загадку про равлика.
E (Інженерія) Створюють спіралі або моделі мушлі з паперу, природного матеріалу.	A (Мистецтво) Творча робота: малюють різноманітні спіралі, створюють равлика з пластиліну. Придумують йому ім'я, складають казку про його пригоди.	M (Математика) Підраховують витки спіралі, порівнюють розміри.

Джерело: Chat GPT

Емоційний інтелект: STREAM підхід допомагає забезпечити гармонійний розвиток учнів, адже в ньому враховані як логічно-математичні, так і творчо-емоційні аспекти. Це особливо важливо у початковій школі, де основним завданням є не лише передача знань, а й розвиток особистості, яка у майбутньому буде готова до викликів реального життя.

Як розпочати втілення STREAM?

Не варто намагатися змінити все за один день. Впровадження STREAM — це еволюція, а не революція. Дотримуйтесь певних кроків і у вас все обов'язково вийде!

Крок 1. Створення розвивального середовища.	Облаштуйте в класі «Куточок дослідника». Це не обов'язково має бути дороге обладнання. Достатньо луп, магнітів, залишків конструкторів, різноманітних природних матеріалів (мушлі, камінці), паперу різної текстури, одноразових тарілочок, скляночок.
Крок 2. Тематична інтеграція.	Оберіть одну тему на тиждень (наприклад, «На гостини до бджілки»). Вона має пронизувати всі уроки: на мовно-літературній галузі читаємо твори про бджілку-трудівницю, на математиці — знайомимося з шестикутниками, обчислюємо периметр цих фігур, дізнаємося, чому саме таку форму мають бджолині стільники, на мистецтві моделюємо тривимірний макет паперової бджілки, що допомагає краще зрозуміти будову комахи, на STREAM-занятті — за допомогою експериментів дізнаємося, як перевірити якість меду; на дизайні і технології разом із бджілками перетворюємося на архітекторів і будуємо міні-модель мосту, наприклад, зі спагеті, а потім перевіряємо його міцність, а на уроці інформатики – програмуємо роботів-бджілок (рис. 2, 3)
Крок 3. Відмова від готових відповідей.	Так, під час вивчення теми «Сила магніту» почніть урок не з: «Сьогодні ми дізнаємося, що магніт притягує залізо», а заінтригуйте дітей: «У нас є проблема: ключі впали в глибоку банку з водою, як їх дістати, не замочивши рук?».

Цікаві активності та прийоми для молодших школярів

1. Прийом «Ожила історія» (*Reading + Engineering + Art*).

Прочитайте дітям коротку казку, де герою потрібно подолати перешкоду (наприклад, перебраться через розмиту дорогу).

Завдання: Сконструювати міст із підручних матеріалів (спагеті, паперові стаканчики, картон), який витримає вагу «героя» (іграшки).

Мистецький елемент: Оздобити міст у певному художньому стилі.

2. Пластилінова лабораторія (*Science + Art*).

Використання пластиліну — ідеальний спосіб пояснити складні речі.

Активність: Створення 3D-моделі життєвого циклу метелика або будови квітки. Ліплення дозволяє дитині «промацати» знання, що набагато ефективніше за просте розглядання картинки в підручнику.

3. Техніка «Креативний ресайклінг» (*Technology + Arts*).

Створення корисних речей зі сміття (пластикових пляшок, кришечок, втулок).

Приклад: виготовлення вітроміра, горщика для квітів, органайзера для олівців або саморобного «телефону» зі стаканчиків для вивчення передачі звукових хвиль.

4. Математичне малювання (Math + Art).

Створення картин за допомогою геометричних фігур або вивчення симетрії через малювання однієї половини об'єкта (листочка, маски, метелика) за допомогою дзеркала або вісі симетрії.

Поради для вчителя: як не «згоріти»?

Не бійтеся помилятися. Якщо експеримент не вдався — це чудово! Це привід обговорити з учнями, чому так сталося і як це виправити. Це і є справжній науковий метод.

Використовуйте візуалізацію. Діти краще сприймають яскраві, об'ємні образи. Якщо є можливість використовувати елементи доповненої реальності або хоча б 3D-моделі — використовуйте їх.

Залучайте батьків. STREAM-проекти можуть бути чудовим домашнім завданням для всієї родини (наприклад, спостереження за фазами Місяця або вирощування кристалів солі).

STREAM у початковій школі — це не додаткове навантаження, а спосіб зробити навчання осмисленим. Коли дитина бачить зв'язок між прочитаним словом, намальованою лінією та побудованою моделлю, вона перестає питати: «Навіщо мені це вчити?». Вона починає творити власну науку, роблячи перші, але впевнені кроки у великий світ знань.

Рис. 1. Створення спіралі або моделі миші з паперу, природного матеріалу

Рис. 2. Моделювання тривимірного макету паперової бджілки

Рис. 3. Тематична інтеграція «На гостини до бджілки»

ОЦІНЮВАННЯ БЕЗ СТРЕСУ

КРАВЕЦЬ НАТАЛІЯ ЮРІЇВНА

завідувач методичної лабораторії
початкової освіти кафедри дошкільної
і початкової освіти КЗВО «ОАНО»
м.Одеса
email: natkravets171169@gmail.com

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ: ВІД АЛГОРИТМУ ВЧИТЕЛЯ ДО СУБ'ЄКТНОСТІ УЧНЯ

Сучасна початкова школа покликана виховати не слухняного виконавця, а самостійного мислителя, здатного ставити цілі й оцінювати власний поступ. Саме тому формувальне оцінювання стає не просто методичним прийомом, а філософією освітнього процесу, де учень поступово перетворюється на суб'єкта власного навчання.

У педагогіці існує поняття формувального й підсумкового оцінювання, причому формувальне – оцінює й скоригує процес навчання, а підсумкове – показує результат навчання.

Існує два підходи до формувального оцінювання. Перший – з точки зору прийомів та методів використання ФО – *елементи (компоненти)* формувального оцінювання і другий з точки зору ідеї – для чого використовуємо формувальне оцінювання – *стратегії*.

Стратегії тісно пов'язані з компонентами формувального оцінювання (табл. 1).

<i>Стратегії</i>	<i>компоненти</i>
<i>Визначення навчальних потреб учнів</i>	<ul style="list-style-type: none">• Використання різноманітних методів й інструментів для визначення навчальних потреб
<i>Розвиток взаємодії та самостійності</i>	<ul style="list-style-type: none">• Визначення цілей уроку, розробка критеріїв оцінювання, самооцінювання та взаємооцінювання
<i>Відслідковування прогресу в навчанні учнів</i>	<ul style="list-style-type: none">• Налаштування ефективного зворотного зв'язку
<i>Перевірка розуміння та метапізнання</i>	<ul style="list-style-type: none">• Використання прийомів рефлексії• Корегування підходів до навчання

Таблиця 1. Стратегії та компоненти формувального оцінювання

1. Від мети до дії: SMART як компас уроку

Усе починається з чітко сформульованої мети. Навчальна мета – це засвоєння учнями певних теоретичних знань та оволодіння практичними вміннями й навичками. Тому мету формуємо відносно діяльності учня, а не відносно діяльності вчителя. З досягненням мети, яка стає цілеспрямованою та усвідомленою, пов'язаний успіх навчальної діяльності здобувачів освіти, адже вони чітко розуміють, що саме від них вимагають. В [методичних рекомендаціях](#) щодо оцінювання навчальних досягнень учнів зазначається, що під час організації формувального оцінювання потрібно дотримуватись визначеного алгоритму діяльності вчителя і першим кроком є визначення цілей уроку зрозумілою для учня мовою. Метод **SMART** допомагає зробити мету конкретною, вимірюваною, досяжною, релевантною та часово окресленою. Практично це означає, що замість «учні дізнаються про частини мови» – «до кінця уроку ти зможеш назвати 3 ознаки іменника та навести власні приклади».

Формувальне оцінювання Від алгоритму вчителя до успіху учня

Формувальне оцінювання — це не просто оцінка, а філософія навчання, що фокусується на процесі, а не лише на результаті. Воно перетворює учня з пасивного виконавця на активного суб'єкта, який розуміє свої цілі та вміє оцінювати власний поступ.

Алгоритм успішного уроку

Спільне визначення цілей за SMART

Мета має бути зрозумілою учневі, наприклад: «Сьогодні я навчуся назвати 3 ознаки іменника».

Критерії як дорожня карта

Спільне створення чек-листа допомагає учню чітко розуміти, що саме буде оцінюватися в роботі.

Зворотний зв'язок «3 в 1»

Ресурсна (успіх) Розвивальна (поради) Потенційна (підтримка)

Рефлексія та трансформація ролей

Три рівні рефлексії

Важливо аналізувати не лише настрої, а й способи діяльності та засвоєний зміст матеріалу.

Змістова

Рівень засвоєння матеріалу. Прийоми: Плюс-мінус-цікаво, незакінчене речення.

Діяльнісна

Осмислення методів роботи. Прийоми: Сходишки успіху, світлофор.

Емоційна

Настрої та готовність. Прийоми: Картки-смайлики, палітра емоцій.

Від «судді» до «фасилітатора»

Вчитель стає дизайнером середовища, а учень — відповідальним за власне навчання без страху помилок.

NotebookLM

Доцільно починати кожен урок із запису на дошці одного простого речення: «Сьогодні я навчуся...». Учні 2-4 класів можуть самі доповнити його, спираючись на попередній досвід. Це перший крок до суб'єктності — коли дитина не отримує готову мету, а бере участь у її формулюванні.

2. Критерії оцінювання: спільна мова вчителя й учня

Другий крок алгоритму — встановлення критеріїв оцінювання разом з учнями. Критерії — це своєрідна дорожня карта коли учень чітко розуміє, що саме буде оцінюватися, а вчитель оцінює лише те, що визначив заздалегідь.

На практиці у 1-2 класах пропонуємо учням готові критерії (2-3 пункти), а у 3-4 класах ми складаємо їх разом. Зручним інструментом є **чек-лист** — контрольний перелік, де навпроти кожного пункту учень ставить позначку після виконання. Такий підхід перетворює перевірку на усвідомлений самоаналіз, а не формальне «здав — не здав».

Наприклад, для написання творчого опису природи у 3 класі разом зі здобувачами освіти виробили такі критерії: є зачин, основна частина і кінцівка; використано щонайменше три образних вирази; речення різні за довжиною. Діти з подивом відкрили для себе, що «красиво написати» — це не магія, а конкретна навичка, яку можна виміряти.

3. Зворотний зв'язок: мистецтво в три кроки

Серце формувального оцінювання — якісний зворотний зв'язок. Замість підсумкової оцінки вчитель надає коментар, що складається з трьох частин:

Ресурсна частина — що вдалося, що виконано добре. Дитина має усвідомити конкретний успіх, а не почути загальне «молодець».

Розвивальна частина — зазначення того, на що варто звернути увагу, що потребує вдосконалення і вказівка, яким чином можна покращити свою роботу. Акцент не на помилці, а на напрямі руху: «Було б добре додати в це речення ще 2-3 прикметники, щоб повніше передати твоє враження. Згодна/ний?».

Потенційна частина — загальне враження від діяльності та докладених зусиль, підкреслення здібностей і ресурсів учня, рекомендація щодо подальшого розвитку.

Такий зворотний зв'язок змінює атмосферу на уроці: зникає страх помилки, натомість виникає інтерес до власного зростання. Зворотний зв'язок обов'язково повинен бути тісно пов'язаний з критеріями оцінювання, визначеними на початку уроку або до різних видів діяльності, що перевіряються. Учні 3-4 класів після кількох місяців такої практики починають самостійно структурувати відгуки на роботи однокласників за тією ж схемою, зосереджуючись на досягненнях і плануючи подальші кроки до вдосконалення.

4. Рефлексія: учень як головна дійова особа

Завершальний крок алгоритму – рефлексія. Це ще один інструмент, який допомагає вчителю створити на уроці атмосферу співпраці й розвитку. Її мета – допомогти учневі відповісти на запитання: «Що я зрозумів? Що мене здивувало? Які нові знання (досвід) отримав? Які навички вдосконалив? Де я можу це використати?» Рефлексія не є монологом вчителя – педагог тут лише організатор. Головними дійовими особами є діти. Рефлексія допомагає учням оцінити активність роботи на всіх етапах уроку, зрозуміти зміст нового матеріалу, усвідомити досягнення уроку, визначити свій емоційний стан, визначити продуктивність роботи на уроці, оцінити корисність і цікавість набутих знань та вмінь і врешті побачити цінність уроку. У навчанні виділяють такі види рефлексії (табл. 2).

Вид рефлексії	Мета	Прийоми
Рефлексія настрою та емоційного стану	Встановлення емоційного контакту з класом, визначення готовності до роботи, тестування міжособистісних стосунків між класом і вчителем.	«Картки зі смайликами», «Емоційно-художнє оформлення» (картина, музичний фрагмент), «Феєрія кольору», «Комплімент-похвала», «Палітра емоцій» тощо.
Рефлексія діяльності	Осмилення способів і прийомів роботи з навчальним матеріалом, знаходження більш ефективних і раціональних, оцінювання активності кожного на різних етапах уроку.	«Сходинки успіху», «Світлофор», «Рефлексивна мішень», «Три «М»+ «Д» тощо.
Рефлексія змісту навчального матеріалу	Виявлення рівня усвідомлення змісту заняття, його ефективності	«Незакінчене речення», «Плюс-мінус-цікаво» д-ра де Боно, анкетування, «шкала оцінювання», вправа «Ресторан». Письмова рефлексія: есе, бортовий журнал, щоденник, синквейн тощо.

Таблиця 2. Види навчальної рефлексії

Доцільним для використання у практиці є прийом «Трьох речень»: учень усно або письмово завершує фрази «Я дізнався...», «Мені було важко...», «Наступного разу я ...». Це займає 3-4 хвилини наприкінці уроку, але дає неоціненний матеріал для коригування подальшого навчання.

«Вузлики на пам'ять»: використовуйте весь арсенал прийомів рефлексії, щоб уроки були різноманітними – метою одна, а засоби різні; пріоритет на уроці – рефлексія діяльності та рефлексія змісту навчального матеріалу; враховуйте вік своїх учнів та індивідуальну готовність.

Від алгоритму до суб'єктності: що змінюється?

Послідовне впровадження формувального оцінювання поступово змінює роль учня: з пасивного отримувача оцінок він перетворюється на активного учасника освітнього процесу. Учні починають ставити запитання вчителю ще до виконання завдання («А за якими критеріями буде відбуватися оцінювання?»), самостійно визначати, що вийшло, а що варто покращити.

Вчитель при цьому стає не суддею, а *дизайнером і фасилітатором* освітнього середовища: обдумує, як організувати процес так, щоб кожній дитині було зручно й цікаво вчитися, добирає доцільні техніки й інструменти, коригує підходи разом з учнями. В результаті – діти більше не бояться помилятися публічно, охоче обговорюють свої роботи та роботи однокласників конструктивно, а головне – починають навчатися для себе, а не для оцінки.

Список використаних джерел

Баранова І. (2018). Оцінка vs самооцінювання: інструменти контролю чи розвитку?. *Учитель початкової школи*, (11), 7 - 11.

Міністерство освіти і науки України. (2021). *Методичні рекомендації щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти* (Наказ № 813 від 13.07.2021). https://drive.google.com/file/d/1DuEdJ31mq4-gyMoszi89TOwfu8q_-PRM/view

Міністерство освіти і науки України. (2024). *Інструктивно-методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у початковій школі у 2025/2026 навчальному році*. О. Морзе, В. Вембер, С. Бойко. (2020). *Формувальне оцінювання: стратегії та інструменти*,

БАЛАНДИНА ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА

вчитель початкових класів

Одеський ліцей №13 Одеської міської ради

м. Одеса

email: irina.balandina.nus@gmail.com

ОЦІНЮВАННЯ, ЯКЕ НАВЧАЄ

Формувальне оцінювання – це система безперервного педагогічного спостереження, у якій зворотний зв'язок виконує не контрольну, а навчальну функцію. Відповідно до наказу МОН України №813 від 13.07.2021, воно розпочинається з першого дня навчання і триває постійно. Ключовий принцип: помилка учня – не привід для негативної оцінки, а діагностичний сигнал, що вказує на наступний крок у навчанні.

Ефективність формувального оцінювання визначається трьома взаємопов'язаними елементами: спільно визначеними критеріями, чек-листом як інструментом самоконтролю та якісним зворотним зв'язком, орієнтованим на зону найближчого розвитку. Розглянемо кожен із цих елементів у практичному вимірі.

1. Критерії оцінювання. Центральна умова – прозорість. Учень має знати до початку роботи, що саме і за якими ознаками буде оцінюватися. Саме тому критерії оцінювання доцільно визначати спільно з учнями, а не повідомляти їх у готовому вигляді.

Методика спільного визначення критеріїв передбачає аналіз учнями зразкових робіт (анонімних або з попередніх років), виявлення їхніх якостей і систематизацію цих якостей у спільний перелік. Учитель виконує роль фасилітатора: уточнює формулювання, усуває дублювання, узгоджує мову дітей із навчальними цілями.

Критерій повинен описувати конкретну ознаку, яку учень може перевірити самостійно. Формулювання «написано охайно» не є критерієм – це суб'єктивна оцінка. Натомість «дотримано меж робочих рядків» – перевірна ознака. Таке розмежування принципово важливе для учнів 1-4 класів, які ще формують навичку рефлексії.

Вид роботи	1–2 клас (формулювання для учня)	3–4 клас (формулювання для учня)
Списування	<ol style="list-style-type: none">Є відступ (абзац).Є розділові знаки (. ! ?).Всі слова записано в межах робочого рядка.Роботу перевірено (перенос слів, правильність списування).Помилки виправлено	<ol style="list-style-type: none">Списую текст без пропусків і заміни слів.Правильно пишу слова та дотримуюся орфографічних правил.Дотримуюся пунктуації (правильно ставлю розділові знаки).Пишу розбірливо, правильно поєдную букви.Перевіряю написане та виправляю помилки самостійно.
Твір / Власне висловлення	<ol style="list-style-type: none">Слова відповідають темі тексту.Речення записано послідовно.Текст написано розбірливо, правильно з'єднанні букви.Роботу перевірено.	<ol style="list-style-type: none">Розкрито тему висловлення.Текст побудовано послідовно та зв'язно.Дібрано точні й доречні слова.Дотримано правил правопису та пунктуації.Самостійно перевірено та вдосконалено текст.

Таблиця 1. Критерії оцінювання письмових робіт з української мови

2. Чек-лист є практичним похідним від критеріїв оцінювання: кожен пункт чек-листа відповідає одному критерію і формулюється дієсловом від першої особи або запитанням, на яке учень відповідає «так» або «ні». Важливо, щоб критерій і пункт чек-листа були взаємно узгоджені: якщо критерій – «структура тексту», то в чек-листі це звучить як «В тексті є зачин, головна частина, кінцівка.»

Чек-лист роздається учням до початку роботи, а не після її завершення. Учень, який бачить критерій заздалегідь, виконує роботу цілеспрямовано, а не інтуїтивно. Після завершення роботи той самий чек-лист стає інструментом самооцінювання: учень повертається до кожного пункту і ставить позначку.

Для учнів з ООП критерії оцінювання адаптуються відповідно до індивідуальної програми розвитку (ІПР) та індивідуального навчального плану (ІНП), зберігаючи логіку самого інструменту. Ключова адаптація – заміна текстових формулювань на піктографічні або символні. Це знижує мовний бар'єр і дозволяє зосередитися на змісті дії, а не на розумінні інструкції. Нижче наведено приклад адаптованого чек-листа твору для учнів 3-4 класів з ООП.

 Обираю тему ☐	 Добираю влучні слова ☐	 Речення пов'язані між собою ☐	 Є велика буква і розділові знаки ☐	 Перевірив сам ☐	☐ Перевірив з допомогою ☐
---	--	---	--	---	---

Рис. 1. Адаптований чек-лист для учнів з ООП. «Твір»

3. Зворотний зв'язок у системі формувального оцінювання – це не коментар до виконаного завдання, а орієнтир для наступного кроку. Дослідники П. Блек та Д. Вільям (Black & Wiliam, 1998) обґрунтували, що зворотний зв'язок підвищує навчальні досягнення лише тоді, коли він описовий, конкретний і спрямований у майбутнє.

Рекомендована структура зворотного зв'язку – *модель «Що вийшло + Що конкретно покращити + Як саме це зробити»*.

Третій елемент є вирішальним: без вказівки на конкретну дію учень залишається з проблемою, але без шляху до її вирішення.

Форма зворотного зв'язку залежить від адресата. Для учня він є безпосереднім і спонукальним; для батьків – описовим і таким, що містить конкретні домашні дії для підтримки (табл.2).

Ситуація	Запис у зошиті/Google-class
Твір (4 клас)	В тексті є зачин, головна частина та кінцівка. Тема чітко визначена; думки логічні, послідовні, зрозумілі. Вдало та влучно підібрані слова для опису подій та деталей твору, наведено приклади, пояснення. Речення пов'язані між собою за змістом і правильно структуровані. В кінцівці не вистачає власного ставлення, допиши 1-2 речення. Починай так: «Цей твір вчить...» або «Тепер я зрозумів(-ла)...». Успіхів у написанні твору наступного разу!
Комплексна діагностувальна робота (2 клас)	Дитина пише розбірливо, перевіряє написане, виправляє помилки. Аналізує прочитане речення, заповнює пропуски літер в словах правильними буквами. Виявляє розуміння фактичного змісту сприйнятого на слух висловлення. Пояснює письмово свою думку, обґрунтовує її. Дотримується правил каліграфії. Охайно оформлює роботу. Правильно застосовую правила переносу слів з рядка в рядок. Розташовує слова за абеткою в правильній послідовності. Вміє писати записки. Під час самостійного запису слів допущено помилки. Будь ласка, повторіть правило на ст. 48. Дитина має виконати тренувальну вправу 3 ст. 48. Бажаю чудових результатів наступного разу!

Таблиця 2. Зразки зворотного зв'язку: для учня та для батьків

Учнівська самооцінка – це окрема навичка, яка формується поступово і потребує щоденного тренування. Методично самооцінювання доцільно запроваджувати через прості повторювані техніки:

«Сходи́нки успіху» (1-4 класи)	«Два плюси і мінус» (1-4 класи)
«Білет на вихід» (2-4 класи)	«Мої 3 кроки» (3-4 класи)

Усі ці техніки поєднує спільний принцип: учень не просто виконує завдання, а усвідомлює, де він у навчальному процесі й куди рухається. Це і є практичне втілення формувального підходу: оцінювання не завершує навчання – воно його продовжує.

Формувальне оцінювання стає ефективним не тоді, коли вчитель використовує окремі його інструменти, а тоді, коли критерії, чек-лист, зворотний зв'язок і самооцінювання утворюють єдину систему. Кожен із цих елементів посилює інші: критерії дають учневі орієнтир, чек-лист – інструмент самоперевірки, зворотний зв'язок – конкретний наступний крок, а рефлексія – навичку бачити власний прогрес. Разом вони перетворюють помилку не на привід для негативної оцінки, а на точку зростання.

Формувальне оцінювання – це ...

«Будь-яке оцінювання, яке допомагає учневі навчатися та розвиватися»

Ф. Перрену

«Діяльність вчителя та учнів, яка надає інформацію, що може бути використання як зворотний зв'язок для кореляції навчального процесу»

П.Блек

«Двосторонній процес між вчителем та учнем з метою оптимізації процесу навчання»

Б. Коуві та Б. Белл

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА: ПІДТРИМКА КОЖНОЇ ДИТИНИ

АЛЕЙНИКОВА ІРИНА СТАНІСЛАВІВНА

вчитель-логопед

КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа

Одеської обласної ради»

м. Білгород-Дністровський

email: aleinikova.2209@gmail.com

ХОЛОСТЕНКО СВІТЛАНА СЕРГІЇВНА

вчитель логоритміки

КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа

Одеської обласної ради»

м. Білгород-Дністровський

email: logo53robota@gmail.com

МОВЛЕННЄВІ ТРУДНОЩІ ПЕРШОКЛАСНИКІВ У НУШ: ЯК УЧИТЕЛЮ ЇХ РОЗПІЗНАТИ І ДОПОМОГТИ ДИТИНІ

У початковій школі мовленнєві труднощі першокласників часто залишаються прихованими, маскуючись під неуважність, лінощі або небажання вчитися. Проте ці проблеми є критичними бар'єрами для успішного опанування грамоти, читання та загальної адаптації в Новій українській школі (НУШ). Вчитель початкових класів є першим фахівцем, який може виявити ці сигнали та впровадити корекційні елементи безпосередньо в структуру уроку. Представлені ключові типи мовленнєвих порушень, методи їх розпізнавання та надання практичного інструментарію для щоденної підтримки учнів.

Типологія мовленнєвих труднощів у дітей 6–7 років

Згідно з віковими нормами, до 6 років дитина має правильно вимовляти всі звуки, визначати їх кількість у слові та проводити звуковий аналіз. У реальних умовах першокласники часто стикаються з чотирма основними категоріями проблем:

- порушення звуковимови;
- недостатній розвиток фонематичного слуху;
- обмежений словниковий запас;
- несформованість зв'язного мовлення.

Ситуація	Що НЕ працює	Що працює
Дитина відповідає одним словом	«Говори нормально!»	«Скажи повним реченням» + дати початок фрази
Дитина не розуміє інструкцію	Повторювати ту саму довгу фразу	Розбити інструкцію на короткі кроки
Дитина неправильно вимовляє звук	Публічно виправляти помилку	Спокійно повторити слово правильно
Дитина мовчить	Тиснути: «Відповідай швидше!»	Дати час подумати, робота в парі, хоріві відповіді
Бідний словниковий запас	Задовольнятися короткою відповіддю	Ставити уточнювальні запитання

Таб. 1. Практичні ситуації на уроці

Ефективна підтримка учнів із мовленнєвими труднощами в НУШ ґрунтується на таких принципах:

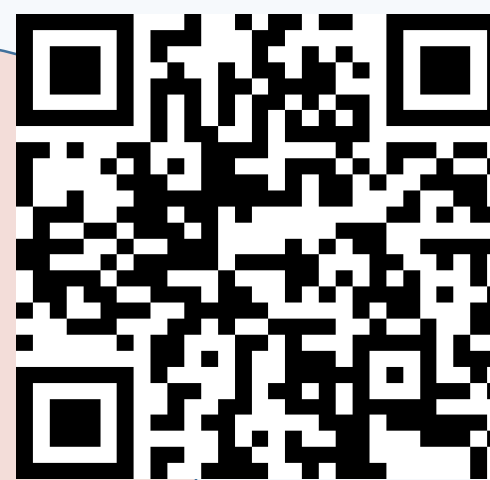
- 1. Безпечне середовище:** Відсутність висміювання, критики та порівнянь.
- 2. Систематичність:** Короткі (2-хвилинні) мовленнєві вправи на кожному уроці діють ефективніше, ніж поодинокі заняття.
- 3. Спрощення та візуалізація:** Використання піктограм для інструкцій та розбиття складних завдань на етапи. Створення простору, де дитина не боїться говорити та помилятися, є ключовим фактором успішного навчання та психологічного комфорту першокласника.
- 4. Мовно-руховий підхід:** Використання логоритміки як ефективного корекційно-розвиткового методу в подоланні мовленнєвих труднощів у дітей.

Використання елементів логоритміки є особливо актуальним під час адаптації першокласників до школи, оскільки логоритмічні вправи базуються на природній потребі дитини в русі та грі.

Ключові елементи та напрями впливу

Використання логоритміки в 1-му класі охоплює чотири стратегічні сфери розвитку:

Логоритміка - це...

1. Розвиток мовлення та звуковимови

- Контроль артикуляції: Поєднання ритму з мовленням допомагає дитині краще контролювати чіткість вимови.
- Мовленнєве дихання: Вправи формують правильний видих, що є базою для якісного звуковідтворення.
- Збагачення словника: Через ігрові повтори та ритмічні тексти діти швидше засвоюють нові слова та вчаться будувати фрази.

2. Когнітивний розвиток (Увага та Пам'ять)

- Логоритміка тренує робочу пам'ять через складні ланцюжки дій: Сприйняття ритму на слух.
- Запам'ятовування відповідного руху.
- Синхронне виконання руху з промовленням складів або слів.

3. Координація та самоконтроль

- Існує прямий зв'язок між загальною координацією та мовленнєвою чіткістю.
- Вправи на координацію формують:
 - Вміння вчасно зупинитися (гальмування імпульсивності).
 - Навичку діяти за командою або сигналом.
 - Узгодженість темпу мовлення з темпом рухів тіла.

4. Емоційна адаптація

- Логоритміка виконує роль психологічного розвантаження:
 - Знімає внутрішню напругу та стрес.
 - Допомагає сором'язливим дітям відчувати впевненість у колективі.
 - Сприяє командній взаємодії через спільне виконання ритмічних вправ.

Для досягнення максимального ефекту вчителям рекомендується дотримуватися наступних принципів при впровадженні логоритмічних елементів:

Тривалість: Вправи мають бути короткими та динамічними (2–3 хвилини).

Системність: Регулярне використання навіть найпростіших елементів є ефективнішим, ніж епізодичні складні заняття.

Формат: Виключно ігрова форма, що виключає примус і стрес.

Сценарії застосування:

- Мовленнєві хвилинки на початку або в середині уроку.
- Фізкультпаузи для зняття втоми.
- Вправи на активізацію уваги перед поясненням нового матеріалу.

Отже, мовленнєвий розвиток дитини не формується окремо від навчання — він відбувається щодня, на кожному уроці, у кожній взаємодії з учителем. І найважливіше — вчителю не потрібно робити щось складне або додаткове. Часто достатньо простих речей: правильно побудованої інструкції, мовленнєвого зразка, підтримки і уваги до того, як говорить дитина. Маленькі зміни у щоденній педагогічній практиці дають великий результат у мовленнєвому розвитку дітей.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

«Найголовніша формула успіху - знання «як поводитися з людьми»

Т Рузвельт

«Освіта повинна не лише давати суму певних знань, а передусім допомагати розв'язувати життєві проблеми, вчити дитину жити в цьому світі, працювати з іншими людьми й отримувати необхідні знання»

Дж. Дьюї

«Фізичний механізм геніальності можна створити через розумові вправи»

Маріан Даймонд, нейрофізіолог

«Добрий розум, робить легким будь-який спосіб життя»

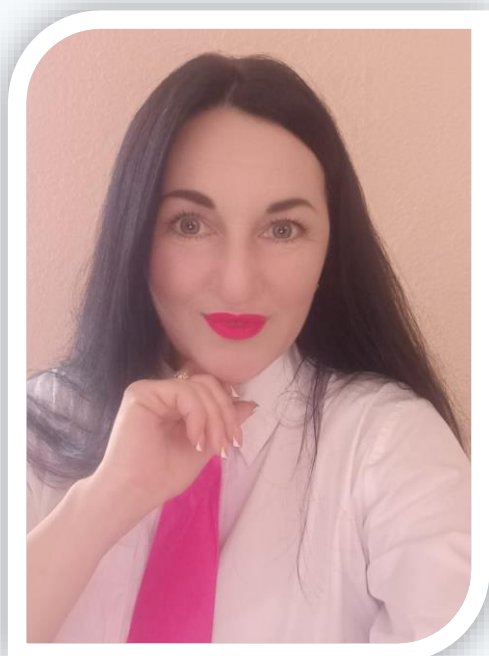
Григорій Сковорода

ХЛОПЕЦЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА

логопед
КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа
Одеської обласної ради»
м. Білгород-Дністровський
email: irunahlopecakaja@gmail.com

ЄРМОРАТІЙ ЛІЛІЯ ОЛЕКСІЇВНА

вчитель початкових класів
КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа
Одеської обласної ради»
м. Білгород-Дністровський
email: lermoratij@gmail.com

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО УЧНІВ З ДИСЛЕКСІЄЮ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Дислексія — це *часткове специфічне порушення процесу читання*, яке не пов'язане з рівнем інтелекту, зору чи слуху, а зумовлене незрілістю або порушенням окремих психічних функцій.

ВИДИ ДИСЛЕКСІЇ	ХАРАКТЕРНІ ПРОЯВИ
Оптична	Недостатній розвиток зорового аналізу та просторових уявлень
Фонематична	Порушення фонематичного слуху та звукового аналізу
Семантична	Недостатній розвиток смислового аналізу та словникового запасу
Мнестична	Порушення зорово-мовленнєвої пам'яті, нестійкий зв'язок «буква–звук»
Аграматична	Недостатній розвиток граматичної будови мовлення
Тактильна	Порушення тактильного та кінестетичного сприймання, сенсорної інтеграції

Таблиця 1. Види дислексії та їх характерні прояви

Етапи подолання дислексії

I. Підготовчий (діагностико-корекційний)

Мета етапу: сформувати психолінгвістичні передумови читання та усунути базові порушення, які лежать в основі дислексії.

II. Формування техніки читання

Мета етапу: сформувати правильні та стійкі буквено-звукові відповідності.

III. Усвідомлене читання

Мета етапу: навчити дитину розуміти зміст прочитаного тексту.

IV. Автоматизація навички читання

Мета етапу: закріпити навичку правильного читання та наблизити її до вікової норми.

Розуміння природи дислексії та чітке розділення її на види (зорові, слухові, смислові порушення) — це лише перший крок. Головне завдання педагога — перетворити діагноз на чіткий покроковий план дій.

Корекційні етапи не є абстрактними: кожен із них потребує конкретних, «живих» інструментів, які залучають усі органи чуття дитини (зір, слух, дотик та рух). Оскільки традиційні методики навчання читанню для дітей з дислексією часто є малоефективними та викликають стрес, на допомогу приходить мультисенсорний підхід та візуальна адаптація.

Нижче наведено інтерактивний арсенал практичних матеріалів, розподілений за тематичними «Дошками». Кожна дошка відповідає певній сходинці подолання дислексії та допомагає компенсувати конкретні дефіцити:

Дошка 1. Від звуку до букви: формуємо фундамент

На цьому етапі ми допомагаємо дитині "відчутти" букву та не плутати її з іншими.

Візуальна опора: метод «Буква-предмет» (коли буква вписана в образ предмета) та графічні підказки.

Колірний акцент: виділення складних або дзеркальних елементів букв кольором.

Мультисенсорика: текстурні букви, об'ємне викладання з природних матеріалів та тілесні літери (відтворення форми букви тілом).

Інтерактив: звукові ящики для виділення фонем та магнітні букви для вільного маніпулювання символами.

Рис.1. Дошка «Від звуку до букви: формуємо фундамент»

Дошка 2. Рівень складу та слова: будуємо сенси

Тут ми працюємо над подоланням механічного читання та розумінням структури мови.

Маркування: кольорове кодування складів у словах та окремі кольори для голосних, твердих і м'яких приголосних безпосередньо у текстах.

Візуальні підказки: використання піктограм замість довгих пояснень та картки-відповідності(слово-картинка).

Глибина розуміння: створення індивідуальної «Книги значень» (власний словник дитини з малюнками) та використання графічних маркерів для поділу слова на частини

Джерело: архіви авторів

Рис.2. Дошка «Рівень складу та слова: будуємо сенси»

Дошка 3. Адаптація тексту: читання без стресу

Як зробити великий обсяг інформації доступним і нелякаючим

Гігієна тексту: обов'язкове збільшення шрифту (від 14 кегля) та міжрядкових інтервалів.

Правило «Малих порцій»: обмеження обсягу — замість сторінки даємо картку з 3-5 реченням.

Фокусування: лінійка-віконечко та маркер початку рядка, щоб погляд не «стрибав» по сторінці.

Підтримка: обов'язковий аудіосупровід до текстів та дозвіл на малювання під час читання для кращої візуалізації сюжету.

Джерело: архіви авторів

Рис. 3. Дошка «Адаптація тексту: читання без стресу»

ХЛОПЕЦЬКА ІРИНА ЮРІЇВНА

логопед

КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа

Одеської обласної ради»

м. Білгород-Дністровський

email: irunahlopeckaja@gmail.com

ЖАЙВОРОНКА ОЛЬГА ГЕННАДІЇВНА

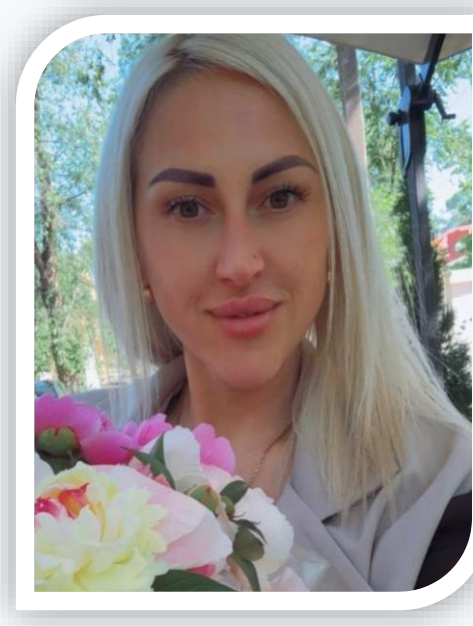
вчитель початкових класів

КЗ «Білгород-Дністровська спеціальна школа

Одеської обласної ради»

м. Білгород-Дністровський

email: osaptica@gmail.com

ІГРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПОДОЛАННІ ДИСГРАФІЇ В УЧНІВ 1 КЛАСУ

Початок навчання у школі є важливим етапом у розвитку дитини, адже саме в 1 класі формуються базові навички читання й письма. Однак для частини учнів процес оволодіння письмом супроводжується значними труднощами. Дитина може пропускати або переставляти букви, змішувати схожі за звучанням чи написанням звуки й літери, писати дзеркально, не дотримуватися рядка, швидко втомлюватися під час письмових завдань. Такі труднощі можуть бути пов'язані з проявами дисграфії.

Дисграфія — це часткове порушення письма, яке проявляється у стійких специфічних помилках під час письма. Вона не пов'язана з небажанням дитини вчитися чи недостатньою старанністю. Причинами таких труднощів можуть бути недостатній розвиток дрібної моторики, зорово-просторового сприймання, фонематичного слуху, звукового аналізу й синтезу, граматичної будови мовлення.

У роботі з першокласниками важливо не лише вчасно помітити труднощі письма, а й організувати допомогу так, щоб дитина не втрачала інтересу до навчання. Саме тому доцільним є використання ігрових технологій. Гра допомагає зняти напруження, підтримати позитивну мотивацію, активізувати мовлення, увагу, пам'ять, дрібну моторику та зорово-просторову орієнтацію.

Вид дисграфії	Основні причини
Моторна	недостатній розвиток дрібної моторики; порушення координації рухів; слабка зорово-моторна координація; неврологічні особливості розвитку
Оптична	недостатній розвиток зорового сприймання; слабка зорова пам'ять; труднощі у розрізненні форм і просторових відношень; недорозвинення просторового мислення.
Артикуляційно-акустична	порушення звуковимови; недостатній розвиток фонематичного слуху; неправильна артикуляція звуків; відсутність логопедичної корекції.
Акустична	слабкий розвиток фонематичного слуху; недостатній розвиток звукового аналізу і синтезу; недостатня мовленнєва практика.
Аграматична	недорозвинення граматичної будови мовлення; обмежений словниковий запас; труднощі у засвоєнні граматичних норм; загальне недорозвинення мовлення.

Таб. 1. Види дисграфії та їх основні причини

Першим кроком у роботі з першокласниками є спостереження та діагностика. На дописемному й початковому етапах навчання варто звертати увагу на розвиток дрібної моторики, просторових уявлень, зорового сприймання, фонематичного слуху, звукового аналізу та синтезу, словникового запасу й граматичної будови мовлення.

Напрямок діагностики	Критерії оцінювання (на що звертаємо увагу під час виконання завдань)
Діагностика дрібної моторики	рівень моторної координації (силу, плавність, точність натиску); здатність контролювати рухи пальців і кисті.
Діагностика просторових уявлень	сформованість та розуміння просторових уявлень та понять; орієнтування у схемі власного тіла; координацію зорового сприймання.
Діагностика зорового сприймання	рівень розвитку зорового сприймання (швидкість, точність); уміння розрізняти форму, колір, величину; координацію зорового аналізатора.
Діагностика фонематичного слуху	рівень розвитку фонематичного слуху; уміння розрізняти мовленнєві звуки; точність слухового сприймання; правильність вимови звуків.
Діагностика звукового аналізу та синтезу	рівень сформованості звукового аналізу та синтезу; уміння визначати послідовність звуків у слові; здатність виділяти окремі звуки; правильність поділу слів на склади.
Діагностика словникового запасу та граматичного складу мовлення	обсяг активного та пасивного словника; точність розуміння і вживання слів; рівень сформованості граматичних навичок; правильність побудови речень; зв'язність і послідовність мовлення; уміння узгоджувати слова; темп мовлення та мовленнєву активність.

Таблиця 2. Напрямки діагностики та основні критерії оцінювання

У першокласників прояви дисграфії можуть бути різними. За моторної дисграфії письмо часто повільне, напружене, букви мають різний розмір і нахил, дитина може виходити за межі рядка, недописувати елементи літер або швидко втомлюватися. За оптичної дисграфії учень плутає літери, схожі за графічним зображенням, неправильно розташовує елементи літер, може дзеркально писати букви й цифри. Артикуляційно-акустична дисграфія проявляється в тому, що дитина переносить на письмо помилки власної звуковимови. За акустичної дисграфії спостерігаються заміни літер, які позначають близькі за звучанням звуки. Аграматична дисграфія виявляється у труднощах узгодження слів, неправильному вживанні закінчень, прийменників, порушенні структури речення.

Види дисграфії	Особливості прояву у першокласників
Моторна дисграфія	Повільне, напружене письмо, нестійкий нахил букв, різний їх розмір, вихід за межі рядка. Пропускає елементи букв, недописує слова, змішує друковані й рукописні літери. Під час письма швидко втомлюється.
Оптична дисграфія	Плутає літери, схожі за графічним зображенням: п–т, ш–щ, и–й, в–д, б–д. Часто спостерігається дзеркальне написання букв і цифр, неправильне розташування елементів літер, труднощі під час списування з дошки.
Артикуляційно-акустична дисграфія	Під час письма замінює літери відповідно до своєї неправильної вимови. Спостерігаються заміни або пропуски звуків [р], [л], шиплячих та свистячих. На письмі фіксуються ті самі помилки, що й в усному мовленні.
Акустична дисграфія	Замінює літери, що позначають акустично схожі звуки. Помилки особливо помітні у слухових диктантах та під час запису слів на слух.
Аграматична дисграфія	Допускає помилки в узгодженні слів у роді, числі та відмінку. Спостерігаються неправильні закінчення слів, труднощі у вживанні прийменників, порушення структури речення.

Таблиця 3. Особливості прояву дисграфії у першокласників.

Ефективною формою допомоги дітям з дисграфією є ігрові вправи. Вони мають бути короткими, регулярними, посильними для дитини та спрямованими не на механічне переписування, а на розвиток тих функцій, які забезпечують формування письма.

Для подолання проявів **моторної дисграфії** доцільно використовувати вправи на розвиток дрібної моторики й графомоторних навичок.

Розвиток моторики: пальчикова йога, робота з дрібними предметами (нанизування намистин, ліплення, викладання контурів), самомасаж кистей (м'ячики Су-Джок, горіхи).

Графомоторні техніки: малювання в повітрі, на піску/манці/запотілому склі, обведення, штрихування, синхронне малювання обома руками (дзеркальні фігури). Корекція письма: використання зошитів із частою косою лінією, тактильні (фактурні) літери (наждак, оксамит), орфографічне проговорювання кожного руху («веду вгору, заокруглюю»).

Ергономіка: використання тригранних ручок, насадок-тренажерів. Оцінювання: пошук «королеви літер» (найкращої літери в рядку) та виділення її зеленим кольором для фокусу на успіх.

Для корекції **оптичної дисграфії** важливо розвивати зорово-просторове орієнтування.

Зорово-просторове орієнтування: вправи на розуміння «право-ліво» на власному тілі, орієнтація на аркуші (верх-низ, кути), графічні диктанти за клітинками. Розвиток зорового гнозису: аналіз «зашумлених» фігур, домальовування фрагментів літер, пошук відмінностей між картинками.

Робота з образом літери: конструювання, стилізовані асоціації (малювання літери Ж лапок, щоб вона стала «жуком»), «дерматолексія» (малювання пальцем літери на спині/долоні дитини), вправа «Коректор» (закреслення/обведення конкретних літер).

Диференціація схожих літер: порівняльний аналіз елементів (кількість ніжок у П і Т), кодування кольором (зелена точка для старту літер, що «дивляться» праворуч).

За **артикуляційно-акустичної дисграфії** важливо поєднувати роботу вчителя з логопедичною допомогою.

Корекція звуковимови: робота з логопедом, артикуляційна гімнастика, постановка та автоматизація звуків.

Розвиток фонематичного слуху: гра «Спіймай звук», слухова диференціація опозиційних пар (С-Ш, З-Ж, Р-Л).

Перенесення вимови на письмо: посилене промовляння складів вголос, звуковий аналіз слова з використанням кольорових фішок (схеми слів).

Диференціація: запис слів у два стовпчики, вправа «Знайди помилку» у навмисно зіпсованих текстах, вставка пропущених літер.

Для подолання проявів **акустичної дисграфії** варто добирати вправи на слухове сприймання й диференціацію близьких звуків.

Розвиток слуху: гра «Слухай тишу», вгадування предметів за звуком стукоту, відтворення ритмічних малюнків.

Диференціація (дзвінкість — глухість) Техніка «Жива шия» (контроль вібрації зв'язок рукою на горлі), гра «Звукові будиночки» (сортування слів за дзвінкістю).

Розвиток мовної зоркості: використання графічних символів (наприклад, насос для [с], змія для [ш]), вправа «Світлофор» (піднімання карток при звуках).

Закріплення: «попереджувальні» диктанти (аналіз небезпечних звуків до запису), робота з мінімальними парами (Коза — Коса), кольорове виділення літер, що плутаються.

За **аграматичної дисграфії** основну увагу слід приділяти розвитку граматичної будови мовлення та зв'язного висловлювання.

Синтаксичний рівень: складання схем речень, робота з «розсипаними реченнями» (деформованим текстом), поширення речень (поступове нарощування структури).

Морфологічний рівень: ігри «1-2-5» (відмінювання), «Чий? Чия?», узгодження прикметників з іменниками.

Прийменникові конструкції: наочні схеми (м'яч та коробка), вправа «Де заховався котик?», вставка пропущених прийменників.

Письмові техніки: кольорове виділення закінчень, роль «редактора» для виправлення граматичних помилок, побудова речень за опорними малюнками.

Вид дисграфії	Основні техніки та вправи	Організація роботи та рекомендації
Моторна дисграфія	1. Розвиток дрібної моторики та кінестетичного сприйняття. 2. Графомоторні техніки. 3. Корекція письма. 4. Ергономіка.	* Вправи короткі, але регулярні. * Не перевантажувати переписуванням текстів. * Підтримувати позитивну мотивацію * За потреби — допомога нейропсихолога.
Оптична дисграфія	1. Зорово-просторове орієнтування. 2. Розвиток зорового гнозису. 3. Робота з образом літери. 4. Диференціація літер.	• Опрацьовувати одну пару літер за раз. • Використовувати візуальні маркери у зошиті. • Закріплювати образ літери через різні аналізатори.
Артикуляційно-акустична дисграфія	1. Корекція звуковимови. 2. Розвиток фонематичного слуху. 3. Перенесення вимови на письмо: метод посиленого промовляння. 4. Диференціація літер.	• Обов'язкова співпраця з логопедом. • Дорослі мають говорити чітко та правильно. • Не підганяти дитину під час письма.
Акустична дисграфія	1. Розвиток слуху. 2. Диференціація дзвінких/глухих. 3. Розрізнення близьких фонем. 4. Письмові вправи.	• Не диктувати пошепки. • Опрацьовувати лише одну пару звуків за заняття. • Використовувати мовленнєві ігри для розвитку словникового запасу.
Аграматична дисграфія	1. Робота над реченням. 2. Корекція словозміни: узгодження прикметників та іменників. 3. Робота з прийменниками. 4. Закріплення письма: складання речень за малюнками.	• Розвивати зв'язне мовлення та словниковий запас. • Використовувати тексти з виділеними закінченнями та прийменниками. • Підтримувати дитину та хвалити за побудову складних висловлювань.

Таблиця 4. Практичні методи організації роботи вчителя щодо використання ігрових технологій на уроках

Під час використання ігрових технологій важливо дотримуватися кількох правил. Вправи мають бути регулярними, але не надто тривалими. Не варто перевантажувати дитину великими обсягами переписування. Доцільно опрацьовувати одну пару звуків або літер за раз, використовувати наочність, рух, колір, тактильні матеріали. Особливо важливо підтримувати позитивну мотивацію: помічати навіть невеликі успіхи, хвалити за старання, створювати ситуації успіху.

Робота з подолання дисграфії має бути системною. Вона потребує співпраці вчителя, логопеда, батьків, а за потреби — нейропсихолога. Учитель може щоденно підтримувати дитину на уроці, добирати посильні завдання, використовувати ігрові вправи, стежити за втомлюваністю та емоційним станом учня. Логопед забезпечує спеціальну корекційну роботу, спрямовану на розвиток мовленнєвих і письмових навичок.

Отже, ігрові технології є ефективним засобом підтримки першокласників із проявами дисграфії. Вони допомагають розвивати дрібну моторику, зорово-просторове сприймання, фонематичний слух, звуковий аналіз і синтез, граматичну будову мовлення та позитивне ставлення до письма. Завдяки грі корекційна робота стає для дитини доступною, цікавою й емоційно безпечною. Саме тому використання ігрових вправ у поєднанні з логопедичним супроводом є важливою умовою подолання труднощів письма в учнів 1 класу.

КУЗЬМІНСЬКА НАТАЛІЯ

заступник директора з навчально-виховної роботи
Одеського ліцею № 72
Одеської міської ради
e-mail: lasto4ka2020@ukr.net

ПРОСТІР, ЧУТЛИВИЙ ДО ОСІБ З РАС: РУЙНУВАННЯ МІФІВ ТА ПРАКТИЧНІ СТРАТЕГІЇ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗІЇ В ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку гуманістичного суспільства вимагає глибокого переосмислення підходів до інтеграції та підтримки людей із ментальними особливостями. Серед них особливе місце посідають особи з розладами аутистичного спектра (РАС). Створення простору, чутливого до потреб таких людей, є не лише показником цивілізованості соціуму, а й необхідною умовою для забезпечення їхнього права на гідне життя, освіту та самореалізацію. Важливим початковим етапом у взаємодії є суворе дотримання правових та етичних норм: згідно зі статтею 286 Цивільного Кодексу України діє закон про право на таємницю про стан здоров'я, тому медичні працівники не мають права передавати інформацію про наявність діагнозу та діагноз стороннім особам.

Для формування суспільного сприйняття необхідно детально проаналізувати та спростувати ключові стереотипи, якими тривалий час обростала тема розладів аутистичного спектра.

Міф 1: Аутизм — це хвороба. Наукові факти доводять, що РАС — це не хвороба, яку можна вилікувати медикаментозно, а специфічний вроджений стан, що виникає внаслідок порушення розвитку головного мозку. Він зумовлює інший спосіб обробки інформації, сприйняття світу, а також специфічні соціальні, комунікаційні та поведінкові складнощі.

Міф 2: Аутизм — рідкісне явище. Статистичні дані ВООЗ та міжнародних асоціацій, таких як *Autism Speaks*, вказують на зворотне: всередньому 1 дитина зі 160 (за іншими даними — 1 на 88) має ознаки РАС. Останніми десятиліттями спостерігається стрімке зростання виявлення цього стану (в Україні за кілька років показник захворюваності дитячого населення зріс майже в 4 рази), що пов'язано з покращенням діагностики. Статистика також демонструє, що аутизм у чотири рази частіше вражає хлопчиків, ніж дівчаток.

Міф 3: Усі люди з РАС є або геніями, або мають глибокі інтелектуальні порушення. Насправді кожна особа унікальна. Термін «спектр» вказує на надзвичайну різноманітність проявів: від осіб із феноменальною пам'яттю та видатними здібностями в точних науках до людей із середніми можливостями або супутніми інтелектуальними порушеннями, які встановлюються фахівцями як додатковий діагноз.

Міф 4: Люди з аутизмом абсолютно замкнуті й не хочуть спілкуватися. Факти свідчать про протилежне — вони мають потребу в комунікації та емоційному контакті, але відчувають серйозні труднощі у вираженні своїх думок та інтерпретації соціальних сигналів інших людей, через що часто усамітнюються задля уникнення сильних переживань.

Рис. 1. Символи аутизму

Сучасна інклюзивна практика базується на концепції нейрорізноманіття (*Neurodiversity*), вперше запропонованій соціологинєю Джуді Сінгер у 1998 році. Відповідно до цієї теорії, варіації у функціонуванні людського мозку є природним проявом біологічного різноманіття людства. У суспільстві є дві основні групи:

1. Нейротипові люди: особи, чия нервова система, мозок та поведінка розвиваються і функціонують в межах загальноприйнятих стандартів та вікових норм онтогенезу.

2. Нейровідмінні (нейродивергентні) люди: особи, чий мозок обробляє інформацію у нетиповий спосіб. До цього спектра, окрім РАС, відносять РДУГ, дислексію, епілепсію, синдром Туретта тощо.

Нейровідмінність має свої виклики та переваги. З одного боку, вона супроводжується труднощами з соціальною взаємодією, сенсорною гіперчутливістю та проблемами зі сприйняттям часу. З іншого боку, вона дає потужні переваги: нестандартне мислення, високу спостережливість, здатність до тривалої концентрації (гіперфокус) та глибокий розвиток унікальних індивідуальних здібностей.

Для успішної адаптації дітей та дорослих із РАС суспільство має навчитися взаємодіяти з ними на основі поваги та врахування їхніх індивідуальних особливостей.

Ключові виклики в організації життєдіяльності та навчання нейровідмінних осіб:

- наявність виражених труднощів у спілкуванні, що варіюються від глибокої самоізоляції й сором'язливості до абсолютної відсутності вербальних засобів взаємодії;
- нетипове реагування на навколишнє середовище, зокрема хворобливе або загострене сприйняття світлових ефектів, звукових коливань, смакових якостей чи дотиків;
- висока концентрація на конкретному процесі чи темі, за якої людина повністю втрачає зв'язок із реальністю та може нехтувати базовими фізіологічними потребами;

Рис. 2. Ознаки аутизму

• когнітивні особливості сприйняття, такі як дислексія, дисграфія, дискалькулія, розлади уваги або проблеми із розумінням усного мовлення;

• ускладнене розуміння плину часу, нездатність ефективно планувати свій графік, алгоритм дій, що призводить до хронічних запізнь та порушення термінів виконання завдань;

• практично повна неможливість сфокусуватися на завданнях, які не викликають особистого ментального відгуку чи зацікавленості.

Прояви розладів аутистичного спектра вкрай різноманітні: від непомітних на перший погляд особливостей до повної відсутності вербального мовлення або використання альтернативних засобів комунікації (наприклад, спеціальних карток). Проте фундаментальною рисою, що об'єднує більшість осіб із РАС, є базово високий рівень тривожності.

Щоб контролювати цей стан і почуватися захищено, їм життєво необхідна чітка структурованість: незмінні маршрути, постійний розклад та звична послідовність дій:

Не порушуйте звичний графік чи порядок дій дитини. Будь-які раптові зміни є серйозним стрес-фактором і можуть викликати глибоке емоційне потрясіння. Тому краще про них повідомляти заздалегідь та готувати дитину.

Уповільнюйте темп бесіди. Завжди залишайте дитині достатньо часу, щоб опрацювати почуте та сформулювати відповідь.

Уникайте пильного погляду очі в очі та будьте готові до того, що співрозмовник уникатиме дивитися на вас. Це спосіб знизити психологічне навантаження.

Повторювані рухи тіла, погойдування чи специфічні звуки є необхідними механізмами для стабілізації нервової системи.

Формулюйте думки максимально чітко, використовуйте прості короткі речення. Дотримуйтеся мовної сталості.

Виключіть із мовлення метафори, іронію, переносні значення та складні художні звороти, оскільки інформація сприймається буквально.

Не розраховуйте на те, що співрозмовник розпізнає ваші натяки, мову тіла, міміку чи зміну інтонації. Говоріть прямо й однозначно.

Головна мета педагогічного супроводу дитини з РАС полягає не лише у засвоєнні класичних академічних знань (читання, письма чи лічби), а насамперед у формуванні життєво необхідних соціально-побутових навичок.

Процес навчання концентрується на таких ключових напрямках:

- Прищеплення базової самостійності у побуті: вміння охайно вдягатися та переодягатися, користуватися вбиральною, самостійно мити руки, а також підтримувати порядок навколо себе (наприклад, прибирати після їди свій посуд).
- Навчання дитини взаємодіяти з речами відповідно до їхнього прямого призначення: малювати виключно в альбомі, використовувати ложку для їди, а ручкою чи олівцем писати в зошиті, а не на стінах чи підлозі.
- Формування здатності сприймати вказівки дорослого та підтверджувати їхнє розуміння через конкретні рухові дії (наприклад, за командою підстрибнути, зробити крок, підняти руки або поплескати в долоні).
- Вираження своїх потреб чи бажання у прийнятній для соціуму формі. Замість деструктивної поведінки (крику, розкидання речей) дитину вчать виконувати прості зрозумілі дії — наприклад, підняти руку, якщо потрібна допомога чи шкільні речі.

Пам'ятайте: діти з РАС відчують, чують, бачать та розуміють, а спілкування з ними потребує терпіння, розуміння та щирості.

Список використаних джерел

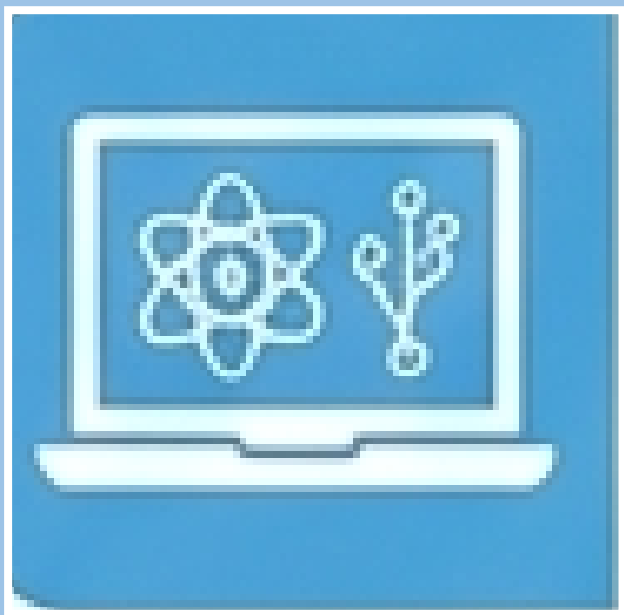
Міфи і факти про аутизм. <https://moz.gov.ua/uk/5-mifiv-pro-autizm>

Аутизм не хвороба. https://levchyk.com.ua/autism?gad_source=1&gclid=Cj0KCQjw4v6-BhDuARIsALprm33X2gxAugMyHiCfHpZUEra_v45GY4eO3UWDvwHd1KW1CfmamlXdZvYaAID9EALw_wcB

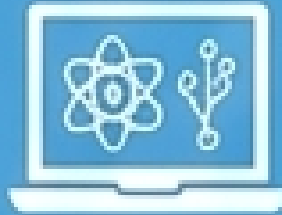
Білоусова, Н. В., & Філоненко, О. С. (Ред.). (2026). *Мозаїка початкової освіти: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції «Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи»* (Вип. 3). НДУ ім. М. Гоголя.

<https://www.ndu.edu.ua/storage/2026/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BC%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%97%D0%BA%D0%B0%2C%20%D0%92%D0%B8%D0%BF%D1%83%D1%81%D0%BA%203.pdf>

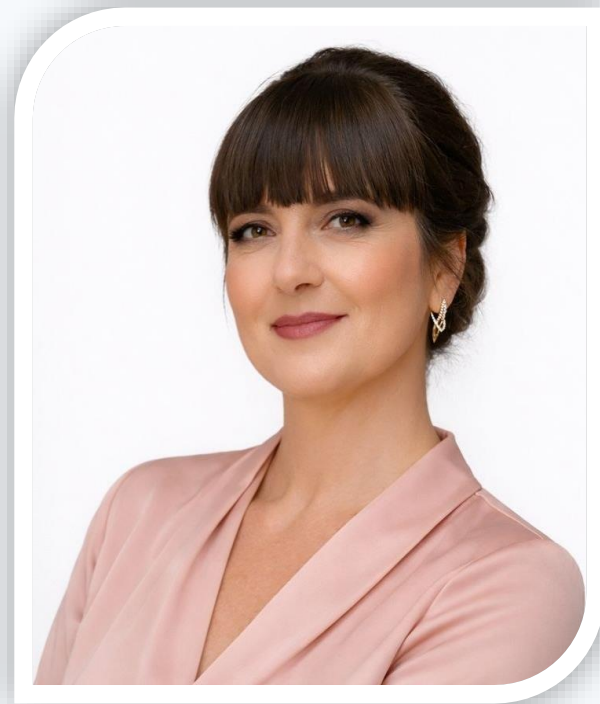

ЦИФРОВА
ЛАБОРАТОРІЯ
ВЧИТЕЛЯ

ГАСВЕЦЬ ЯНА СТАНІСЛАВІВНА

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри математики і методики її навчання
Державний заклад «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса
email: gaevets86@gmail.com

ШІ-ІНСТРУМЕНТИ: РЕСУРС ООНОВЛЕННЯ ТА ЦІКАВОГО НАПОВНЕННЯ УРОКІВ МАТЕМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасні учні початкової школи належать до покоління, яке з раннього дитинства занурене у світ яскравих образів, динамічних сюжетів і цифрових вражень. Це суттєво змінює характер їхнього сприйняття навчального матеріалу: стандартно сформульоване завдання підручника часто не викликає в молодшого школяра пізнавального інтересу саме через відсутність емоційного резонансу. У психолого-педагогічній літературі цей феномен пов'язують із природою ситуативної мотивації: дитина охочіше включається в діяльність, якщо вона вписана у значущий для неї життєвий контекст. Саме тому автори підручників, методисти і вчителі давно апелюють до сюжетності як дидактичного інструменту, **зокрема до тематичних уроків-подорожей як усталених і підтверджених практикою форм роботи.**

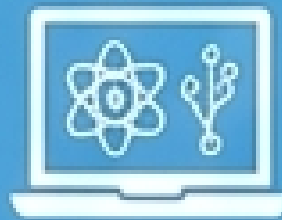
Між тим, проблемою є підготовка якісного тематичного матеріалу, що потребує від учителя значних витрат часу і творчих зусиль. Адже переформулювати завдання цілого уроку з підручника під єдиний ігровий сюжет, зберігши при цьому математичну точність, є непростим завданням. Саме тут відкриваються можливості інструментів штучного інтелекту (ШІ), зокрема ШІ-сервісу Claude. На відміну від пошукових систем чи шаблонних генераторів, Claude здатний опрацьовувати конкретний навчальний контент за чітко сформульованим запитом (промптом), при цьому зберігати числові дані, тип і структуру завдань, водночас повністю замінюючи їх сюжетну оболонку. Це дозволяє вчителю отримати готовий тематичний матеріал за лічені хвилини без втрати методичної якості.

Для швидкого й ефективного перетворення стандартних завдань підручника з математики на тематично насичений, мотивуючий навчальний контент уроків у початковій школі можливо створити за допомогою сервісу Claude

Claude – це діалоговий ШІ-сервіс компанії Anthropic, доступний через браузер за посиланням: <https://claude.ai/>. Сервіс розуміє природну мову та виконує текстові завдання за запитом, сформульованим у довільній формі. Для педагогічних цілей особливо цінними є кілька його можливостей: генерація нового тексту за зразком, переробка готового матеріалу в заданому стилі та адаптація змісту до вікової аудиторії. Для роботи з сервісом не потрібні технічні знання, а достатньо вміти чітко сформулювати завдання. Вчитель описує, що саме і в якому форматі потрібно отримати, а Claude за кілька секунд пропонує готовий варіант, який залишається лише перевірити й за потреби відредагувати.

Щоб продемонструвати можливості Claude пропонуємо перетворити урок математики, наприклад на тематичну подорож. Для прикладу, матеріал уроку з підручника Н. Листопад «Математика 3 клас».

Перед тим як звернутися до Claude, важливо чітко сформулювати умови трансформації: зазначити клас і тему уроку, перерахувати конкретні завдання з числовими даними (або прикріпити скрін підручника), обрати тематику нового сюжету та явно вказати, що математичний зміст завдань змінювати не можна. Саме така точність промпту гарантує, що отриманий результат буде педагогічно коректним.

Пропонуємо такий зразок промпту: «Ти – вчитель 3 класу. Тема уроку: [Перевірка додавання трицифрових чисел дією віднімання. Знаходження розв'язків нерівностей. Розв'язування задач (№ 223-231)]. Ось чотири завдання з підручника (с. 42) у прикріпленій картинці (Рис. 1). Перетвори всі чотири завдання на етапи математичного квесту [Антарктична експедиція] для учнів 3 класу. Математичний зміст (числа, дії, тип завдання) залиш без змін. Кожен етап представ як окремий крок місії: підготовка → маршрут → розвідка → звіт».

- 223.** Обчисли ланцюжком по колу.
45 : 9 200 + 50 600 – 500 5 + 195
10 + 35 100 – 20 250 + 350 80 : 8
- 224.** Виконай додавання. Перевір за допомогою віднімання.
356 + 293 482 + 247 453 + 156 146 + 434
- 225.** Порівняй.
356 – 347 і 10 500 і 867 – 397 567 + 380 і 1000
- 226.** Добери три значення y , що є розв'язками нерівності $785 - y > 500$.

Рис. 1. Завдання 223-226 з підручника
Н. Листопад «Математика. 3 клас. 1 ч.»

- 227.** Ролики коштують 668 грн, а захисний шолом — на 383 грн дешевший. Яка вартість роликів і шолома?
- 228.** У парку росте 155 беріз, кленів — на 108 дерев менше, ніж беріз, а дубів на 35 дерев більше, ніж кленів. Скільки дубів росте в парку?
- 229.** У зимовий період зоопарк відкритий для відвідувачів з 9 год до 16 год, у літній період — з 9 год до 20 год. На скільки годин довше зоопарк відкритий для відвідувачів у літній період, ніж у зимовий?

Рис. 2. Завдання 227-229 з підручника
Н. Листопад «Математика. 3 клас. 1 ч.»

У цьому прикладі тематикою обрано «Антарктичну експедицію», сюжет якої добре резонує з дитячим інтересом до пригод і відкриттів. За результатом роботи з Claude чотири завдання перетворилися на чотири послідовні етапи квесту: «Підготовка до рейсу» (ланцюжок по колу – код доступу до капітанської рубки), «Прокладаємо маршрут» (додавання з перевіркою відніманням – розрахунки штурмана), «Розвідка на льодовику» (порівняння виразів – ключ до наукового архіву станції) і «Звіт експедиції» (нерівність – фінальний звіт начальника станції). Усі числові дані, дії та структура завдань залишилися точно такими, як у підручнику.

Таким чином, учні не просто обчислюють ланцюжок виразів і їх порівнюють, вони вже виконують реальну місію. Квестова форма не додає складності завданням, але суттєво змінює мотиваційний фон. Діти не зупиняються на помилках або труднощах, натомість вони бачать наступний крок маршруту.

Ще один із найпростіших і досить вдаливих способів застосування Claude – цільове оновлення сюжетів текстових задач. Розглянемо задачі з тієї самої сторінки підручника (завдання 227-229), які за сюжетом жодним чином між собою не пов'язані (Рис.2).

Завдяки Claude ці три задачі об'єдналися єдиним сюжетом наукової антарктичної експедиції. Ось який результат був отриманий:

227. Наукова станція замовила дослідницьке обладнання. Лижні для снігоходу коштують 668 грн, а захисний шолом – на 383 грн дешевший. Яка вартість лижні і шолома разом?

228. На узбережжі Антарктиди вчені нарахували 155 пінгвінів Аделі. Пінгвінів-імператорів виявилось на 108 менше, ніж Аделі, а морських котиків – на 35 більше, ніж пінгвінів-імператорів. Скільки морських котиків нарахували дослідники?

229. Узимку дослідницька станція «Академік Вернадський» працює у скороченому режимі: з 9 год до 16 год. Улітку – з 9 год до 20 год. На скільки годин довше станція відкрита для роботи влітку, ніж узимку?

Таким чином, математична структура задачі, її вид, спосіб розв'язування залишаються незмінними. Новий сюжет лише пропонує нову «оболонку» уроку, адже єдність тематики трьох задач створює додатковий навчальний ефект і урок вже сприймається як цілісну пригоду, а не як набір розрізнених вправ. Якщо правильно оформити запит для Claude, вчителю вже не потрібно перевіряти коректність числових даних або способу розв'язування.

Також слід наголосити, що одним із ефективних форматів, який легко можна підготувати за допомогою Claude, виявився математичний квест. Ми отримуємо розробку повноцінного уроку, де завдання підручника об'єднані єдиним ігровим сюжетом, виконуючи які, учні крок за кроком просуваються до спільної мети.

Більш детально ознайомитись із технологією створення уроків математики в цікавих ілюстрованих оболонках можна за посиланням на вебінар С. Скворцової, яка ділиться власним досвідом співпраці із ШІ: <https://youtu.be/bHazrGgAci0>

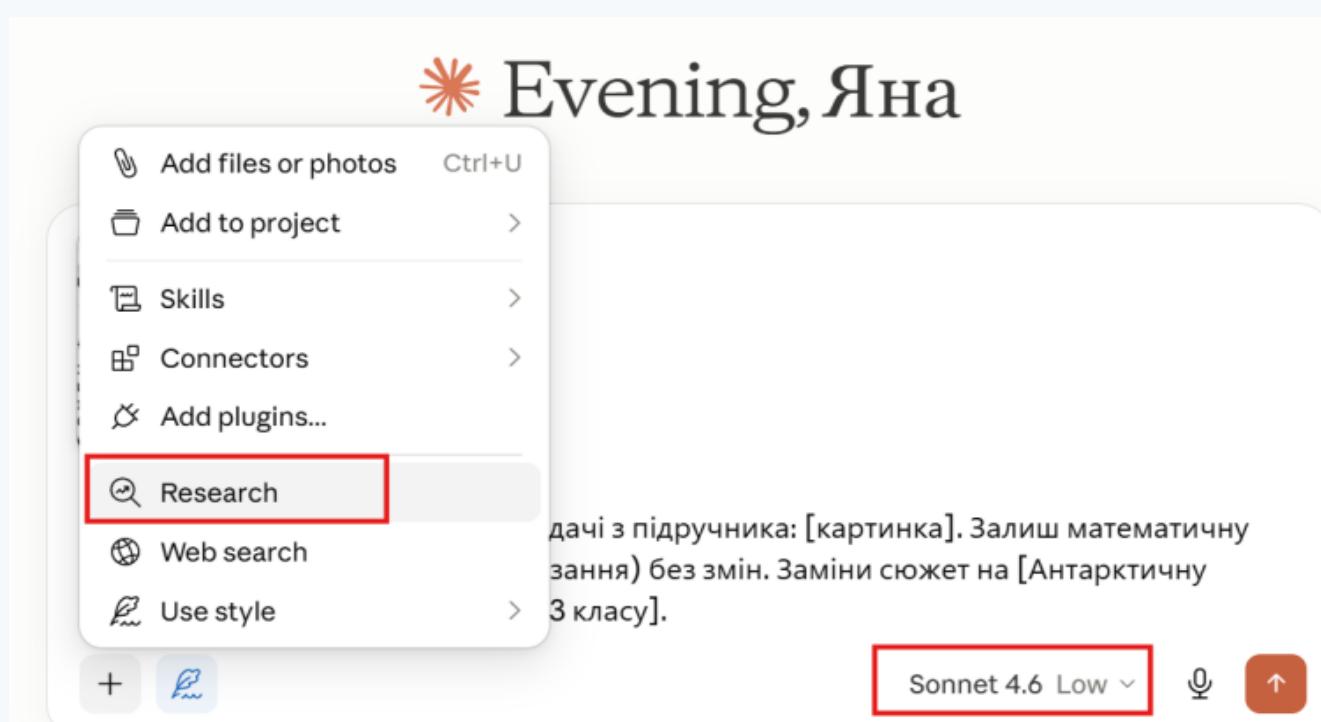

Рис. 3. Фрагмент налаштування чату для генерації матеріалів Claude

Для успішного використання Claude після завантаження промпту та прикріплення картинок і файлів, крім «Web search», слід обрати додаткову опцію пошуку «Research».

В ході дослідження можливостей Claude було виявлено ще одну його корисну функцію «Projects» (проекти) (Рис. 4).

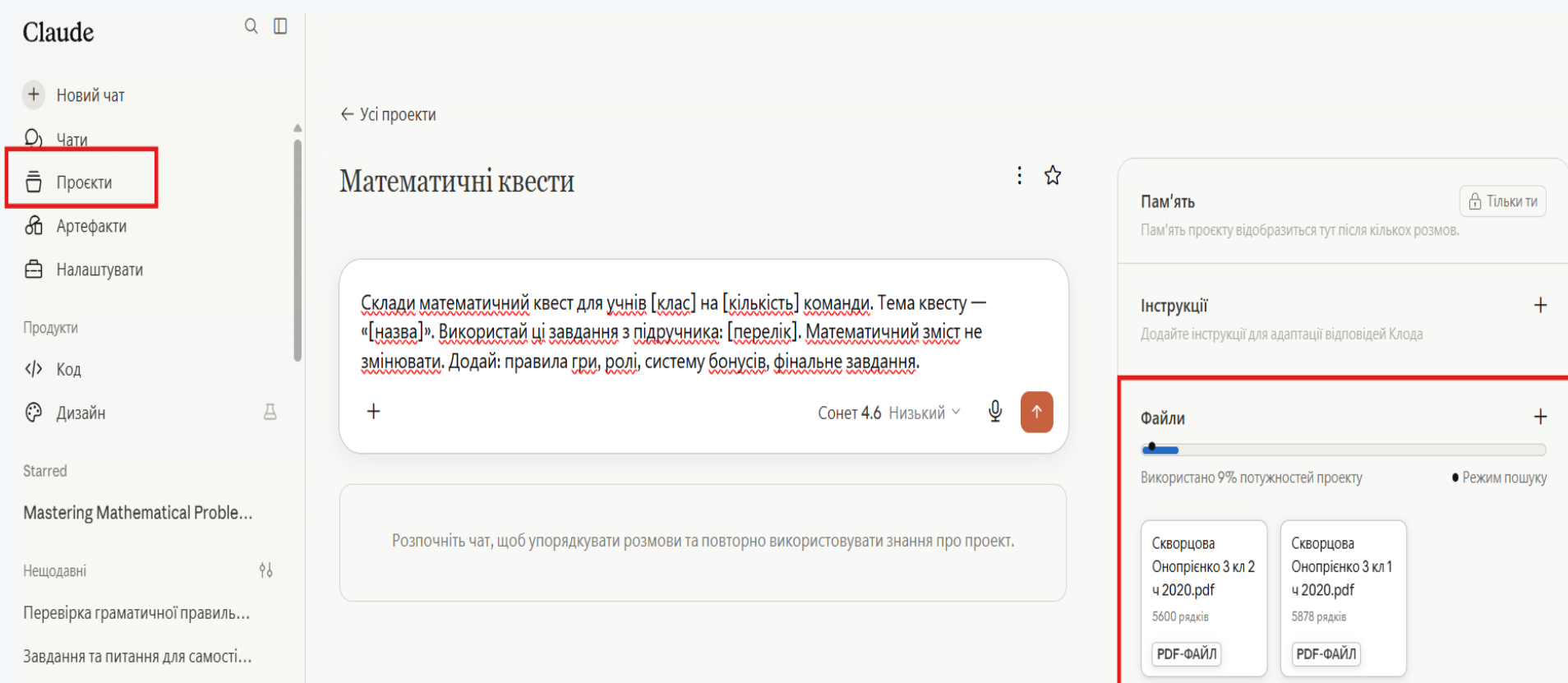

Рис. 4. Фрагмент налаштування «Projects» для генерації матеріалів Claude

На відміну від традиційного чат-інтерфейсу, «Проекти» створюють постійні робочі простори, де Claude зберігає контекст між розмовами, запам'ятовує інструкції користувача та автоматично звертається до завантажених документів. Учитель створює окремий проєкт під конкретну потребу, наприклад, «Математичні квести», завантажує туди власні матеріали, плани уроків, методичні розробки, підручники тощо. Після цього можна отримувати результати, які Claude формуватиме саме на основі цих документів без галюцинацій.

Для вчителя початкової школи такий підхід означає реальну економію часу. Замість того, щоб щоразу пояснювати Claude контекст своєї роботи, достатньо одного разу налаштувати проєкт і надалі асистент відразу розуміє, з якою аудиторією, предметом і методикою ви працюєте. Користувачі безкоштовного акаунта можуть створити до 5 проєктів, тоді як платні підписки надають необмежену кількість проєктів із розширеними можливостями роботи з документами.

Зручна організаційна логіка дозволяє розмежовувати різні напрями роботи: окремий проєкт для підготовки до уроків, окремий – для виховної роботи, ще один – для підготовки звітності тощо. Кожен проєкт існує незалежно, зі своєю базою знань та налаштуваннями. Таким чином, функція «Проекти» перетворює Claude із універсального чат-бота на персоналізованого методичного асистента, адаптованого під конкретні педагогічні завдання.

Проведене дослідження підтверджує, що ШІ-сервіс Claude є ефективним інструментом для оновлення та збагачення змістового наповнення уроків математики в початковій школі. Практика тематичного переформулювання завдань з підручника доводить, що Claude здатний у лічені хвилини перетворити розрізнені вправи на цілісний мотивуючий сюжет (математичний квест або тематичну серію задач), зберігаючи при цьому числові дані, тип і структуру завдань без жодних методичних втрат. Продемонстровані на прикладі підручника Н. Листопад «Математика 3 клас» способи застосування сервісу, а саме: трансформація завдань у квестовий формат та об'єднання текстових задач єдиним сюжетом, – підтверджують дидактичну доцільність такого підходу. Адже такі завдання суттєво змінюють мотиваційний фон уроку, не ускладнюючи математичного змісту.

Функція «Проекти» надає вчителю можливість налаштувати персоналізований методичний простір, що забезпечує послідовність і системність роботи з сервісом. ШІ-інструмент не підміняє методичного мислення вчителя: саме педагог визначає тему, добирає завдання, формулює запит, оцінює результат і несе відповідальність за достовірність матеріалу. Для впровадження такої роботи спеціальної технічної підготовки не потрібно, достатньо вміння чітко формулювати запит і дотримання принципів академічної доброчесності. Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні впливу тематично збагаченого контенту, підготовленого за допомогою ШІ-інструментів, на рівень пізнавальної активності та навчальні результати учнів початкової школи.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

«ШІ (AI) – це нові можливості. Щоб використовувати ці можливості, потрібно розуміти базову суть технологій, принципи роботи та як їх застосовувати для власних потреб»

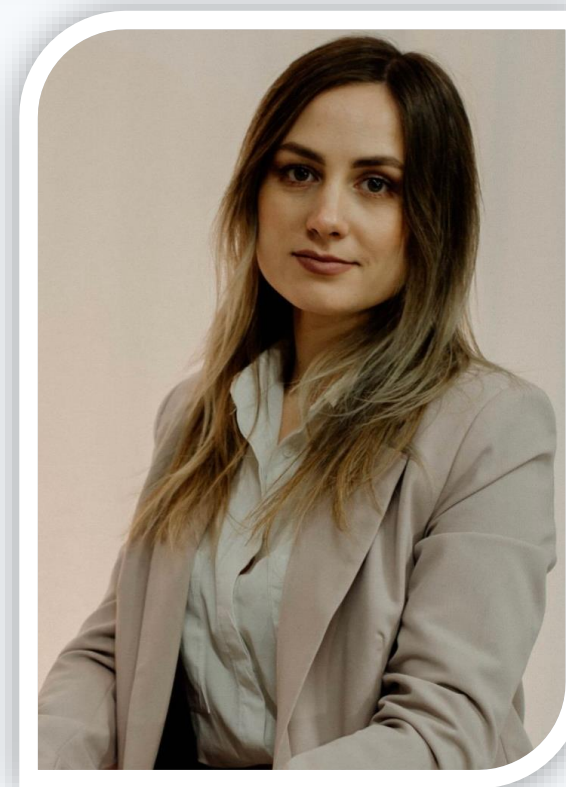
БУЧКОВА ГАННА ВІТАЛІЇВНА

вчитель початкових класів

Бессарабського ліцею Бессарабської селищної ради

Болградського району Одеської області

e-mail: annamoroz2208gmail.com

СТВОРЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ НА ДОШЦІ GYNZY ДЛЯ УЧНІВА 4 КЛАСУ

Сучасний урок у початковій школі має не лише забезпечувати засвоєння знань, а й формувати в учнів уміння досліджувати, аналізувати, робити висновки та знаходити способи розв'язання проблемних ситуацій. Одним із дієвих інструментів для організації такої діяльності є інтерактивна платформа Gynzy, яка дозволяє створювати навчальне середовище, де учні стають активними дослідниками.

У своїй роботі з учнями 4 класу я використовую дослідницькі завдання на дошці Gynzy під час уроків математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ», української мови та літературного читання. Практика показує, що такі завдання сприяють розвитку критичного мислення, підвищують мотивацію до навчання та формують навички самостійної роботи.

Одним із ефективних прийомів є завдання «Висунь гіпотезу». На інтерактивній дошці демонструється кілька об'єктів або явищ. Наприклад, на уроці «Я досліджую світ» учні досліджували умови проростання насіння. За допомогою інструментів Gynzy вони розглядали зображення рослин, аналізували інформацію та висували припущення: які фактори впливають на ріст рослини. Після обговорення школярі формулювали висновки та порівнювали їх із науковими фактами.

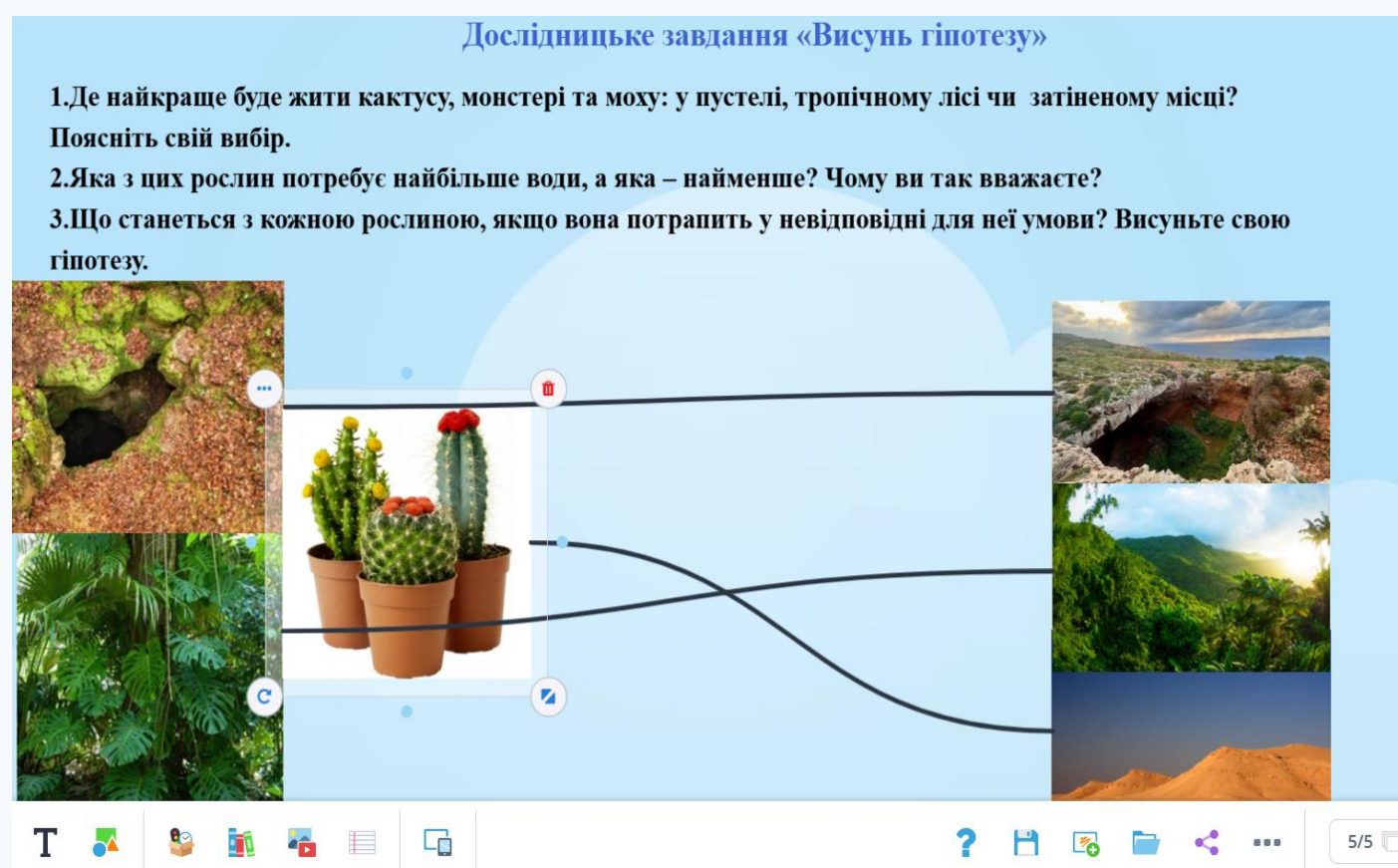
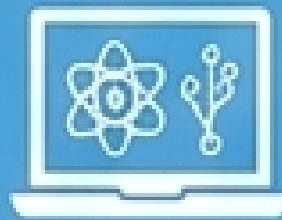

Рис. 1. Дослідницьке завдання «Висунь гіпотезу» на платформі Gynzy

На уроках математики використовую завдання «Знайди закономірність». На дошці розміщую числові ряди або геометричні фігури, між якими існує певний зв'язок. Учні працюють у парах, висувують припущення щодо закономірності, перевіряють свої ідеї та аргументують відповіді. Така діяльність розвиває логічне мислення та вміння аналізувати інформацію.

Цікавими для четвертокласників є інтерактивні завдання з використанням інструмента «Перетягни та розмісти». Наприклад, під час вивчення теми «Екосистеми» учні розподіляли живі організми за середовищами існування. Спочатку вони робили власні припущення, а потім обґрунтовували вибір, спираючись на отримані знання.

Ефективним виявилось й завдання «Досліди та зроби висновок». На уроці математики учні отримували набір даних про кількість опадів протягом тижня. Використовуючи інтерактивні діаграми Gynzy, вони аналізували інформацію, визначали найбільші та найменші показники, знаходили середні значення та формулювали висновки.

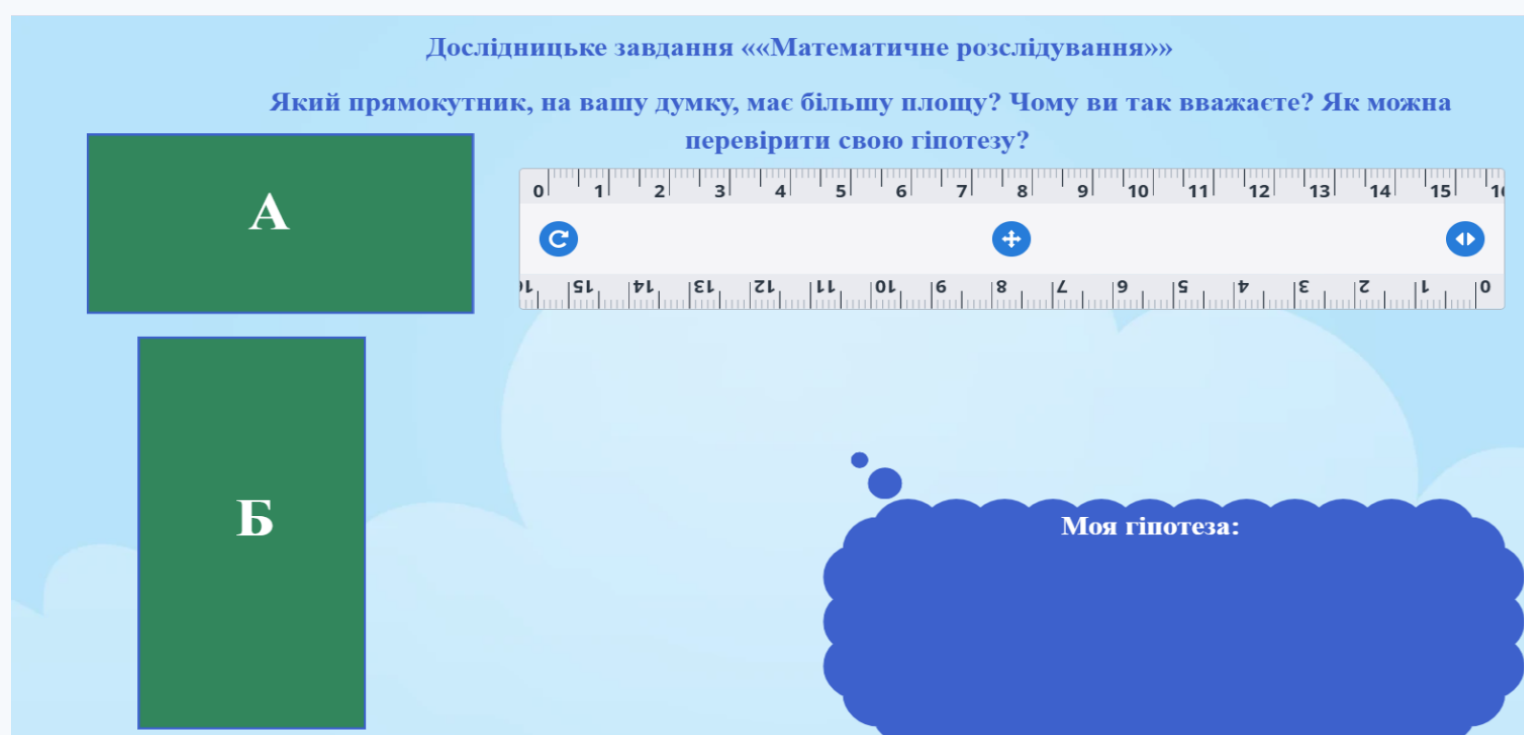

Рис. 2. Робота учнів із дослідницькими завданням «Математичне розслідування» на платформі Gynzy

Особливий інтерес учнів викликає завдання «Помилка дослідника». На дошці навмисно розміщується неправильне твердження або результат. Наприклад: «Усі комахи мають вісім ніг». Учні повинні знайти помилку, довести свою думку та запропонувати правильне формулювання. Такі вправи розвивають уважність і критичне мислення.

Під час уроків української мови застосовую завдання «Мовне дослідження». Учні аналізують групи слів, знаходять спільні ознаки, встановлюють закономірності правопису та самостійно формулюють правила. Використання інтерактивних інструментів дозволяє швидко перевірити гіпотези та організувати колективне обговорення.

Спостереження за навчальною діяльністю учнів протягом року показали позитивні зміни. Школярі стали активніше висловлювати власні думки, аргументувати відповіді, ставити запитання та пропонувати способи розв'язання проблемних ситуацій. Особливо помітно зросла зацікавленість навчальним процесом серед учнів, які раніше були менш активними на уроках.

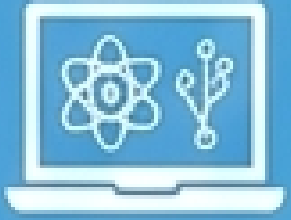
Вид діяльності	Високий рівень	Достатній рівень	Середній рівень
Початок навчального року	28 %	42 %	30 %
Після систематичного використання завдань	45 %	43 %	12 %

Таблиця 1. Результати виконання дослідницьких завдань учнями 4 класу

Спираючись на власний досвід рекомендую педагогам використовувати дослідницькі завдання на платформі інтерактивна дошка Gynzy не лише як елемент закріплення знань, а й як засіб відкриття нового матеріалу. Важливо пропонувати учням проблемні ситуації, які спонукають до пошуку відповідей, аналізу фактів і формулювання висновків.

Таким чином, використання дослідницьких завдань на платформі Gynzy сприяє формуванню ключових компетентностей молодших школярів, розвитку самостійності, творчого та критичного мислення. Інтерактивне середовище робить процес навчання більш захопливим, а учнів – активними учасниками пізнавальної діяльності.

МИТРОФАНОВА НАТАЛІЯ МИХАЙЛІВНА

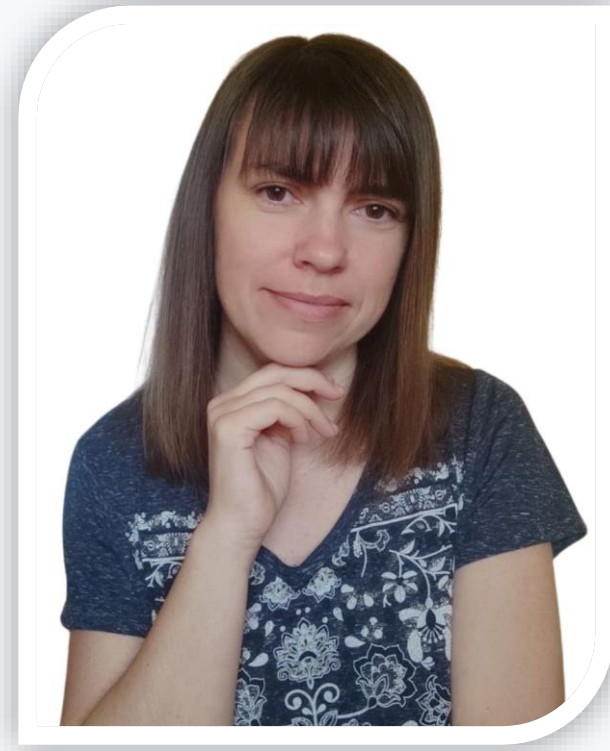
учителька початкових класів

Лисичанського ліцею №14

Сіверськодонецького району Луганської області

м. Лисичанськ

email: natalimitr1983@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ GEMINI ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ПРЕЗЕНТАЦІЙ ДО УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасний учитель початкових класів постійно шукає інструменти, які допомагають зробити уроки яскравими, інтерактивними та емоційно привабливими для дітей. Одним із таких інструментів у моїй педагогічній практиці став [Gemini](#) – сервіс штучного інтелекту, який допомагає швидко створювати сценарії уроків, тексти для презентацій, ілюстрації та додаткові навчальні матеріали.

У своїй роботі я використовую Gemini під час підготовки уроків української мови, читання, математики, інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Найчастіше застосовую його для створення презентацій за мотивами відомих мультфільмів або казок, адже молодші школярі краще сприймають навчальний матеріал через гру, сюжет і знайомих персонажів.

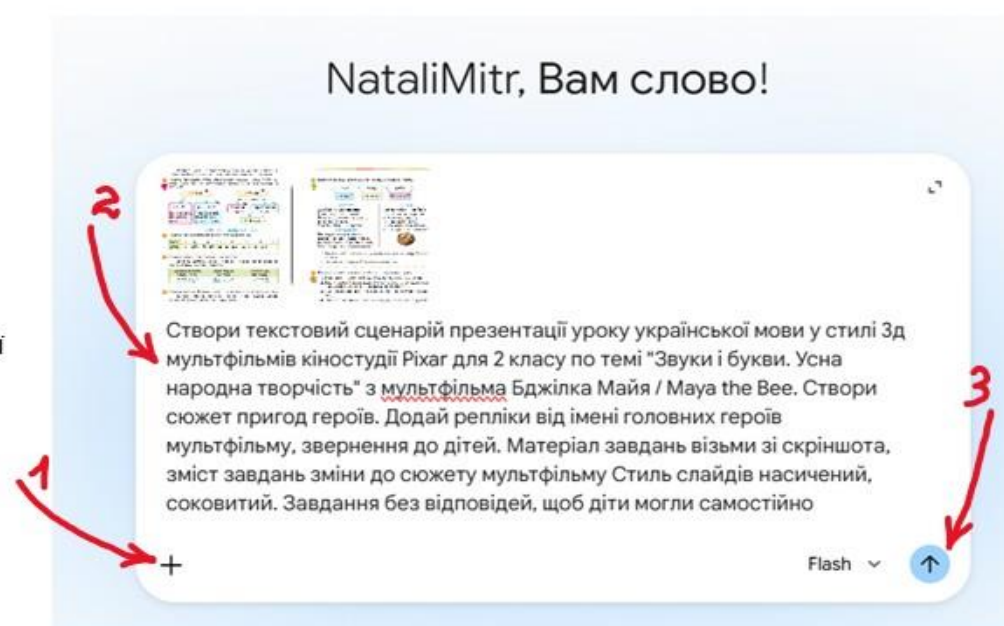
[Практичну роботу](#) з Gemini розпочинаю зі створення промту – детального запиту для штучного інтелекту. Наприклад, під час підготовки уроку української мови для 3 класу з теми «Звуки і букви. Усна народна творчість» я використала сюжет мультфільму «Бджілка Майя». До чату було додано скріншот сторінки підручника із завданнями та сформульовано запит: створити текстовий сценарій презентації у стилі 3D-мультфільмів Pixar із пригодами героїв, репліками персонажів та описом кожного слайду. (рис.1)

Презентація з промтами та алгоритмом дій

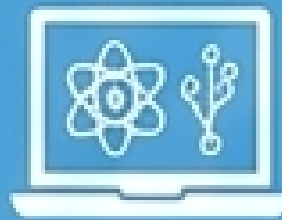
Робота з Gemini

1. Потрібно додати скріншоти з підручника з матеріалом для уроку (натиснути на +).
2. Описати, що ви бажаєте бачити у презентації. Обрати мультиплікаційних героїв.
3. Натиснути стрілку вгору для генерації сценарію

Фрагмент спілкування з чатом Gemini

Рис. 1. Приклад запиту до чату Gemini

Gemini запропонував готовий сценарій уроку із послідовністю слайдів, описом фону, персонажів, кольорової гама та текстового наповнення. Особливо цінним стало те, що матеріал можна адаптувати до потреб конкретного класу: змінювати сюжет, рівень складності завдань, додавати або скорочувати вправи. Це значно економить час учителя на підготовку до уроку та дозволяє більше уваги приділяти творчій складовій.

Після створення основного сценарію я використовую Gemini для генерації окремих слайдів. Наприклад, додатково створюю каліграфічні хвилинки, фізкультхвилинки для пальчикової гімнастики, криголами для емоційного налаштування учнів. Для цього достатньо сформулювати короткий і конкретний запит. Так, за допомогою промту «Додай текстовий опис додаткового слайду з каліграфічною хвилиною. Потрібно прописати дж, дз, щ, я, ю, є, ї» було створено готовий опис слайду для презентації.

Окремою перевагою Gemini є можливість генерувати зображення. Для створення титульних слайдів або емоційних вправ я використовую запити із зазначенням стилю, формату та опису персонажів. Наприклад, сервіс допоміг створити набір ілюстрацій із героями мультфільму у різних емоційних станах: радість, сум, здивування, спокій. Такі матеріали активно використовую під час ранкових зустрічей та вправ із соціально-емоційного навчання. (рис.2)

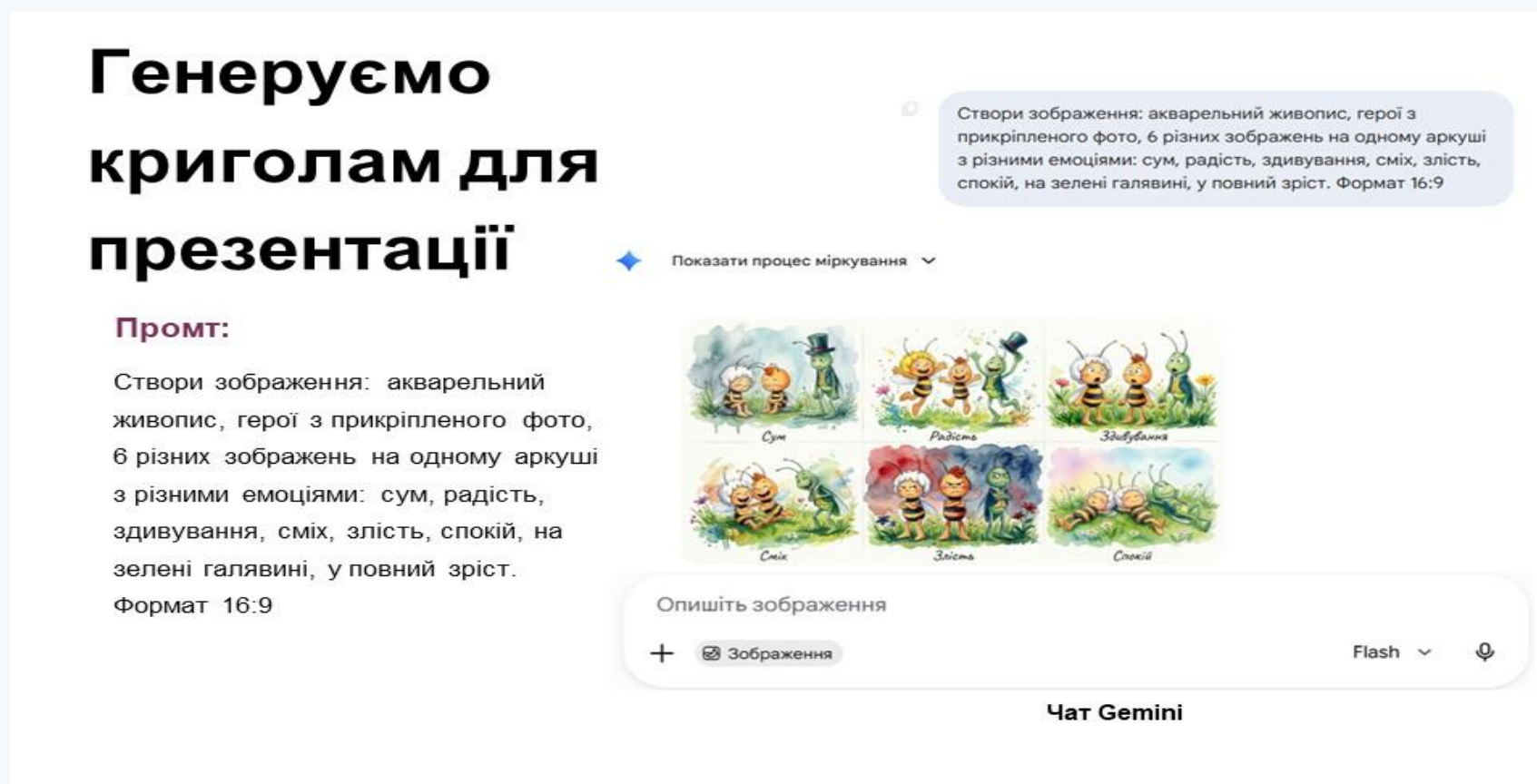
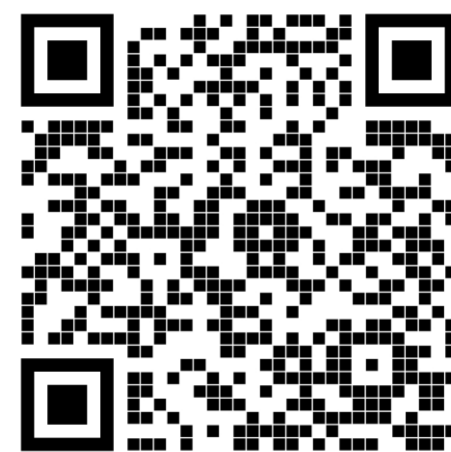

Рис. 2. Приклад генерації криголамів

У своїй роботі використовую «[Архітектор підказок Gemini](#)» для створення робочих аркушів. Цей інструмент допомагає швидко генерувати дидактичні матеріали для індивідуальної та групової роботи учнів. Архітектор формує правильно сформульований промт за допомогою якого можна створити вправи, мовні ігри, логічні завдання або творчі вправи відповідно до теми уроку. Наприклад, для уроку української мови я створювала робочі аркуші із завданнями за сюжетом мультфільму, де учні допомагали героям виконувати мовні вправи. Такий підхід підвищує мотивацію дітей до навчання та дозволяє вчителю економити час на підготовку друкованих матеріалів.

Архітектор підказок

У процесі роботи я помітила, що якість результату залежить від точності промту. Чим детальніше описано очікуваний результат, тим змістовнішою та якіснішою буде відповідь Gemini. Саме тому важливо навчити педагогів правильно формулювати запити: визначати тему уроку, вік дітей, стиль оформлення, персонажів, типи завдань та очікуваний результат.

Використання Gemini має й інші переваги:

- скорочення часу на створення презентацій;
- можливість швидко адаптувати матеріал;
- підвищення зацікавленості учнів;
- розвиток творчого підходу вчителя;
- створення інтерактивного та емоційного навчального середовища.

Разом із тим учитель має критично оцінювати створений штучним інтелектом матеріал: перевіряти відповідність навчальній програмі, віковим особливостям учнів та правильність змісту. Gemini не замінює педагога, а є помічником у підготовці сучасного уроку.

Чат Gemini з прикладами запитів до ШІ

Отже, використання Gemini у роботі вчителя початкових класів відкриває нові можливості для створення цікавих і якісних навчальних презентацій. Поєднання педагогічної майстерності вчителя та можливостей штучного інтелекту допомагає зробити уроки більш захопливими, динамічними та ефективними для сучасних учнів.

РОЗДУМИ ПРО ОСВІТУ

«Похмурі думки та емоції ослаблюють нас, роблять хворими, а позитивні – роблять сильними та здоровими».

Г.Сел'є

«Необхідно приймати людину такою, якою вона є, допомагаючи їй дізнатись, якою людиною вона вже є, та якими потенціями вона володіє, а також чи можна надбудувати над тим, що в неї вже є»

А. Маслоу

«Розвинений емоційний інтелект важливіший за високий IQ. Емоції є засобом подолання життєвих негараздів».

Д Гоулман

КОРОТКО
КОРИСНО
НАДИХАЮЧЕ

КАРАМАН ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

вчитель-методист початкових класів

Опорний заклад загальної середньої освіти
«Раухівський ліцей» Раухівської селищної ради
Березівського району Одеської області

с. Раухівка

email: partinelen4@gmail.com

КРИГОЛАМИ ЯК ІНТЕРАКТИВНІ ТЕХНІКИ СТВОРЕННЯ ПОЗИТИВНОЇ АТМОСФЕРИ НА ПОЧАТКУ РОКУ

Буває, урок уже почався, а клас ще не готовий до роботи. Хтось обговорює події на перерві, хтось дістає з портфеля потрібні речі, хтось мовчки дивиться у вікно. У таких ситуаціях учителеві потрібен короткий інструмент, який допоможе зібрати увагу дітей і повернути клас до спільного ритму. Одним із таких інструментів є криголами (icebreakers) — короткі інтерактивні вправи на початку уроку.

Два виміри освітнього простору

Урок має щонайменше два важливі виміри. Перший – змістовий: що вивчають діти, які поняття засвоюють, які вміння формують, які цінності відкривають для себе. Він відповідає на запитання: чого ми навчаємо і навіщо це потрібно.

Другий вимір – атмосфера присутності. Ідеться про те, як дитина почувається на уроці, чи відчуває себе поміченою, чи може без страху долучитися до роботи, поставити запитання, помилитися, висловити думку. Цей вимір не завжди фіксується в

конспекті уроку, але саме він значною мірою визначає, наскільки дитина буде готова до навчальної взаємодії.

Тому на початку уроку важливо не лише повідомити тему й організувати робочі матеріали, а й дати дітям короткий сигнал: «Я бачу вас, мені важливо, з яким настроєм ви прийшли, і ми починаємо працювати разом». Такий сигнал не потребує довгих розмов. Його можна створити за допомогою короткого повторюваного ритуалу – криголами.

Що відбувається з увагою дитини на початку уроку

На початку уроку дитина не завжди одразу готова до навчальної роботи. Після перерви, конфлікту, хвилювання перед контрольною чи просто через втому її увага може бути спрямована не на пояснення вчителя, а на власний емоційний стан.

Деніел Гоулман, описуючи явище емоційного «захоплення», або amygdala hijack, звертає увагу на

те, що сильні емоції можуть тимчасово ускладнювати зосередження, самоконтроль і здатність до зваженої реакції.

У шкільному житті це добре помітно: дитина після сварки на перерві або учень, який хвилюється перед контрольною, може не одразу включитися в роботу не через небажання, а через внутрішню напругу.

Дослідження Метью Лібермана та його колег показують, що називання емоцій допомагає людині краще усвідомити власний стан і зменшити його інтенсивність. У класі це можна використати дуже просто: дитина обирає символ настрою, показує картку або каже: «Я сьогодні як хмара». Такий спосіб не вимагає детального пояснення, але дає можливість безпечно позначити свій стан.

Рис. 1. Три типи криголамів

Емоційні	Динамічні	Когнітивні
<ul style="list-style-type: none">• Допомагають дитині безпечно ідентифікувати свій стан і дозволяють учителеві побачити приховану напругу. Вправи: «Метеопрогноз», «Символ дня» тощо.	<ul style="list-style-type: none">• Руйнують закриті мікрогрупи і вчать дітей сприймати одне одного як рівноправних учасників спільної справи.• Вправи: енергізатори, «Атоми та молекули» тощо.	<ul style="list-style-type: none">• Знімають страх перед помилкою, стимулюють креативність і формують культуру поваги до думки іншого.• Вправи: «Чарівна скринька запитань» тощо.

Як обрати тип криголама?

Передусім варто орієнтуватися на стан класу й мету уроку. Якщо діти мляві, втомлені або пасивні, доречним буде короткий енергізатор. Якщо клас надто збуджений після перерви чи фізичної активності, краще використати спокійний ритуал із повільним диханням або зосередженням уваги. Якщо в класі є напруга, конфлікт або страх помилитися, доцільними будуть вправи на підтримку, довіру й командну взаємодію. Перед творчим завданням можна запропонувати легкий асоціативний або ігровий криголам, який допоможе дітям вільніше висловлювати ідеї.

Практичний алгоритм проведення криголама: чотири кроки

Важливо не вимагати від дитини пояснення її вибору. Якщо учень хоче розповісти – варто вислухати, якщо ні – достатньо прийняти відповідь: «Бачу, сьогодні ти обрав їжачка. Добре, ми тебе почули». Бажано, щоб учитель також брав участь у вправі й обирав власний символ.

Найбільший ефект криголами мають за умови регулярного використання. Вони поступово формують у класі атмосферу довіри й співпраці, а для вчителя стають простим інструментом спостереження: допомагають побачити загальний настрій дітей, вчасно помітити втому, тривогу чи потребу в підтримці та за потреби скоригувати темп уроку.

Замість висновку. Культура значення надає уроку змісту, а культура

присутності допомагає дитині відчувати себе поміченою й залученою до спільної роботи. Короткий криголам на початку заняття показує учням: «Мені важливо, з яким настроєм ви прийшли».

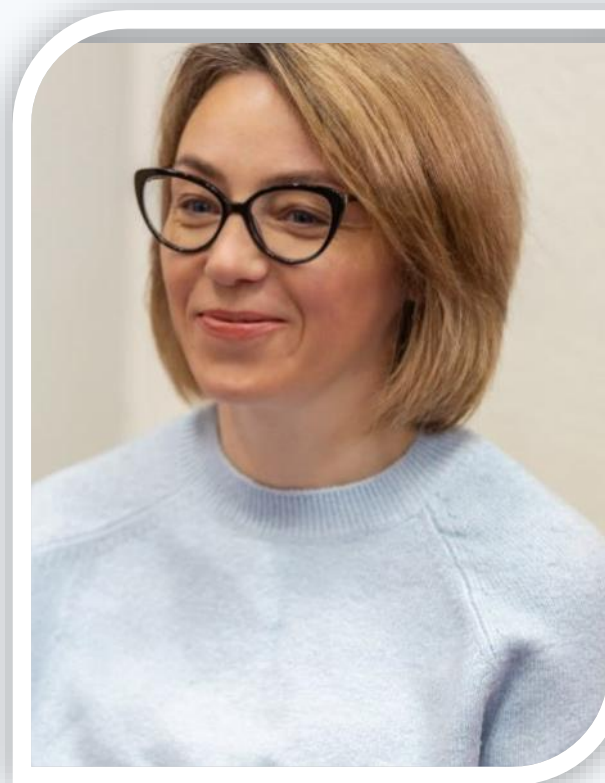

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ВЧИТЕЛЯ

САРАЄВА ІРИНА ВОЛОДИМИРІВНА,
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради Одеської області»
проректор з науково-педагогічної
та методичної діяльності
м. Одеса
prorector.nmr@oano.ukr.education

ПРАКТИКУМ ТВОРЧОГО ВІДРОДЖЕННЯ: ВІД ВИСНАЖЛИВОЇ РУТИНИ ДО ЖИТТЯ, СПОВНЕНОГО НАТХНЕННЯМ

Багато хто з нас хотів би бути більш творчою особистістю. І багато хто в душі вважає себе саме такими, та не знають, як реалізуватися. Наші мрії поступово віддаляються, життя здається одноманітним і тьмяним. Ми виношуємо цінні ідеї, будуємо плани, мріємо про зміни, але часто не наважуємось зробити перший крок. Іноді це бажання навчитися чомусь новому: грати на музичному інструменті, малювати, писати, танцювати чи відкривати нові грані власної особистості. А іноді є просто внутрішня потреба жити більш наповнено, щиро та усвідомлено.

Сучасний ритм життя часто змушує людину постійно поспішати, виконувати безліч завдань, відповідати чужим очікуванням і забувати про власні потреби. У щоденній метушні ми поступово втрачаємо зв'язок із собою, своїми емоціями, бажаннями та внутрішнім світом. Саме тому так важливо навчитися зупинитися, прислухатися до себе та знаходити час для відновлення власних внутрішніх ресурсів.

Творче відродження – це не миттєве перетворення і не чарівна зміна за один день. Творче відродження є поступовим духовним процесом, який допомагає людині пізнати себе глибше, відчути внутрішню свободу та відкрити власний потенціал. Коли людина починає піклуватися про свого «внутрішнього митця», вона поступово вчиться долати страхи, невпевненість, емоційне виснаження та психологічну скутість.

Особливо важливо пам'ятати, що творчість – це не лише про мистецтво. Творчість проявляється у нашому ставленні до життя, у спілкуванні з людьми, у вихованні дітей, у професійній діяльності, у вмінні помічати красу навколо та знаходити натхнення навіть у дрібницях. Вона допомагає людині відчувати себе живою, наповненою та цілісною.

Важливу роль у внутрішньому відновленні відіграє турбота про себе. Інколи достатньо дозволити собі перепочинок, прогулянку, улюблену музику, щирю розмову або кілька хвилин тиші, щоб відчути полегшення та повернути собі внутрішню рівновагу. Маленькі щоденні кроки здатні поступово змінювати наше самопочуття, настрої та ставлення до себе.

Не менш значущим є оточення людини. Підтримка, доброта, щирість і повага допомагають нам зростати, розкривати свої здібності та відчувати впевненість у собі. Люди, які надихають, мотивують і приймають нас такими, якими ми є, стають важливою опорою на шляху до внутрішньої гармонії.

Практика вдячності, уважність до власних почуттів, уміння помічати хороше та цінувати прості моменти життя допомагають людині відчути більше радості, спокою й внутрішнього тепла. Адже життя складається не лише з труднощів і відповідальності. Воно також про легкість, красу, натхнення, творчість і любов до себе.

Саме тому так важливо навчитися плекати себе, підтримувати власний внутрішній світ і знаходити час для того, що надихає та наповнює.

Тож плекайте себе, щоб надихати інших!

Практичні поради для творчого відновлення та турботи про себе

1 ВЕДІТЬ РАНКОВІ СТОРІНКИ

Щоранку записуйте свої думки, почуття, переживання та ідеї. Не оцінюйте себе і не намагайтеся писати «правильно». Головне — чесність із собою та регулярність.

ПІДКАЗКИ ДЛЯ РАНКОВИХ СТОРІНОК:

- ♥ «Сьогодні в глибині душі я відчуваю...»
- ♥ «Сьогодні мені подобається в собі десять речей...»
- ♥ «Сьогодні я вдячна за одну маленьку дрібничку, яка відбулась учора...»
- ♥ «Коли мене немає поруч, я хочу, щоб люди говорили про мене...»

2 ОРГАНІЗУЙТЕ ТВОРЧІ ПОБАЧЕННЯ

Раз на тиждень приділяйте кілька годин лише собі та своїй творчій дитині.

ІДЕЇ ДЛЯ ТВОРЧИХ ПОБАЧЕНЬ:

- похід у театр, музей чи галерею;
- перегляд старого фільму;
- прогулянка біля моря або в парку;
- відвідування антикварної крамниці;
- час наодинці з книгою, музикою чи творчістю.

Головне правило — бути наодинці із собою та помічати красу навколо.

3 НЕ ДОЗВОЛЯЙТЕ ТРУДОГОЛІЗМУ ЗАБИРАТИ ВАШУ ЕНЕРГІЮ

Постійна зайнятість часто перекриває творчість та внутрішнє натхнення.

ЩО ДОПОМОЖЕ:

- 1 Скласти список справ і відстежувати, скільки часу ви на них витрачаєте.
- 2 Встановити власні межі:
 - не працювати у вихідні;
 - не брати роботу на зустрічі з друзями;
 - не працювати вдома після певної години.
- 3 Попросити друзів м'яко нагадувати вам про ваші цілі.
- 4 Нагадувати собі: «Трудоголізм - це перешкода, а не чеснота».

4 ПОЧИНАЙТЕ ДЕНЬ ІЗ ТУРБОТИ ПРО СЕБЕ

Створіть власні ранкові ритуали, які допоможуть відчути себе впевнено та спокійно.

приготувати улюблений напій

запалити свічку чи ароматичну лампу

увімкнути музику

приділити увагу собі перед дзеркалом

сказати собі слова підтримки

оточити себе приємними дрібницями

5 ОТОЧУЙТЕ СЕБЕ ЛЮДЬМИ, ПОРУЧ ІЗ ЯКИМИ ВИ ЗРОСТАЄТЕ

Звертайте увагу на те, як ви почуваетесь поруч із людьми.

ЦІННІ ЯКОСТІ В ОТОЧЕННІ:

- ♥ доброта
- ♥ впевненість
- ♥ самоусвідомлення
- ♥ щирий інтерес до вас
- ♥ підтримка та повага

Запитайте себе:

«Чи можу я бути собою поруч із цією людиною?»

6 ПРАКТИКУЙТЕ ВДЯЧНІСТЬ

Щоденна вдячність допомагає помічати більше добра, радості та підтримки у житті.

ЯК ПЛЕКАТИ ВДЯЧНІСТЬ:

- ♥ згадувати вдалі моменти дня;
- ♥ дякувати людям;
- ♥ вести щоденник вдячності;
- ♥ ділитися добрими історіями;
- ♥ фокусуватись на сильних сторонах своїх та інших людей.

7 БУДЬТЕ НИЖНИМИ ДО СЕБЕ

Пам'ятайте:

- ♥ Ви маєте право відчувати будь-які емоції.
- ♥ Ваші почуття — важливі.
- ♥ Відпочинок і турбота про себе — необхідність, а не слабкість.
- ♥ Не потрібно відповідати чужим очікуванням ціною власного виснаження.
- ♥ Можна просити про повагу до своїх меж.

8 МАЛЕНЬКІ КРОКИ ТЕЖ ЗМІНЮЮТЬ ЖИТТЯ

Виконуючи навіть невеликі бажання, ми поступово наближаємось до кращої версії себе.

Плекайте себе,
щоб надихати інших!

♥ ТВІЙ ЧАС. ТВОЯ ЕНЕРГІЯ. ТВОЯ ТВОРЧІСТЬ. ТВОЄ ЖИТТЯ. ТИ — НАЙВАЖЛИВІШИЙ ПРОЄКТ! ♥

Джерело: Notebjk LM

САВЕНЧУК ЛАРИСА МИКОЛАЇНА

заступник директора з навчально - виховної роботи
Одеський ліцей № 86 Одеської міської ради
м. Одеса
email: lorochka0511@gmail.com

ВНУТРІШНЯ СТАБІЛІЗАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Професія вчителя початкових класів унікальна: ми працюємо з дітьми 6-10 років, які як «губка» вбирають емоційний стан свого педагога. Якщо вчитель тривожний – клас стає «важким», некерованим. Якщо вчитель стабільний – діти почуваються в безпеці та навіть у складні часи краще засвоюють матеріал.

Дослідники відзначають, що професія вчителя належить сьогодні до групи найбільш стресозагрозливих професій. Доведено, що для вчителів із стажем роботи в школі 15-20 років характерні «педагогічні кризи», «виснаження», «вигорання». Робота вчителя – це не лише дидактика (як навчити дитину писати), а насамперед емоційна праця. І якщо вчитель не навчиться відновлювати свій внутрішній ресурс, система його «з'їсть». [1] Внутрішня стабілізація вчителя початкової школи починається з усвідомлення свого психологічного стану. Це – як киснева маска в літаку: спочатку одягаєш її на себе а потім на того, хто поруч. Це такий самий робочий інструмент як дошка, крейда, презентація.

В нашому суспільстві існує думка, що вчитель повинен повністю віддавати своє серце, душу, всім, кого навчає. Це такий собі культ самопожертви. Але спустошений, виснажений, «вигорівший» вчитель не зможе якісно провести свій урок, надати підтримку дитині.

У психології виділяють 4 базові емоції: страх, злість, смуток, радість. Саме вони «будують» наше світосприйняття. Три з них ми звикли вважати «негативними». І лише одна емоція – «позитивна». Чому така несправедливість? Еволюція подбала про нас. Нам потрібно в першу чергу вижити, а не дбати про радість чи комфорт. Якщо уявити ці базові емоції людини у вигляді опор, то можна отримати умовний стілець з чотирма ніжками, які допомагають тримати баланс. Під час стресу наша психіка віддає в жертву радість. Заради фізичного виживання. Це добре, якщо стрес короткотривалий. Але в нашому випадку, під час війни, це – марафон. Тому повернення радості зараз – це не примха, а технічна необхідність. Мозок не може сам її вмикати. Особливо під час стресу. Його потрібно цьому «вчити»: кава, обійми, зустріч з подругами, жарти, смаколики – все це допомагає вмикати радість. Не сваріть себе за відсутність настрою. Легалізуйте свій стан. Наш організм працює на наш захист. Немає хороших та поганих емоцій. Емоції – це сигнали. Вони показують, що відбувається всередині нас або навколо. Оцінювати варто не емоції, а наші вчинки, які ми робимо під їхнім впливом.

Будь-яка стресова ситуація може вибити землю з-під ніг. Особливо в реаліях нашого сьогодення. Нам варто зрозуміти, що є чинники, на які ми маємо вплив, а є такі, які поза межами нашого впливу. Кожну ситуацію варто розглядати навпіл. 50% того, що ми можемо контролювати: наші слова, дії, емоції, дозвілля, почуття, дружба. І 50% поза межами нашого впливу: слова, дії, вчинки, інших людей. Чужі коментарі. Зростання цін. Ріст на пальне. Погода. Настрій колег, родичів, учнів.

Сьогодні пропоную зупинитися на тій частині, що насправді ми, як педагоги, можемо використати в своїй професійній діяльності для своєї внутрішньої стабілізації. Це – ресурси. Ресурси – це запаси чого-небудь, які можна використати у разі потреби. Це особистісні властивості, які допомагають адаптуватися в разі стресових ситуацій.

Є різні види турботи про себе:

Фізична	Емоційна
Сон Харчування Відпочинок Водний баланс Прогулянки Фізичні вправи	Позитивне мислення Прийняття своїх почуттів і потреб Прощення Доброта
Соціальна	Духовна
Кордони. Підтримка. Спілкування. Прохання про допомогу	Природа. Медитація. Час наодинці з собою

Жодна порада не буде працювати, коли нервова система вчителя випалена. Треба починати зі своєї фізіології та ревізії звичок. Коли ми не знаєте з чого почати – починайте з одного маленького кроку: зробити чай і випити його одразу, а не через годину, в кінці робочого дня, завтра зранку. Зателефонувати подрузі і попросити вислухати вас. Розплакатися в трамваї. Дозволити собі не відповісти на смс повідомлення після 20.00 год. Не перевірити зошити з діагностичною роботою в день її написання. Обмежте споживання новин поза робочим часом. Ваша нервова система потребує періодів «тиші» для відновлення. Подумайте, який найменший крок ви можете зробити саме зараз? Хто, або що є вашою опорою в житті? Скільки їх?

Професія вчителя характеризується постійними емоційними перевантаженнями. Більшість педагогів не уміють знімати напругу, не знають прийомів відновлення рівноваги. Пропоную практичні інструменти стабілізації:

Вправа «Коло контролю». Допомагає усвідомити власні зони впливу.

Вправа «Емоційна пауза». Коротка зупинка перед реакцією. Дозволяє обрати професійну поведінку.

Практика «Мікрорадість». Щоденне додавання невеликих приємних дій. Підтримує емоційний баланс.

Доцільно використовувати аудит енергії: запитуйте себе декілька разів на день: «Як я зараз почуваюсь за шкалою від 1 до 10?» Якщо ви на позначці 4 і нижче – це сигнал зробити паузу ще до того, як ви відчуєте втому або виснаження. (Рис. 1.)

Коли ми відчуваємо виснаження – настрої на нулі. Шукайте саме своє індивідуальне джерело наповнення: те, що ми бачимо, чуємо, до чого торкаємося може бути джерелом ресурсу. Пропоную ресурсні активності для відновлення. (Рис.2,)

Використовуйте професійну впевненість як стабілізатор: часто тривогу викликає невідомість або відчуття некомпетентності. Щоб їх подолати створіть свій «Кодекс правил екологічного егоїзму». Ось декілька з них:

Емоційне вигорання: Як вчасно розпізнати та відновити ресурс

Розпізнати небезпеку: Симптоми та зони ризику

Порівняння ефективних стратегій подолання вигорання

Ваш добробут — це не розкіш, а ресурс, який дозволяє підтримувати інших. Бережіть себе!

NotebookLM

Рис. 1. Емоційне вигорання: як вчасно розпізнати та відновити ресурс.

РЕСУРСНІ АКТИВНОСТІ ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ

1 Соціальні

- зустрітися з подругами
- відвідати виставу\ театр\ кіно
- здійснити прогулянку в парку
- написати пост в соціальних мережах

2 Емоційні

- заспівати пісню
- подивитися улюблений фільм
- прочитати 1 сторінку книги
- переглянути старі фото

3 Когнітивні

- написати подрузі
- порахувати до 20.. повільно
- скласти власний вірш
- пригадати смішні історії з дитинства

4 Духовні

- написати собі листа
- послухати звуки природи
- промовити молитву\ афірмацію
- створити свій "Щоденник вдячності"

5 Матеріальні

- купити омріяну річ
- зробити подарунок близьким
- випити каву\чай в кав'ярні, а не вдома
- сходити на масаж

6 Професійні

- своєчасно сказати - Ні
- дозволити собі не відповісти на робочі смс після 20.00 год
- розсміятися з жарту учнів
- попліткувати з колегами

NotebookLM

Щоб їх подолати створіть свій

«Кодекс правил екологічного егоїзму».

Ось декілька з них:

1. Створіть план роботи на день, який можна легко адаптувати на випадок повітряної тривоги або вимкнення світла.
2. Не тримайте проблеми в собі. Знайдіть коло однодумців, з якими можна поділитися своїми роздумами.
3. Виходячи з кабінету «знімайте» з себе роль вчителя. Вдома ви маєте право на відпочинок, хобі, зустріч з друзями.
4. Дозвольте собі бути не ідеальною. Ви маєте право на помилку.
5. Інформаційна гігієна. Обмежте споживання новин. Ваша нервова система потребує періодів «тиші» для відновлення.

Пам'ятайте, що ви все ще хороша людина якщо помиляєтесь, чи не знаєте відповідь на питання, відстоюєте себе і свої цінності, обираєте кому залишитися у вашому житті, а кому – ні, говорите Ні, встановлюєте межі, навіть якщо це комусь не подобається.

Внутрішня стабілізація – це не відсутність стресу, а вміння повертатися до рівноваги. Коли ви дбаєте про себе, то стаєте не лише для своїх учнів найкращим прикладом того, як бути стійким та життєрадісним за будь – яких обставин, а й підтримуєте в першу чергу своє соціально- емоційне здоров'я.

Бережіть себе для себе!

Посилання:

Карамушка Л.М., Дзюба Т.М. Психологія управління конфліктами в організації (на матеріалі діяльності освітніх організацій): монографія. К. Полтава, 2009. 268 с.

КАЛЕНДАР ІДЕЙ

КАЛЕНДАР ЦІКАВИХ ДНІВ ВЕРЕСЕНЬ 2026 — СІЧЕНЬ 2027

Методичний коментар

Календар цікавих днів — це не перелік дат для запам'ятовування, а зручний інструмент для щоденної педагогічної роботи. Він допомагає швидко знайти тему для ранкової зустрічі, хвилинки спілкування, творчого завдання, інтегрованої активності або короткої рефлексії.

Кожен день може стати маленьким приводом для розмови з дітьми: про добро, дружбу, читання, природу, творчість, здоров'я, родинне тепло, мрії та відповідальність. Важливо не перевантажувати учнів інформацією, а перетворювати дату на живу дію: запитання, спостереження, малюнок, мініпроект, добру справу чи спільне відкриття.

Як користуватися календарем:

- 1 Оберіть 2–4 ключові дати на місяць, не перевантажуючи дітей інформацією.
- 2 Починайте з простого запитання:
«Що ця дата може навчити наш клас?»
- 3 Поєднуйте дату з дією: створити спільний плакат, провести мініпроект, створити відео або подкаст тощо.
- 4 Після активності проведіть коротку рефлексію:
«Що я зрозумів / зрозуміла?»

Кожен місяць у календарі має власну ідею — невелику педагогічну пригоду для класу. У вересні клас вирушає в навчальну експедицію, у жовтні стає командою осінніх детективів, у листопаді відкриває таємну пошту тепла, у грудні створює адвент маленьких чудес, а в січні працює в майстерні нових стартів.

Використовуйте календар гнучко: не обов'язково проводити активність щодня. Достатньо обрати ті дати, які підтримають навчальний зміст, виховну мету або емоційний стан класу саме зараз.

ВЕРЕСЕНЬ

Відкриваємо знання – запалюємо мрії!

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
	1 День знань 	2 День кокоса 	3 День хмарочоса 	4 День дикої природи 	5 Міжнародний день благодійності 	6 День читання книги
7 День чистого повітря 	8 Міжнародний день грамотності 	9 День плюшевого ведмедика 	10 День різнокольорових олівців 	11 День мрій 	12 День відеоігор 	13 День позитивного мислення
14 День розфарбовування 	15 Міжнародний день демократії 	16 День захисту озонового шару 	17 День безпечної дороги до школи 	18 День електронної книги 	19 День пірата 	20 День чистого довкілля
21 Міжнародний день миру 	22 День без автомобіля 	23 Міжнародний день жестових мов 	24 Всесвітній день моря 	25 День мрії про майбутнє 	26 Європейський день мов 	27 Всесвітній день туризму
28 День доступу до інформації 	29 Всесвітній день серця 	30 Всеукраїнський день бібліотек 				

Ідея місяця: «Клас вирушає в експедицію»

Діти створюють «маршрут навчальної експедиції»: обирають символ класу, домовляються про правила команди, позначають «станції» першого місяця – знайомство, дружба, порядок, цікаві відкриття, перші перемоги.

ЖОВТЕНЬ

Навчаємось із натхненням,
творимо з теплом!

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
			1 День музики 	2 День усмішки 	3 День тварин 	4 День захисту тварин
5 День учителя 	6 День капелюха 	7 День листівки 	8 День художника 	9 День пошти 	10 День ментального здоров'я 	11 День дівчат
12 День читання 	13 День гарбузика 	14 День українського козацтва 	15 День миття рук 	16 День хліба 	17 День гарбуза 	18 День цукерки
19 День паперу 	20 День кухаря 	21 День яблука 	22 День кашкета 	23 День сніданку 	24 День листка 	25 День сонечка
26 День гарбуза 	27 День української писемності 	28 День анімації 	29 День kota 	30 День доброго ставлення до тварин 	31 День гарних справ 	

Ідея місяця: «Осінній детектив»

Діти стають дослідниками осені: шукають її «сліди» у природі, настроях, кольорах, звуках і добрих справах. Упродовж місяця клас збирає свої знахідки – спостереження, листочки, малюнки, маленькі відкриття — і створює лепбук «Осінню справу детективів».

ЛИСТОПАД

Зігріваємо серця добром і новими відкриттями!

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
						1 День листопаду
2 День доброти 	3 День пазла 	4 День домашніх смаколиків 	5 День мандрівки картою 	6 День усмішки друга 	7 День гри та руху 	8 День казки
9 День винахідника 	10 День науки 	11 День оригамі 	12 День синички 	13 День добрих слів 	14 День логопеда 	15 День родинного тепла
16 День толерантності 	17 День студента 	18 День мультфільму 	19 День ферми 	20 День дитини 	21 День привітань 	22 День хліба й тепла
23 День акварелі 	24 День книги 	25 День мрійника 	26 День настільних ігор 	27 День подяки 	28 День рукавичок 	29 День домашнього затишку
30 День дружби 						

Ідея місяця: «Тємна пошта тепла»

У класі з'являється поштова скринька, куди діти вкидають анонімні записки підтримки, подяки, компліменти або «сонячні слова». Раз на тиждень учитель відкриває пошту й читає частину повідомлень.

ГРУДЕНЬ

Час дива, вдячності
й родинного тепла!

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
	1 День доброти 	2 День домашнього печива 	3 День обіймів 	4 День листа 	5 День волонтера 	6 День Святого Миколая
7 День української хустки 	8 День мрій 	9 День чаю 	10 День прав людини 	11 День гір 	12 День пряника 	13 День різдвяного светра
14 День книжки 	15 День рукавичок 	16 День музики 	17 День сніжинки 	18 День подарунка 	19 День зимової щедрості 	20 День родинного тепла
21 День зимового сонцестояння 	22 День зимових історій 	23 День ялинкової іграшки 	24 Святвечір 	25 Різдво 	26 День подяки 	27 День кіно
28 День настільних ігор 	29 День затишку 	30 День дружби 	31 Новорічний вечір 			

Ідея місяця: «Адвент маленьких чудес»

Щодня клас відкриває одну картку з мінічудом: зробити комусь комплімент, допомогти без прохання, намалювати листівку, подякувати, обійняти рідних, подбати про порядок. Наприкінці місяця діти створюють «Мапу чудес класу».

СІЧЕНЬ

Новий рік – нові мрії,
ідеї та звершення!

Пн	Вт	Ср	Чт	Пт	Сб	Нд
				1 День Нового року 	2 День зимової казки 	3 День сніговика
4 День зимових ігор 	5 День годовнички 	6 День теплих побажань 	7 День Різдва 	8 День чаю 	9 День сніжинки 	10 День мрій
11 День "дякую" 	12 День рукавичок 	13 День пазла 	14 День домашнього затишку 	15 День компліментів 	16 День музики 	17 День доброти
18 День книжки 	19 День обіймів 	20 День творчості 	21 День зимового сонця 	22 День друзів 	23 День настільних ігор 	24 День усмішки
25 День пташки 	26 День лістівки 	27 День мультфільму 	28 День гарячого шоколаду 	29 День снігової фортеці 	30 День миру 	31 День планів

Ідея місяця: «Майстерня нових стартів»

Діти створюють власний «квиток у майбутнє»: одна мрія, одна навичка, одна добра справа, одна книжка, один крок до своєї кращої версії. Потім оформлюють це як маленький зимовий квиток у новий рік.

